

KAITSE

AXEL
ROSMANN

KODU

S õ i d u k s

**Läti, Poola, Austriasse, Ungari, Tšehho-
slovakkiasse, Balkanile** ja teistesse riikidesse kasutage

Poola lennuliinide „LOT“

ülimugavaid kiirlennukeid vaigse, mürata kabiniga

T e i e o l e t e

1 tunniga Riias 27.— krooni eest

5 tunniga Varssavis 86.— krooni eest

Tagasilennul 20% hinnaalandust ostes üheaegselt edasi-tagasi pileti

Lähemaid teateid:

telefonid 313-30 ja 426-27,
reisibürood ja paremate hotellide portjeed

Seakasvatajad!

Eksporttapamajad jätkavad endi-
selt piiramata arvul elus-
s i g a d e ostmist ekspordiks

Peki- ja poolpekisead

eluskaaluga 90—350 kg., **välja-
maksuhind 50 snt.** eluskaalu kg.

EESTI PEEKONI EKSPORTÜHISUS

Mugavaim
ja
elegantseim
kino

ATE- PALACE

Pärnu, Vee t.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseleidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja: kolonel J. Maide
telefon 451-94.

Tegev toimetaja: kapten A. Truuvvere
telefon ametis kv. 156-a,
kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseleidu peastaap.
Kaatõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00—12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: 1 üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti äärel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 12

1936

SISUKORD:

- E. Paju:* Kolm algatust.
Cand. phil. A. Skitse: Baltoskandia kaks ekstreemi.
A. Hinnom: Soome-Ugri V kultuur-kongress.
A. Tonska: Kas tunded maad? . . .
— Uuetüübiline väliskõik.
E. Metlak: Snajperitest ja nende väljapõpet N. Venes.
— Harju maleva merekaitseleidu pealikute eriala kursus.
A. Allik: Kuidas rakendada algkoolieast välja jõudnud maapoisse Noorte Kõrkaste tööpõllule.
— Kriisa lahingu mälestusmärgi avamine.
E. Oskar: Naiskodukaitse Sakalamaa ringkonna aastapäev.
E. Paju: Muistsest ratsaväest.
A. Balder: Üks kangelastegu landesvääri sõjast.

Tallinna Eesti Majandusühisus

ESTONIA PST. 21.

TEL. 4 8-80 ja 458-81

S v e c i a

niidumasinad on
parimad omal
alal. Kerge käik,
minimaalne kulu-
vus, puhas töö

S v e c i a

rehepeksumasinad
on meie oludele
kõige kohasemad.
Lugematuil proo-
videl ja katseil nii
välismaal kui ka
Eestis on alati ol-
nud üks ja sama
üldhinnang

IGA TÕSINE ISAMAALANE TARVITAB KODUMAA KAUPA

Rikkalikema valiku omamaa toodangust leiata

HERMAN RÕIVAS'e

kodumaa vabrikute riidekauplustest

Tallinn, Estonia puistee 11. Telef. 304-80

Müük suurel ja väikesel arvul

Auto-, omnibusekerede, mööbli
ja igasuguste puutööde
valmistamine

P. TEEÄÄR

LUHA T. 20, TELEF. 437-91,

T A L L I N N

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Ar 536 I
Kaitse

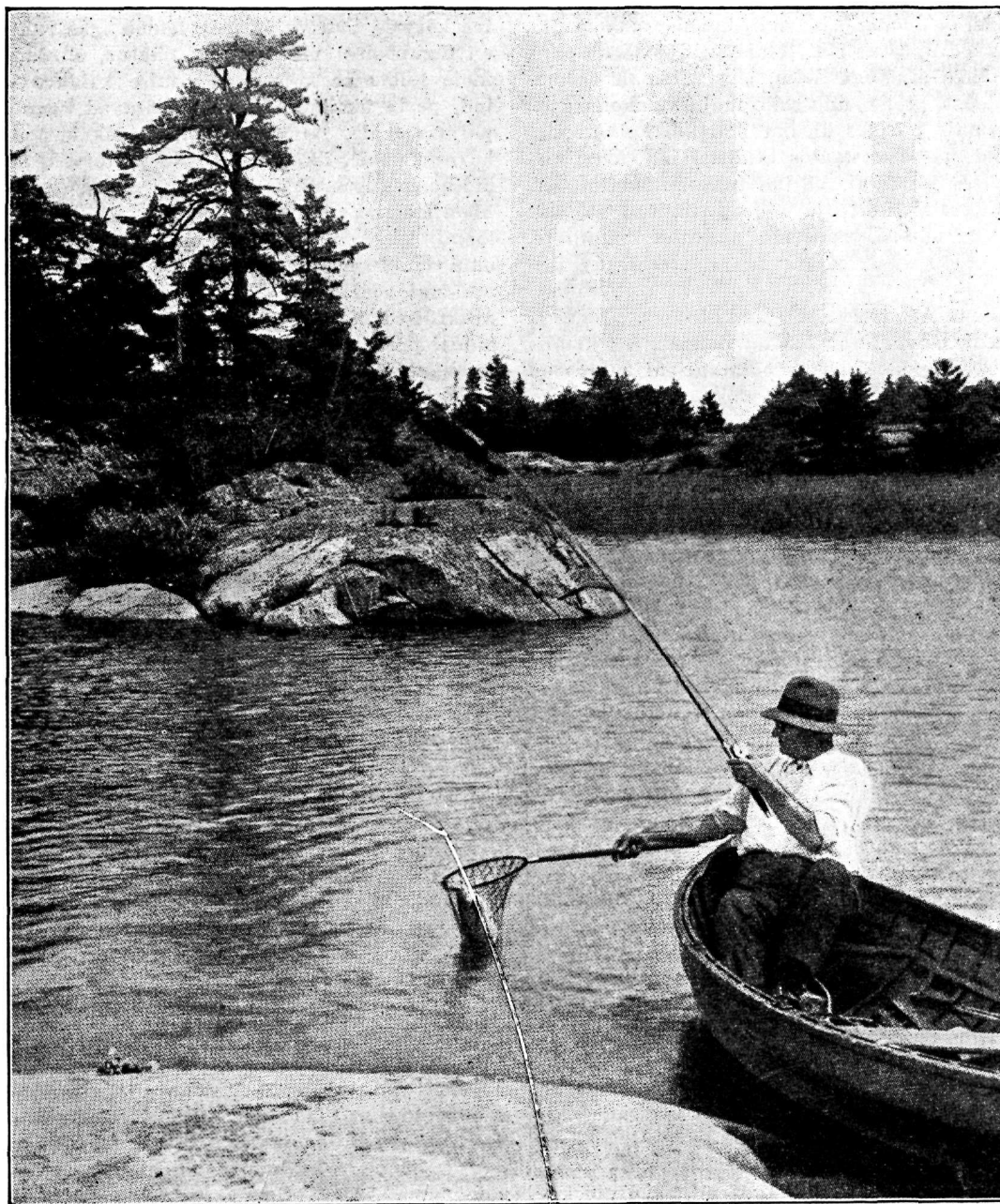
Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 12

Talinnas, laupäeval, 30. mail 1936

XII aastakäik

Kolm algatust

On üldiselt vastuvõetud tõde, et ümbruskond avaldab inimese vaimsele arengule suurt mõju. Omal ajal püüti koguni väita, et miljöo on ainuke mõõduandev tegur inimese iseloomu kujunemisel. Nüüd on küll sellele tõekspidamisele lisandunud pärimusteooria, kuid see ei vähenda miljöo tähtsust, vaid pigem täiendab mõningal määral. Pärimusteooria on aidanud reljeefsemalt tõsta esile ümbruskonna mõju kaalu. Võime isegi kinnitada, et uemal ajal individuaal-psühholoogid, mitte eitades pärimusteooriat, omistavad ümbruskonna mõjule kui mitte ainuõiguslikku, siis vähimalt esmajärgulist tähtsust. Kõik, mis selle mõju valdkonnas on maksev kitsamais piirides üksiku indiviidi kohta, pääseb mõjule laiemas maastaabis etnilisel individualiseerimisel. Ka rahvusele vajutab ümbruskond oma pitseri. Jättes kõrvale rassiteooria ja sellest tingitud rahvuse iseloomu põhiomadused, vaatleme üksikuid mõjureid, mis ühel või teisel viisil vajutavad jäljed rahvuse iseloomu.

Meie monumentaalseima kirjandusteose „Tõde ja õiguse“ I osa läve-esisele on loodud Baudelaire'i kuulus lause: „Imelises tundelikkuses mõõtmatuseni avardatud iga tühisem lapsepõlve mure, iga väiksemgi rõõm saab hiljemini kunstiteose aluseks täiskasvanule, ilma et see ise seda teaks“. Selles lauses on küll vihjatud kunstnikele, kuid mis on maksev nende kohta, see on ka maksev rahva kohta. Peggeldub ju üksikus teatud rahvusest võrsunud talendis kogu rahvuse geenius kõigi pahede ja hüvedega. Nagu ülalöeldust selgub, on lapsepõlv ja kodu tähtsamad tegurid inimese vaimulaadi kujunemisel. Sellest seisukohast väljudes pole kaugelki ükskõik, missuguses ümbruskonnas tulevane põlv kasvab. On seal päikest, soojust ja elurõõmu või süngust, halli üksluisust ja morni enesesse tõmbumist. Meie kodudes, eriti maakodudes, võime leida viimaseid elemente rohkem kui esimesi. Katsuge kujutella meie läbilõike-talu ja saadud pilt ei ole põrmugi meeltülendav. Mitte ükski talu, vaid kogu lähema ümbruse kohta võib kinnitada sedasama. Sageli leiame talusid, kus majade ümber pole istutatud ühtki puud ega pöösast. Hooned ja elamud on kohendamata ja paistab, nagu polekski seal elanikke ega hoolitsevaid käsi. Sageli on küll sellase olukorra põhjuseks vaesus, kuid mitte igakord. Rääkimata Põhja-Eestist, olen isegi Kesk- ja Lõuna-Eestis näinud küllalt külasid ja talusid, millede hooned ja ümbrus jätavad väga palju soovida. Kui hakata otsima põhjusi, siis selgub, et need ei peitu igakord vaesuses, vaid milleski muus. Ei pea paika täiel määral väide, et elumajade ja kodu kaunistamise tung oleneb sellest, missugused on kodaniku õigused ja materjaalsed võimalused. Võime leida rohkesti kodusid, kus on rahuldatus mõlemad tingimused, aga ilus kodu puudub ikkagi. Sellesse liiki kuuluksid kõigepealt tõusikute kodud. Neis võime leida kõike, mida võib omandada raha eest. Siin pole mõõduandev maitse ja sisemine tung

ilusa kodu järele, vaid toreduse ahnus, mida võimaldab raha. Sellane kodukultuuri harrastaja väljub põhimõttest, mida kallim asi, seda ilusam. Otstarbekus ja maitse jäävad tagaplaanile. On ju tõsi, et esteetilise kultuuri võimaldajaks on majandus, kuid ainult sel juhtumil, kui nimetatud kultuuri järele on sisemine tarvidus. Pole inimesel sellast tungi, siis ei aita seda otsekohe parandada head majanduslikud tingimused. Jättes kõrvale tõusikuid, keda leidub igas rahvuses ja kes on õigupoolest möödaminev nähtus, siirdume vaatlema meie talumehe kodukaunistamise kalduvusi. Meie talud, peale üksikute erandite, jätavad kauniduse mõttes palju soovida. Maal võite leida jõukaid peremehi, hästi haritud põlde, isegi korralikke ja terveid hooned, kuid üldine nägusus ei pea sammu ajaga ja olukorraga. Meie maamees on seni hinnanud peamiselt oma põlde ja loomi, kes annavad sissetulekut, jättes tagaplaanile oma ümbruse esteetilise külje. Põhjusi peab otsima muidugi ajaloost. Võõraste valitsuse ajal kasvasid praktilised päevanõuded üle pea ja kasu põhimõtted nihutati paratamatult esiplaanile. Möödunud sajandi viimasel poolel algas alles talude ostmine. Me teame, missuguse ennastsalgava visadusega korjati kopikaid, et talu osta pärisomanduseks ja pääseda mõisniku mõjuvallast. Ärkamisajal meie talupoeg õppis unustama kõike muud ja hindama ainult raha, sest sellega sai ta end osta jälle peremeheks oma maal. Kui võtta arvesse mitmesajaaastast rõhumist ja kõiki neid viletsusi, mida rahvas sel ajal pidi kannatama, siis selgub, miks eestlase hinges on vähem kirkast elurõõmu kui teistel põhjamaa rahvastel. Eestlane armastab rohkem maad kui kodu. Ta armastab maad sünge kiindumusega. Seda omapärasest joont on käsitletud palju meie kirjanduses. Võime leida sellaseid tüüpe Vilde, Metsanurga, Tammsaare ja teiste töödes. Tammsaare paljuhinnatud teose „Tõde ja õiguse“ I osa on õigupoolest pühendatud samale ainele. Selles romaanis leiame palju pisaraid ja ohkeid, morni ja visa võitlust viletsa maapinnaga, ent vähe soojust ja kodusust. Kodu ei saa isegi lastele kaliks, vaid nad põgenevad sealt esimesel võimalikul juhul. Et sellane elusuhtumine pole mitte eestlase põhiomadusi, ilmneb meie rikkalikust rahvakunstilisest loominguist. Meie rahvaluule pakub sellast arvulist külust ja sisulist avarust, mis lubab seda kõrvutada ükskõik missuguse rahva loominguiga. See näitab kõige paremini, kui võrd sügavat osa etendas ilu teenimine muistse eestlaste elutundes, vaatamata karmile eluvõitlusele. Nüüd, millal olukord on muutunud, peaksid kerkima esile jällegi vanad tõekspidamised. Kodu peaks muutuma kohaks, mida ei ihaldata jätta maha. Tarviline üldine majanduslik aluspõhi peaks olema loodud, et mõelda ka muule kui ainult praktilistele päevaküsimustele. Vähimalt peaks sündima murrang üldises suhtumises ilusa ja kauni ümbruse mõistele. Kodukultuuri hoogus tõusmine kasvatab ajajooksul ümber

rahva hingelaadi. Vanad ajaloolised pärimused ühes põhjamaa hämarate sügisilmadega on eestlase muutnud kuidagi külmaks ja nürinud ta ilu- ja vormitunde.

Ilutunde arendamisel on ka suur sotsiaalne ülesanne. Kui oleme kodu ja oma lähema ümbruse suhtes esteetiliselt suuremate nõuetega, aitab see kogu seltskonnale tösta kõrgemale ja teisiti üles ehitada, sest ilus kodu valitseb harilikult tervis ja elurõõm.

Juba ühes eelmises „Kaitse Kodus!“ tähendasime, et kodukaunistamise aktsioonis peaks silmas peetama rahvapärast joont ja värvi. Nüüd ongi see küsimus enam-vähem akuutselt kerkinud päevakorraale. Ehitus- asjanduse ühing on hakanud otsima teid, kuidas lahendada rahvapärase mööbli küsimus. Edaspidi tahetakse korraldada süstemaatiline kodukaunistamise näitus, kus oleksid esitatud nii 2—4-toalised korterid kui ka nende sisseseaded naturaalses suuruses. Selles küsimuses peab pöörama muidugi meie kõrgeväärtuslike vanavarasalvede poole, sest on ülim aeg, et varad satuksid rahva keskest uuesti ellu, mis oleksid meile lähedasemad ja kodusemad kui võõrsilt laenatud ja muserdatud vormid. Eesti Rahva Muuseumil ongi käsil töö, mis peab täiendama ja kaasa aitama ehitusasjanduse ühingu üritusele. Nimelt ilmub lähemal kuuldel Eesti Rahva Muuseumi toimetusel suurem trükiteos eesti rahvariideist. Nimetatud teos ei käsitale mitte üksi seljaskantavaid riideid, vaid ka annab põhjaliku ja asjatundliku ülevaate riiete kaunistamisest üldse, värvide kooskõlast ja mustrite mitmekesisust. Koostamisel olev teos peaks evima ka majanduslikku tähtsust. Meie tekstiiltööstused töötavad väljast sissetoodud ja sageli õige vananenud ja maitsevaeste mustritega, mis kaugeltki ei rahulda ostjate soove. Veel pahem on lugu siis, kui sellast kaupa ta-

hetakse mahutada välisturgudele. Äraleierdatud ja seal juba ammu tuntud kaubale pole kerge leida ostjat. Värskemate ja originaalsemate mustrite leidmiseks võivad rahvakunsti varasalved palju aidata kaasa.

Käesolevate ridade ülseandesse ei kuulu teiste ürituste puudutamine, mis käsitlevad meie minevikku ja mida tahetakse saata uuesti rahva hulka. Mainime vaid, et on tulemas Eesti Rahvaluule Arhiivi otsesel kaastegevusel teos, mis käsitaleb rahvatantse ja nende saatemuusikat. Teos sisaldab teaduslikult läbitöötatud ja pillimeestega katsetatud materjaale.

Rohkem kodukaunistamise ilmet kannatab muinaslinnade lahtikaevamine, uurimine ja kohati ka restaureerimine. Kahtlemata aitab see selgitada eestlaste muinasaegset vägevust ja omaaegset kõrget kultuuri. Seni teada olevad 107 linnust on muinas-Eesti vägevuse asitõendused, kuid neid on seni vähe uuritud, seepärast tunneme ja teame neist üsna vähe. Ajalugu kinnitab vaid, et linnuseid eestlaste maal võis leida rohkem kui naabermaades. Huvituseta ei ole siin märkida seda, et isegi ristirüütlid, olles allutanud Eesti lõplikult, asusid hoolega oma võimu kindlustamisele. Nad katavad kantsidega tihedasti kogu maa. Lõuna pool tehti seda ainult kahes kohas, Riias ja Võnnus, kuna Eesti külvati üle tiheda kantside võrguga, millede arv ulatus üle kümne. Sellest selgub, et muinaseestlaste kodu kaitsmise oskus ei olnud mitte madalal järjel. Seepärast poleks huvituseta läbi uurida ja üles ehitada linnuseid, millest selguks praegusele põlvele muistne vägevus ja esiisade pingutused kodukaitsmisel.

Kõik need kolm algatust on tihedasti seotud kodukaunistamisega, mis aitavad kaasa meie rahva etnilisel individualiseerimisel.

EPa.

BALTOSKANDIA KAKS EKSTREEMI

Cand. phil. Arne Juell Skielse

Ajakirjas ERK ilmus jaanuaris Tartu ülikooli majandusgeograafia seminaari juhatajalt dr. Ed. Kant'ilt kirjutus „Eesti geograafilisest kuuluvusest“. Selles artiklis märgib Ed. Kant Baltoskandia raamistikku ja tõmbab selle piirjooni. Toetudes prof. Sven de Geers'i üheksale iseloomustavale faktorile ja seega siis üheksakordsele tõestusele konstateerib ta, et Baltoskandia pole ainult väljamõeldis, pole ainult mingi ideoloogia, vaid on midagi tõelist, midagi tõesti olemas olevat. Sellest järeldab ta, et meie ideoloogia, meie poliitiline, majanduslik ja kultuuriline orientatsioon on ja peab olema kooskõlas Baltoskandia küsimusega. Igasuguste müütidele on iseloomustavaks see, et nad olemasolevat alatasa asetavad Prokrustese voodile, selleks, et seda siis oma tendentside kohaselt ümber kujundada. Seevastu aga peaks iga tõetruud ja objektiivset vaimu iseloomustama asjaolu, et ta arvestab olemasolevat ja oma tegevust ning oma püüdeid sellega katsub kooskõlastada. See on iga terve poliitilise, majandusliku ja kultuuriarengu seaduseks. Nüüd, kus kõik feno-balti rahvad on saanud iseseisvaks, on see ainus õige orientatsioon kergemini teostatav kui senini. Seepärast on tähtis Baltoskandia regiooni tundma õppida ja teda ka tutvustada. Keegi ei tunne Baltoskandiat paremini kui dr. Kant ja oma artikliga on ta palju selleks kaasa aidanud, et lugejaile ka Eestit Baltoskandia osana tutvustada.

Käesolev artikkel tahaks ehk veel sammu võrra kaugemale minna ja ka üksikuid Baltoskandia alla kuuluvaid maid teineteisele tutvustada. Selleks valiksin Eesti ja Norra, Baltoskandia mõlemad eelpostid, kes asuvad kõige kaugemal teineteisest ja seepärast ka kõige vähem teineteist tunnevad, ja katsuksin mõlemaid võrrelda. Sest — tundes ekstreeme tunneme ka teatud mõttes juba vahepealset.

Baltoskandia kõikide maade hulgas erinevad just Eesti ja Norra teineteisest kõige rohkem. Eesti on kontinentaalne, ta on tasapinnaline ja temas on tunda tugevat ida mõju. Norra seevastu on atlantiline, on mägine ja teda mõjutab lää.

Baltoskandia idapoolel on Soome laht tähtsaks poliitiliseks ja teatud mõttes ka keeleliseks piiriks Eesti ja Soome vahel, kusjuures Soome Baltoskandia südamele — Rootsile — asub lähemal, kuna Eesti aga seisab lähemal Ida-Euroopa oludele. Vastavat piiri joont näeme Skandinaavia poolsaarel Rootsi-Norra piirimeestikus, mis niisama teravalt eraldab Rootsit —

Baltoskandia tsentrumit — lääne mõju all olevast Norrast.

Seni kui Eesti koos teiste Baltimaadega poliitiliselt kuulus Venemaa alla, loeti teda Ida-Euroopaks ja vähimalt poliitiliselt kuulus ta Euraasia alla. See eurosismi hädaoht on Eestis alati püsinud, kuna ju Eesti oma asukohalt on kontinentaalne. Baltoskandia läänepoolses osas, millega ka osalt Soome ülemineku-sillana liitub, näeme sootuks teist elustandardtüüpi kui idapoolse osa, kus tundub kaldumist Ida-Euroopa lihtsamate olude poole, kuigi ka seal teatud määral valitseb tendents läheneda amerikaniseerunud lääneosale.

Siin mängib tähtsat osa asjaolu, et Eesti on tasandik. On teada, et elamistase käib käsikäes rahvastiku elukutsega ja majandusharudega. Seetõttu on elustandard kagupoolseis tasandikes ja agraarmaades madalam kui Baltoskandia mägises lääneosas, kus tööstus ja kaubandus seisavad esimesel kohal. Rahvastiku elukutsed on tingitud looduslikest võimalustest.

Balti meri jaotab Baltoskandia kaheks pooleks nii rahvalt kui ka keeleliselt. Kuid ka poliitiliselt on „lahutaval merel“ suur tähtsus. Nagu juba öeldud, on elustandard Skandinaavias, ja osalt Soomeski, kõrgem kui Baltikumis. See on peamiselt tingitud „valgust sөөst“, mis Skandinaavias (ja osalt ka Soomes) leiab palju kasutamist. Seepärast pole Skandinaavias fossiilsete põletisainete vähesus kaugeltki nii märgatav kui Baltimaades, kus põlevkivi esineb ainult Põhja-Eestis. Norras olemasolevaist veejõu 16 milj. hobusejõust leiab praegu kasutamist vaevalt üks kümnendik (1,5 milj.). Eestis on veejõudu vaid põhjas, kus jõed järsust glindist läbi endale tee murravad. Seepärast on ka arusaadav, et Baltimaades veejõumajandus seisab hoopis madalamal kui Skandinaavias, eriti aga Norras — koskede ja jääliustike maal. Ja peamiselt seepärast ongi Norras rahvamajanduslik aastane sissetulek 1230 Ekr. elaniku kohta, s. t. suurem kui Rootsis ja Daanis, mis ometi kuuluvad rikkaste maade hulka. Eestis seevastu on sama sissetulek vaid 367 Ekr. elaniku kohta, s. o. väiksem kui vaesekspeetud Soomes. Tegelikult on aga need rahvad kõige rikkamad, kelle nõuded on kõige väiksemad; ja maades, kus palgad on kõige kõrgemad, on ju ka elu kõige kallim.

Eesti on kannatanud ida mõju all. Baltoskandia idapoolne osa on kaua olnud võõra valitsuse all. Läänepoolsed maad seevastu on juba vanast ajast olnud poliitiliselt iseseisvad, kuna Baltoskandia idaosas alles

võrdlemisi hiljuti omandas iseseisvuse. Oma ajal astus Eesti vabatahtlikult Rootsi kaitse all. Kuid uuema aja kõige kauemini kestnud võõras valitsus — 200 aastat kestnud Vene valitsus — oli vägivaldselt pealesurutud võim. Ometi pidi nüüd Vene, kes oli tunginud Baltimereni, jälle tõmbuma tagasi kaugemale sisemaal, kuna tal kitsaks aknaks läände oli jäänud vaid Ingeri — Leningrad — Karjala (osaliselt). Kant tõestab, et Eesti pole kunagi ei füsiograafiliselt ega etnograafiliselt kuulunud Vene juure; vana etnograafiline piir läheb piki Peipsi ja Luubani järvede nõgu. Eesti on Venest samuti lahutatud loodusliku piiriga nagu Soome ja Karjala. Eesti oli esimene riik, kes Nõukogude Venega sõlmis rahulepingu. Võrdlemisi lühikeses, kuid raskes ja julmas sõjas võitis Eesti endale vabaduse. Iseseisva riigina on ta oma osava poliitikaga nii välistes kui sisemistes asjades leidnud tunnustust ja austust teiste Baltoskandia rahvaste juures. Samuti on ta selgesti tõestanud, et ta on suutnud end vabastada Vene ja ida mõju alt.

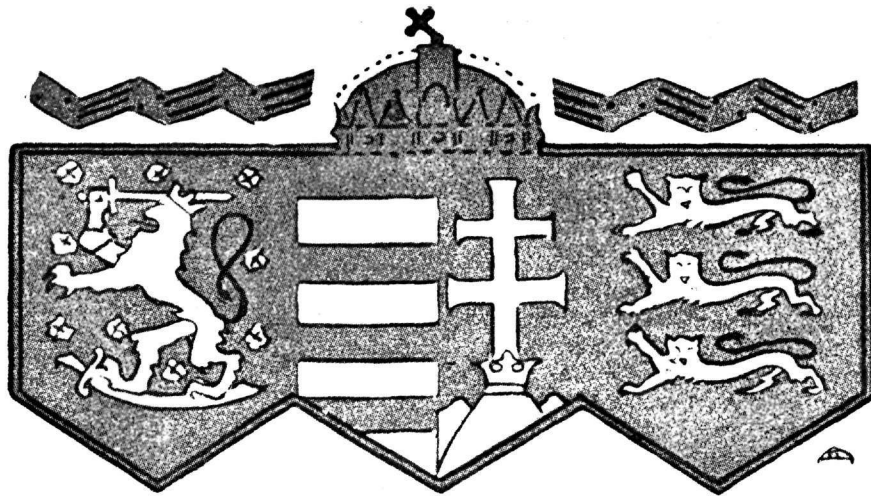
Norra, Baltoskandia kõige läänepoolsem osa, on aga Atlandi orientatsiooniga. Ohuliinilt on Norra mererand (Põhjameri, Atlandi ookean, Jäämeri), üle 3000 km pikk. Nii on ka arusaadav, et rahvas, kelle elu on niivõrd merega seotud, arktise ja antarktise uurimisretkist on eriti palju osa võtnud. Norra kolonistid okupeerisid Gröönimaa ja iga saart põhjapoolses Atlandis Man'ist Teravmägedeni. Kuid siis pöördus Norra kuningate huvi lõunasse, kus olid rikkamad maad, ning vanad norra asundused põhjas jäeti hooletusse. 19. sajandil aga algas Norras uus orientatsioon arktise poole. Norra kalurid, meremehed ja hülgekütid tegid uurimisretki piki kõiki põhjarannikuid, mis õigupoolest andsid tõuget pärastistele teaduslikele ekspeditsioonidele põhja- ja lõunana merele. Seal puhul nimetaksin nimesid nagu Nansen, Sverdrup, Amundsen (viimane avastas lõunana a. 1911).

Kuna Norra aga ühtlasi on ka mägismaa, siis pole Norra tõeline rand mitte ainult 3000 km, vaid on ohuliinist ligi 7 korda pikem, nimelt 20.000 km. Seda põhjustavad mägede vahel kaugele sisemaal ulatuvad fjordid. Ranna looduslikuks kaitseks on veel umbes 150.000 saart (veealuse mägestiku tipud), mille tagajärjel meresõit toimub rahulikult nagu mõnel jõel. Tuhandeid aurikuid, purjekaid, mootorpaae ja sõudepaate liigub sel maailma suurimal riigirannikul. Pole siis ka ime, kui Baltoskandia maades just Norras on kaubalaevandusel rahvamajanduses osatähtsus kõige suurem, kuna see aga Eestis on kõige väiksem. Norras on üldtonnaž tuhandeis brutto-registertonnides 4.200, seega 1 registertonn iga 0,6 elaniku kohta, kuna Eestis on üldtonnaž 110, seega 1 registertonn iga 10,2 elaniku kohta. Jälle näeme siin kaks ekstreemi. Mis puutub geograafilise asendi paremusse, siis jaguneb Baltoskandia jälle kahte ossa, atlandipoolsesse lääne-ossa, kus mereasjandus seisab väga tähtsal kohal, ja kontinentaalsesse idaossa, kus mereasjandus seda rohkem kahaneb, mida idapoolsem on riik ja mida lähem sellega on ta rannik. Baltoskandia riikide suuremad

linnad on kõik tähtsad sadamalinnad. Seepärast on nende tsentraliseeriv jõud hoopis suurem, võrreldes teiste Euroopa linnadega. Kõige rohkem sadamaid on just Norral, muidugi tänu fjordidele, ja samuti on ka kaubalaevastik Norras kõige suurem.

Mägestikulise struktuuri ja atlantilise asendi tõttu oli Norras juba tuhande aasta eest lääne-orientatsioon. Norra viikingid suunasid oma retked Lääne- ja Lõuna-Euroopa rannikule; nii on ka praegu norralaste orientatsioon läände, eriti Inglise ja Ameerika poole kaldudes. Ükski neutraalne riik pole sõja läbi nii palju kahju saanud kui mereriik Norra, ja peale Inglise pole ka ükski riik nii palju laevu kaotanud. 2000 norra meremeest langes allveelaeva-sõja ohvritena ja Kieli ning Hulli vahel puhkab merepõhjas nii palju norra laevu, et võiks kõnelda norralaste surmuaiast seal vete sügavuses. Tugev lääne-orientatsioon on viimastel aegadel Norra riigi 2—3 milj. elaniku võrra vaesemaks teinud. Nimelt elab praegu Ameerikas niisama palju norralasi kui Norras endas. Kui me aga ajaloos tagasi vaatame, näeme, et emamaa veel palju suuremal arvul on poegi kaotanud. Tungisid ju vanad normannid Koola poolsaarele, Valgesse merre, Šotimaale, Iirimaale, Põhja- ja Loode-Saksasse, Daanist kuni Normandie'ni, Bretagne'i, Bordeaux' ümbrusse, Portugali ja Hispaaniasse; samuti leidis normannide riike Ala-Itaalias — Sitsiilias, inglise Normandie's, Shetlandis, Farööridel, viikingid asusid Islandis ja Gröönimaal, varjaagid Novgorod-Kiievis. Ja rüüstamisi panid norralased toime siis isegi Hellulandis, Marklandis ja Winlandis norralase Leif Eriksson'i leitud Ameerikas. 8. sajandil tulid norralased Farööridele ja Shetlandi, 9. sajandil Iirimaale ja Islandi, sealt a. 984 Gröönimaale Erik Punasega, Ameerika leidja Leif Eriksson'i isaga. Algul tulid nad väikestes gruppides rannikute, hiljem aga juba suuremates gruppides, kes ka talve koha peal veetsid, jõgesid mööda tungisid sügavamale sisemaal, kirikuid ja kloostrid rüüstates. Lõpuks asusidki nad sinna, muutusid kristlasiks ja sulasid pärismaalastega ühte. Nagu avatud haavast on sajandite jooksul Norra kaotanud hulga oma verd läänes. Eesti seevastu on oma verd kaotanud omaenese pinnal, olles sajandite vältel tallermaaks idapoolsete rasside alatiste invasioonide puhul.

„Lahutav meri“ on siiski mitmeti ka ühendajaks. Eesti ja Norra on küll Baltoskandia riikide hulgas kõige kaugemad, siiski on nende saatuses palju ühist, mis soodustab mõlematevahelisi suhteid. Kõikide Baltoskandia riikide ühendamine oli Kalmari uniooni kaudu Daani kuningannal Margaretel peaaegu õnnestumas, kuid vist veelgi kaugemale jõudis selles Baltoskandia südamik — Rootsi — 30-aastase sõja ajal. Veel täna on kõikidel Baltoskandia riikidel palju ühist, ja eriti nüüd, kus ka idapoolsed riigid on saavutanud iseseisvuse, peaksid nad kõik sellele mõtlema ja seda arvestama. Kõikide Baltoskandia rahvaste orientatsioon peaks nüüd teadlikult olema baltoskandiline. Ja siin mängivad eriti tähtsat osa just Eesti ja Norra, kaks ääriiki, välisest Euraasiasse ja eelpost Atlanto-Ameerika välis-maailma.

Soome-ugri V kultuurkongress

Soome-ugri hõime. Hõimusuhete loomine algas juba XIII sajandil...
Esimesi teadlikke hõimutegelasi. Soome-ugri kultuurkongressid ja
nende eesmärgid. Hõimuriigid — Soome ja Ungari

Võidupüha lõppedes algab Tallinnas soome-ugri hõimude järjekordne kultuurkongress (25.—28. juunini). Siia saavad Soome, Ungari, liivlaste ja ingerlaste esindajad. Seega kaugelki mitte kõik soome-ugrilaste esindajad. Paljud neist ei saa olude sunnil kaasa aidata kultuuriliste hõimusuhete süvendamisele.

Soome-ugri rahvaid elab laialipillatuna suurel maalal. Siberist Obi jõelt kuni Läänemereni ja Põhja-Jäätmerest kuni Doonau ja Tissa jõgede veestikkudeni.

Kunagi, muinas-hallil ajal, need rahvad moodustasid ühise soome-ugri algrahva. Ajaloolased ja keeleteadlased hindavad umbes 4500 aastat või rohkemgi tagasi. Aja ja olude survele eraldus suguharu suguharu järele sellest vanast tüvest. Liikudes igauks ise suunas, sattudes võõraste rahvaste mõjupiirkonda, segunedes ka võõrastega suuremal või vähemal määral, arenes iga hõimu keel ja kultuur oma rada. Kuid ikkagi säilitati seda vana põhivara kõikjal. Osalt on olnud keele areng niivõrd omapärane, et sugulussidemete leidmiseks on vaja teaduslikke keelte uurimusi, et tõestada soome-ugri hõimkonda kuuluvust. Veresugulust on kohati veel raskem tõestada.

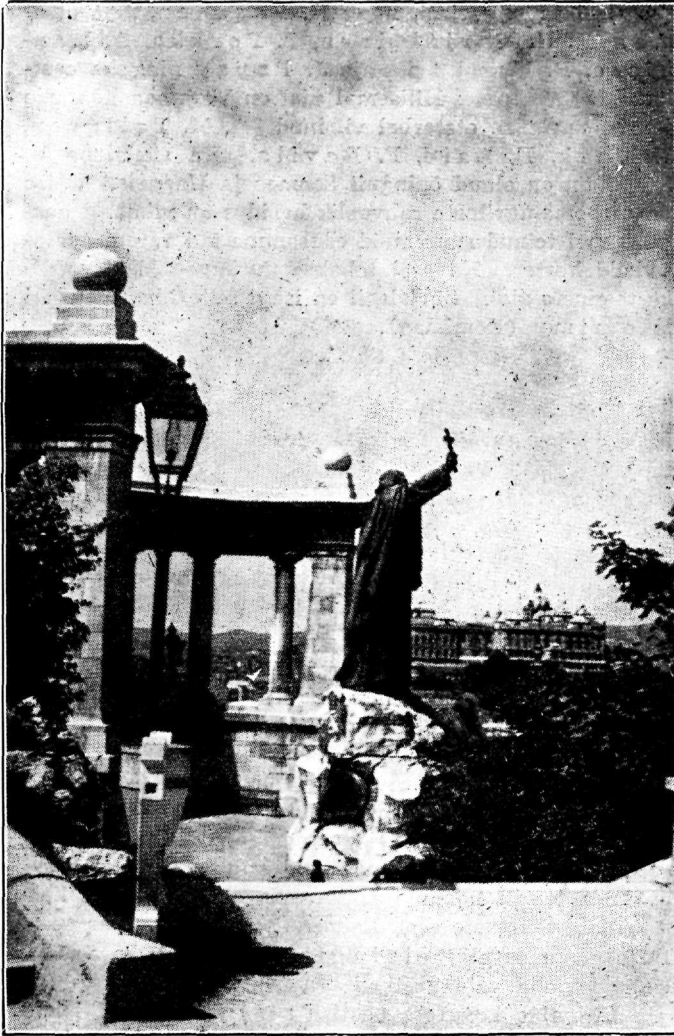
Praegu jagunevad soome-ugrilased järgmistesse rühmadesse: **Läänemere soomlased** — s. o. eestlased, soomlased, liivlased, vadjalased, karjalased-annuslased, vepslased, ingerlased; **Volga soomlased** — tšeremissid ja mordvalased; **permlased** — s. o. sürjalased, votjakid ja ugrilased — ungarlased, vogulid ja ostjakid ning soome-ugri keelt kõnelevad võõrad arktilist tõugu laplased.

Soome-ugri rahvastele ei ole olnud saatus just eriti armuline. Aastatuhandeid nad on pidanud sallima võõraste rahvaste ülemvalitsust. Ainult ungarlased on olnud kõige õnnelikumad. Nad võivad vaadata üle tuhandeaastasele omariiklusele tagasi. Ka neil on olnud aegade jooksul raskeid katsumisaegu ja ka praegusel ajal nad kannatavad ebaõiget kohtlemist. Kuid raskused süvendavad kokkuhoidu ja kasvatavad tugevust. Ungarlased on võitnud oma endised raskused ja leiavad ka ehk praeguses olukorras õiglast rahuldust oma nõudeile. Varem või hiljem võidab õiglus alati tema teele veeretatud raskused.

Alles meie ajal suutsid soomlased ja eestlased raskete ja veriste heitlustega saavutada oma riikliku iseseisvuse. Siit algab nende rahvaste võimas kultuuriline ja majanduslik tõus. Need kolm rahvust ja riiki on soome-ugri hõimude tugevaimad kultuurilised toed.

Ülejäävad soome-ugri hõimud ei ole saavutanud oma riiklikku iseseisvust. Paljud hõimud on sulanud neid ümbritsevasse suuremisse naabreisse. Mõnest hõimust on säilinud ainult nimi (kurelased; kreevinid — vadjalaste järglasi, elasid Bauske ümbruses). On hõime, kelle nimigi on ununenud ajajooksul, kuid seevastu on säilinud kohanimed, mis omakord tähistavad nende omaaegseid elukohti. Arvatakse, et suur-venelasis voolab rohkem soome-ugri kui slaavi verd. Tõenäoliselt see oletus seisab tõe alusel, sest nad on valgeverelisemad kui teised slaavilased. Nende juuksed on valgemad ja nad erinevad ka iseloomult teistest venelastest. Ka arvutud vene muinasjutud tõendavad seda, sest neist hoovab vastu küll otseselt ja kaudselt soome-ugri hõngu.

Otseseks tõenduseks on aga linnade ja jõgede nimed, mis vastuvaidlemata on tunnistanud soome-ugri-päraseiks, nagu Moskva (Mustvesi), Oka, Kaama jne.

Ungari ristiusutooja Gellerti mälestussammas
Budapestis

Peab oletama, et siin soome-ugri rahvad on kaotanud palju oma liikmeskonnast. Need rahvad on sulanud slaavi tõusse. Paratamatult oleksid käinud seda teed ka teised selles rajoonis elavad hõimud, olles kultuuriliselt madalamal valitsevast vene rahvast. Tsaristlik vene valitsus soodustas kõigiti ühtesulamist, tehes rahvusliku arengu peaaegu võimatuks.

Kuid ajalooratas pidurdas ka siin selle sulamise, nagu ta ka võimaldas luua meil ja soomlasil iseseisvad riigid. Enamlik Vene valitsus on saatnud siin mõndki korda oma erirahvuste omapära, keele ja kultuuri säilitamiseks: on loodud terve rida autonoomseid rahvusriike ja on lubatud emakeelne õpetus koolides. Kuid siiski ei ole see täies ulatuses maksev vogulite, ostjakite ning laplaste juures, kes on peaaegu väljasuremisel.

*

Vanasõna ütleb, et veri on paksem kui vesi, ja siit tuleb õigupoolest õieti otsidagi seda hõimusedemete loomise tarvidust.

Nagu üksik inimene võõraste keskel igatseb omaste

ja kodu järgi, nii ka rahvale on omane see tunne, kui ta satub võõraste hulka.

Ungarlaste hõim, eraldudes ühisest soome-ugri rahvaste perest ja rännates üksinda mööda Lõuna-Vene-maad, oli säilitanud pärimusi itta mahajäänud hõimlastest. Teised hõimud ei olnud eraldunud nii väga üksteisest. Neil oli ikkagi mõningaid sidemeid teiste hõimudega, ega tekkinud neil säärast üksildustunnet kui ungarlastel.

Soov luua ühendust mahajäänud hõimudega tekkis Ungaris juba ammu. Nii XIII sajandi alul mungad Otto ja Julianus võtsidki ette otsirännakuid itta.

Need otsimised ei jäänud tagajärjeta. Nad tõid tagasi tülles kodumaale teateid Volga jõe idakaldal asuvast „Magna Hungariast“ ja sealseist ungarlastest.

See oli esimene teadlik hõimusuhete loomise üritus. Tähtsamad sündmused Euroopas ja eriti Ungaris laskisid vajuda Otto ja Julianuse ürituse unustushõlma. Isegi kaheldi nende ettevõtlike munkade teate tõepärasuses.

Möödusid jälle sajandid enne kui hõimuküsimus ja suguluse mõte Ungaris uuesti kerkisid esile ja seekord juba vastuvaidlemata tõena end maksma panid. On loomulik, et Ungarist see üritus pidi väljuma. Ta oli nagu soome-ugrilaste perekonnapea, iseseisev rahvusriik. Kuna teised hõimud olid võõra ikke all, kes nende kultuurilist arenemist kui just otsekohe ei takistanud, siis vähemalt pidurdasid.

Ungarlaste Joh. Sajnovics'i (1770) ja Samuel Gyarmathy (1794) keelelised uurimused tõendasid ungarlastele ja kogu maailmale ühise soome-ugri tõu olemasolu. G. Gyarmathy uurimus ühendas kõik soome-ugrilased (välja arvatud ostjakid) ühiseks sugukonnaks. Seega oli pandud alus võrdlevale soome-ugri keeleteadusele ja viimase kaudu soome-ugrilaste vahel sidemete ja poolehoiutunnete kasvatamisele ja süvendamisele.

Kuni viimase ajani on raske eraldada keeleuurimust ja hõimutööd üksteisest. Keeleuurijad mitte üksnes ei olnud kuivad teadusmehed, vaid nende simpaatia oli ka uuritava keele rahva päralt. Nad on niisama innukalt kogunud muidki andmeid nende kohta, võtnud osa nende muredest ja rõõmudest ning on tutvustanud neid oma kodumaal ja teiste hõimude juures.

Esimesiks hõimutegelaseks tuleb pidada (XIX sajandil) soomlasi Joh. Andr. Sjögren ja M. Alex. Castrén ning ungarlast Anton Reguly. Soome teadlased Elias Lönnrot ja Aug. Ahlquist on palju korda saatnud hõimutöö alal. Oma reisidel Eestisse tutvusid nad siinse olukorraga ja juhitasid haritud maailma tähelepanu eestlaste ülliraskete olukorrale. Eriti huvitas neid küsimus, kas ei saaks eesti ja soome keelt ühiseks kirjakeeleks luua.

Ei saa ka vaikides mööda minna suurest Eesti sõbrast ja hõimutegelasest ungarlasest Paul Hunfalvy'st. Küllastades Eestit I laulupidu ajal ta tutvus eesti esimeste tegelastega — J. V. Jannseniga ja L. Koitudulaga — ja tutvustas Euroopat eestlastega. Eesti esimeseks hõimutegelaseks tuleb pidada J. V. Jannseni, sest ka P. Hunfalvy oli siin Jannseni külalisena.

Sel ajastul tekib meil suur sõprustunne just Soome vastu, eriti ärkamisajategelaste keskel. Soomest saadi julgustust ja nõu. C. R. Jakobson, Hurt ja Mihkel Veske on suured Soome sõpruse pooldajad ning propageerijad. Ka Ungarit ei unustata sealjuures. Soomepoolseist hõimutegelastest oleks veel mainida Julius Krohni ja Arvid Genetz'i, kes seadis eesti-soome kirjakeelte lähendamise kavagi kokku ja luuletas ühissoomluse hümnid „Väinola lapsed“.

Ka Soomes oli hõimuliikumise vastu suur huvi ja vaimustus. Tuletagem vaid meelega, missuguse südamliku vastuvõtu osaliseks Soomes said Jannsen ja Koidula!

XIX sajandi lõpupoolel hõimutegevus ei piirdunud enam kitsa keeleteadlaste ringiga. Ta tungib juba laiemate haritud ringkondade sekka, nimetame vaid tähtsamaid tolleaajategelasi, nagu: L. Koidula, J. Bergmann, M. Lipp, M. J. Eisen, K. A. Hermann, V. Reimann, dr. O. Kallas, soomlased Yriö Koskinen, O. A. F. Lönnbohm-Mustonen, mag. Svan jne. Eesti-Soome-Ungari hõimuliikumise ei saa kõnelda ilma prof. E. N. Setälä, prof. K. Krohni, Béla Vikári, Aladár Báni nimetamata.

Hõimuliikumine ei piirdunud ka siis üksnes teatava huvi ja keele ja vanavara korjamisega, vaid hõimuvõitledele anti isegi reaalselt abi. Nii toimus vastastikune abistamine näljahäda puhul Soomes ja Eestis, mindi õppima soome koolidesse. Spordi levimine ja õppimine on meil üks otsekohene hõimutöö tagajärg. Poliitilised pagulased leidsid Soomes lahket vastuvõttu.

Mõlemad maad olid valmis liituma kõige tihedamasse liitu, Eesti-Soome uniooni, kuid selle teostamise ajas separatismi kartev Vene valitsus nurja!

1906. aastal asutati siiski akadeemiline ühing „Soome-Eesti Liit“. Peale selle loodi veel hõimuliit „Vienan Karjalaisten Liitto“ — mõlema asupaik ja sünnikoht oli loomulikult Helsingis, kus puhusid üldse vabamad tuuled. Sellele ajastule tegelastest oleks nimetada G. Suitsu, Joh. Aavikut, V. Grünthal-Ridalat, Fr. Tuglast, H. Ojansuud, Lauri Kettust ja mag. E. A. Saarimaa.

Ungaris on aga hõimuliikumine rajatud veel laiemale alusele. On olemas turaani liikumine, mis üksnes ei arenda hõimusuhteid soome-ugrilastega, vaid ka türki-tatari hõimudega. See liikumine põhjeneb omaaegsel keeleteadlaste vaatel, et on olemas uural-altai ehk turaani keelte rühm. Sellesse rühma arvati kuuluvat soome-ugri, türki-tatari, mongoli ja ka muistse suumeri-akkadi rahvaste keeled. Seda kava aga ei ole suudetud tõestada. Et ungari keeles on türki-tatari sõnatüvesid rohkem kui soome-ugri keelte tüvesid ega puudu ka veresegunemise teel hõimusuhteid türki-tatari rahvastega, siis on seal see liikumine arusaadav. Ka meil Eestis loodi Turaani Selt, kuid hõimusuhteid ei või siin olla juttugi. Hiljuti alles Mägi Kurdla püüdis tõestada sugulust akkadiisumeri ja mõnede india keeltega, kuid teaduse silmas olid need argumendid vähekaaluvad.

Venemaal asuvate soome-ugrilastega olid kokku-puuted teaduslikku laadi. Eriti võiks veel nimetada

soomlasi ja ungarlasi, nagu H. Pasonen, J. Vichman, K. H. Karjalainen, V. Porkka, A. Kannisto, B. Munkáesi ja J. Papay ning ka eestlast M. Vesket. Hilisemal ajal on Venemaa hõimude juures uurimise otstarbel viibinud A. M. Tallgren, J. Mark, E. Laid, P. Ravila. Ka sürjalane V. Lytkin on olnud õpinguil Soomes ja Ungaris. Üldse vene soome-ugrilaste rahvuslik haridus on viimasel aastakümnel teinud suuremaid edusamme kui varem aastasadade kestes. Ka seal tehakse uurimustööd rahvuslike teaduste alal. Sürjalasil on isegi sellekohane ajakiri „Komim y (Komimaa).“

*

Endiste soome-ugrilaste hõimusuhte loomine ja alalhoid lasus vaid üksikute teadlaste õul. Pärast Soome ja Eesti riikliku iseseisvuse saavutamist on see aga rajatud kindlale alusele ja muutunud kogu rahvale omaseks.

Peame olema tänulikud endisile hõimutegelastele hõimutunde levitamise eest. Võib julgesti ütelda, et Soome rahva abi meie iseseisvuse võitluse raskeimal momendil tuli just hõimutundest aetuna. Ja just seepärast on see meie armas ja kõrgesti hinnatav. Kui see oleks sündinud reaalpoliitilisel kaalutlusel, siis meie tänutundes ei heliseks nii südamlikke noote!

Tuleb veel kord alla kriipsutada, et need soome-ugri kultuurilised kongressid ei ole taotelnud mingeid poliitilisi eesmärke. Nad on puhtakujuliselt kultuurilised ja korraldatud üksteise tundmaõppimise otstarbel, et üks hõim võiks oma parimaid kultuurilisi saavutusi pakkuda teisele hõimule vastutasuks temalt saadud kultuuriliste väärtuste eest. Esimene sellane kongress peeti 1920. aasta suvel Helsingis. See oli väike üritus. Ungarist olid vaid üksikud osavõtjad.

Järgmine kongress peeti Tallinnas. III leidis aset Budapestis, IV jälle Helsingis, kus juba kongressist osavõtjate arv oli üle tuhande, üksi Ungarist oli üle neljasaja!

V kongress peetakse Tallinnas 25.—28. juunini s. a. Kindlasti ületab see kongress nii arvuliselt kui ka sisuliselt eelmised. Hõimutöö aade on laiaesimesse rahvahulkadesse levinud. Kõikjal tervitatakse soojalt neid kongresse ja nad on saanud traditsiooniks — hõimupühaks!

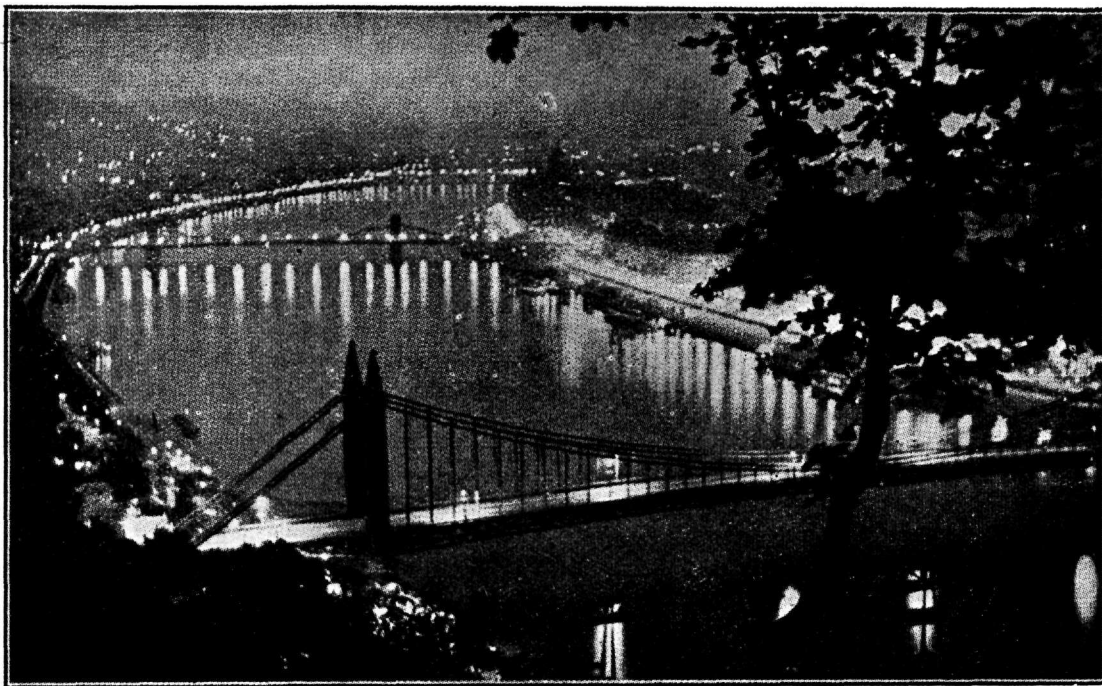
Kultuurikongressil käsitletakse iga üksiku riigi elu-avaldusi mitmekülgselt. Kongressi töökava võib liigitada järgmiselt:

- 1) Üldine kultuuri ja teaduste areng ja olukord.
- 2) Pedagoogiline (haridustöö) areng ja olukord.
- 3) Rahvamajanduse areng ja olukord.
- 4) Kirjanduse ja kunsti areng ja suund.

Need on pea- või sihtjooned kongressi tegevuses ja jagunevad omakorda mitmesse eriossa, vastavalt iga üksiku riigi ja rahvuse mentaliteedile.

*

Soome on meie lähim hõim-vennasrahvas. Soomet tuntakse meil kõikjal. Soome lõuna-osa asustamine on sündinud Eesti kaudu. Kaheteistkümnendal ja kolmeteistkümnendal sajandil alistati ta Rootsi poolt ristiusu

Öine
Budapest

levitamise ettekäändel. Kuid soomlasi ei tabanud nii raske saatus kui meid. 1362. aastast said soomlased samad õigused, mis olid Rootsi rahval. Õigused olid küll, kuid valitsemine oli peamiselt rootslaste käes. Rootsi keel oli ametlikuks keeleks ja ametiasutustes oli asjaajamine rootsi keeles. Loomulikult oli see soomlasele raske. Kuid isiklikku vabaduse kaotust, s. o. orjust, ei ole Soome kunagi olnud.

Rootsil oli peaaegu lakkamatu võitlus läände tungivate venelastega. Üks röövretk järgnes teisele, mis soomlasile mõjus laastavalt. Sõjas ei käinud Rootsi käsi hiilgavalt. 1721. ja 1743. a. rahulepingute järgi pidi Rootsi loovutama Venemaale Soomemaa osi. Hamina rahulepingu järgi 1808. aastal läks kogu Soomemaa Vene ülemvalitsuse alla. Soomele jäi küll oma põhiseadus, ta oli konstitutsiooniline riik, kelle valitsejaks määrati isik, kes Vene troonipärimise seaduse järgi päris monarhistliku võimu Venes. Seega oli ta ka Soomemaa isevalitseja, tiitliga Soomemaa suurvürst. Seega kujunes Soomest osa Vene riigist, ilma tegutsemisõiguseta rahva enesemääramise ülesandeis.

Soome ühendus Venemaaga ei olnud mitte suveräänne, vaid autonoomne, ja maa õiguslikku seisukorda ei võidud muuta ilma maa enese tahtmiseta. Soome maapäev koosnes nelja seisuse esindajaist. Uued seadused — peale administratiivsele seadusandlusele kuuluvate — anti välja maapäeva heakskiitmisel. Soome ja rootsi keel olid ametlikeks keelteks. Tollipiir lahutas Soome Venest ja valitses oma rahaüksus. Sellane Soome autonoomia ei meeldinud šovinistlikule Vene valitsusele ja järgnesid rünnakud Soome põhiseadusele ja valitsevale korrale. Soome autonoomia lõplik hävitamine oli tehtud ülesandeks kindral Bobrikovile. Algas Soome põhiõiguste korrapärane kärpimine. Soome rahvas, tundes, missugune hävitav laine on tulemas, korraldas vastupanu. See ei olnud küll sõjaline, vaid passiivne.

Ignoreeriti ja jäeti täitmata Vene valitsuse korraldused, mis olid vastolus Soome seadustega. Järgnesid vangistused ja maalt väljasaatmised.

Kindral Bobrikovi käitumine ajas kogu Soome elanikkonna vihale. 16. juunil 1904. a. laskis üliõpilane Eugen Schuman kindral Bobrikovi maha ja surmas ka siis enese. Ta juurest leiti Vene keisrile adresseeritud kiri, mis ilusais ja liigutavais lauseis väljendas seda ebaõiget käitumist ja ülekohut Soome rahva vastu.

Mõneks ajaks pehmenes surve, kuid mitte kauaks. Maaõiguste puhkemisel tekkis Soome patriootidel nõrk lootussäde, et võib-olla see sõda vabastab neid Vene karu surutisest. Soomlasi sõjaväes ei teeninud (mõned üksikud). Et aga riiki luua ja kaitsta, selleks on vaja sõjaväge. Et leida võimalust saada sõjalist haridust, selleks loodi Saksamaaga ühendus, ja siis algas noormeeste salajane pagemine Saksamaale. See oli seotud suurte raskustega. Siiski jõudis 2000 meest, kes kuulusid mitmesse rahvaklassi, päralt. Suur isamaa-armastus oli neid sundinud sellele hädaohtlikule teele. Soome oli tulvil Vene sõjavägesid. Pärast revolutsiooni see mass sünnitas maal anarhia ja langedes enamlaste võrku püüdis soome kommunistidega uuesti viia Soome Vene rüppe. Soome patriootid püüdsid vabastada maa punasest valitsusest, kuid et Vene sõdurite mass oli neile vastu, siis ei läinud see sugugi nii kergesti. Lõuna-Soome oli punaste võimuses, kus tapeti tuhanded inimesed. Põhja-Soomes ei suutnud aga punased saada seisukorra peremeesteks. Siin oli korraldatud ka Soome valge armee kindral Mannerheimi juhatusel.

Soome valitsus palus Saksamaalt abi. Saksamaa saatis Soomele appi Idamere divisjoni krahv v. der Goltzi juhatusel. 3. aprillil 1918. a. maandusid sakslased Hankonienes. Enamlaste väed ei suutnud sakslasile vastu panna ja peatselt oli Lõuna-Soome enamlastist puhastatud. Soome oma väed löid otsusta-

valt enamlasi Tampere juures ja lühikese aja kestes oli Soome vabastatud. Soome võis nüüd alata iseseisvalt oma riiklikku ülesehitustööd. 1919. aastal sai Soome endale seni maksva põhiseaduse. Sellest peale käib Soome nii kultuuriliselt kui ka majanduslikult tõusuteed. Soome nimi on ülemaailmselt tuntud ja lugupeetud.

See on linnulennult vaadatuna Soome ajaloo käik.

*

Ungari — see soome-ugri rahvaste vanariik — on meile vähem tuntud kui Soome. Ungari vastu on meie rahvas valitsenud alati erilise huvi. Võib olla, et veresuguluse protsent on siin tunduvalt kahanenud, kuid kui ungarlased ise tahavad kuuluda soome-ugri rahvaste perre, siis ei ole mingit mõtet juurelda nende veresuguluse puhtuses. Ja kus siis see segamata õige soome-ugri ürgaegne veri veel voolab? On küllalt, kui kuulume osalt keeleliselt, osalt vere kaudu ühte hõimkonda ja tahame sinna kuuluda — see on siis mõõduandev!

Ungarlased asusid vürst Arpádi juhatusel nende praegusesse asukohta umbes IX sajandi lõpul. Kuningas Stefan Püha võttis ristiusu vastu Rooma paavstilt ja päästis seega oma maa ja rahva hukatuslikust ristisõjast. See oli umbes aastal 1000. Paavst Silvester II oli kuningas Stefan Pühale annetanud kuninga krooni. See kroon omab Ungaris erilise tähtsuse. Ta on Ungari kõrgema võimu kandja. Praegu hoitakse seda Budapestis kuningate lossis teraskambris. See kroon on õigupoolest Ungaris kõrgeima võimu kehasus, mitte aga elav inimene. Vastavalt sellele väitele on ka kroonil kõik need valitsemise õigused, mis muidu on annetatud kuningale kui krooni kandjale. Kuningas omab alles siis Ungari kuninga õigused, kui teda on selle krooniga kroonitud. Seega on kroon riigivõimu sümbol. Tunnistatakse peaaegu üksmeelselt, et krooni idee on olnud ungarlastele suureks jõuallikaks nii sõja- kui ka rahuajal. Kui lähemalt süveneda sellesse, siis võib nõustuda selle püha krooni kultusega. On palju rahvaid, kes usuvad pühakute imetegevasse jõusse ja käivad neid kumardamas. Samuti võib ungarlaste püha kroon liita kõiki ungarlasi üheks riiklikuks tervikuks. Krooni omadused ei ole imetegevad ja üliloomulikud, need on aastasadu kestnud mälestused ja traditsioonid, ja neid ongi vaja valitsejale kõrgete ja vastutusrikaste ülesannete täitmisel. Praegu Ungaris kuningat ei ole, on vaid riigihoidja, kahekojaline parlament jne. Ungari on sellest hoolimata, et ta on põhiseaduslikult kuningriik, demokraatlik maa!

Kuni 1526. aastani oli Ungari halduses ka võõraid maid. Kõik Ungari seisused valvasid selle järele, et riigi olenematus jääks püsima. Moháesi (lahing türklastega), katastroof tõi enesega kaasa Ungari rahvakihtide vahele lahkkelid. Sellele järgnev kuninga valimine ei annud soodsaid tulemusi. Osmani riigivõimule tuli leida võimas vastupanu juht. Ühed valisid Ferdinand v. Habsburgi, teised Johan Szapolyay, vägevaima ungari magnaadi. Nii oli kaks kroonitud kuningat ja nende vahel tekkis verine võitlus võimu pärast. Szapolyay palus endale appi türklasi, keda aga ungarlased olid vihanud juba paar sajandit. Ferdinandile olid ungarlased võõrad, see rahvas ja riik ei huvitanud teda. Ja ta

lahkus peatselt O f e m i s t. Kaksteist aastat kestis see verine heitlus, kuni viimaks kuningad leppisid ja jagasid Ungari omavahel pooleks. Peale Szapolyay surma päris ka Ferdinand ta haldused. Kuid idas elavad ungarlased ei sallinud võõrsil elavat kuningat, kes ei suutnud riiki pealetungivate türklaste vastu kaitsta, kes peagi vallutasid Ungari pealinna. Ungarlased panid türklastele vihaselt vastu, kuid kuninga palgasõdurid ei teinud seda.

Ungarlaste ja Habsburgide vahekord teravnes. Viimaks 17. sajandil aeti ka türklased maalt välja. See aiva suurendas Habsburgide survet ungarlastele. Tekkisid vastuhakkamised ja lõpuks anti Ungarile Szatmari rahulepingus Ungari seisuste vanad vabadused. Ungari tunnustas Austria valitsejaid oma seaduslike kuningatena ja nõustus kaitsma Austria pärismaid. Ungari kuningatrüüdus päästis keisrinna Maria Theresia trooni Austria pärandussõjas.

Keiser Josef II ajal ilmnesid jälle uued Habsburgide võimupüüded. 1848. aastal tekkis Ungaris revolutsioon, mis on tuntud Ungari vabadusvõitluse nime all. Ainult vene sõjaväe abiga võideti ungarlased. Siis algasid ungarlastele rasked ajad, kuid olude ja ungari osavate juhtide abil 1867. a. peale on Ungaril jälle suur mõju Austria asjadele...

Maailmasõda lõi Ungarile raskeid haavu. Keskriikide kokkuvarisemine tõi veel uue vapuse kaela. Rahva rahulolematus kasvas valitsuse juhi krahv Károlyi vastu. Viimane ei leidnud enam muud teed, kui andis valitsuse 23. märtsil 1919. a. üle väikesele kommunistide rühmale. See valitsus aga oma utoopiliste võtetega hävitas Ungari majanduse. Pealegi soovisid nad vana Ungari maid tšehhidelt tagasi võtta ja tungisid neile kallale. Tšehhid nad võitsid, kes olid veel korraldamata. Joovastunud sellest võidust, tungisid nad nüüd rumeenlaste vastu. Kuid siin tabas ungari kommuniste suur üllatus. Nende väed pilluti laiali!

Rumeenia väed marssisid Budapesti, kust juba kommunistid olid ennem põgenenud.

Triani rahuleping oli Ungarile hävitav. Tuhandeaastane riik tükeldati. Enne maailmasõda oli Ungari suurus 325.000 ruutkilom. Praegu on ta 93.000 ruutkilom. suur. Tšehhoslovakkia sai Ungarilt 62.000 ruutkilom., Rumeenia 102.000 ruutkilom., Lõuna-Slaavia 64.000 ruutkilom., Austria 4000 ruutkilom. Oma 21-miljonilisest elanikkonnast kaotas Ungari ligi ⅔. Tõsi küll, et kõik äralõigatud rahvas ei olnud ungarlased, aga siiski on puhtungarlaste kaotus tunduvalt suurem. Nii langes Tšehhoslovakkiale üle miljoni ungarlasi, Rumeeniale — 1.700.000 ungarlast. Üldse lahutati Ungarist pärisungarlasi ligi 3,5 miljonit hinge!

Loomulikult see on ungarlasi solvanud sügavasti hinge põhjani.

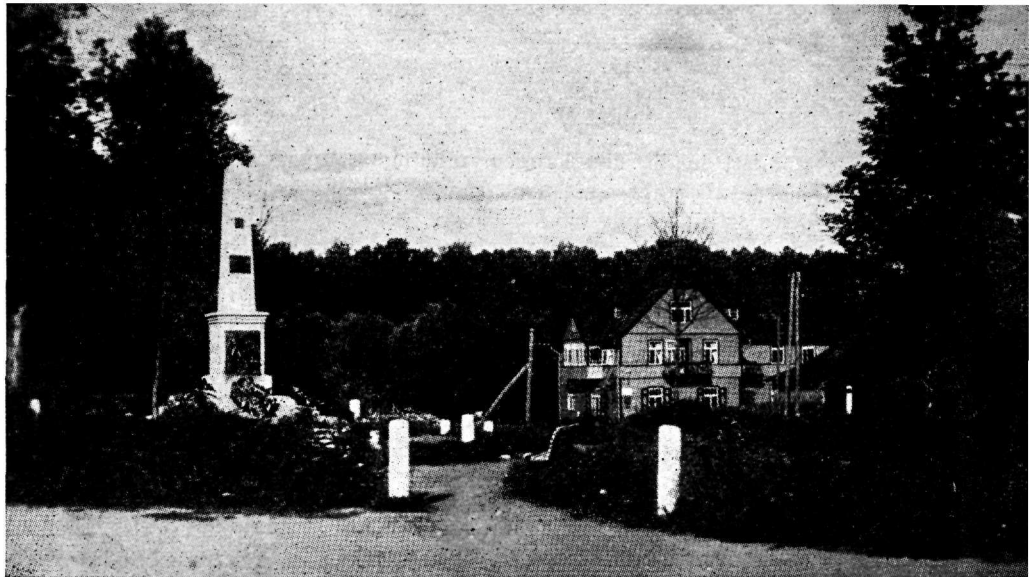
Ungarlased on loonud endale uue ungari usutunnistuse:

Usun üht jumalat,
usun üht isamaad,
usun üht jumalikku, igavest õigust,
usun Ungari ülestõusmist!

Seda usutunnistust korratakse kõikjal.

A. H.

Kas tunned maad?...

Vabadussõjas langenute mälestussammas Põlvas

Nii küsib laulik inspiratsiooniõhinas ja jätkab samas: „...mis Peipsi piirilt käib Läänemere rannale, ja Munamäe metsalt, murult käib lahke Soome lahele“. Me ei lase sel ärkamisaegsel luulesepal enam vastata, vaid teame, et see on meie kodumaa. — Taas tuliketas on kerinud põhjakaare all kõrgemasse sinavasse õhuvalda. Põhjamaale on saabunud suvi, kus soojuses õhk, vesi ja päike veetlevad nii noori kui ka vanu. Kodumaa loodus kevad- ja suvisesoonil ehib end kõige nägusama kuuega. Ja kes meist küll ei tahaks näha neid võrratuid unustamatuid pilte, mida pakub meie Mount-Everest — Haanja Munamägi oma Rõuge sügavjärvedega, muinasjutuline Ontika pankrannik „lahke“ Soomelahe ääres, Kasari suudmemaa lääneserval või idas Peipsi salapärase kohin, kus esimene eesti omariikluse prohvet Juhan Liiv karjapoisina jooksis ja kust on pärit jutuke: „Kui seda metsa ees ei oleks...“ — Saabunud on ajastu, millal kergib kibedaimalt huulile matka- ja rännueluküsimus — turismiprobleem.

Aga nagu üks moodsa luule kultiveerijaid kuskil sõnab, et „saatusest troostituim sündida on Eestis“, siis just lühike suveajastu on meie toitja — maa ja ta rahva kibedaim aeg. Kui vaevalt aprillikuu soojad lõpp-päevad teevad kohedaks mullapinna, ega siis muud kui põllumehel käsi adrapuu külge! Ja on äsjakülvatud seeme aralt ajanud oma pea vihma- ja päikesejanus taeva poole, kui jaanipäeva leitisakõhustikus kostab ristikunurmil „likat-lõkat“, sest „ju vara enne Jaani algab aasal heinatöö“. Ja kui lõpuks kullendavad põllupalistused, siis varsti huugab rehepeksumasin — ja elu ilusaim aastalüli, suvi, on kadunud ajamerre. Ja nii kordub mäng lõpmata...

Nagu eeltoodust nägime, ei saa meie põllumees teha kuigi süstemaatilisi matkakäike kodumaa tundmaõppimiseks puht-ajapuudusel. Vastasel korral tabaksid teda hooletuse tunnused koduses majapidamises. Kui ei tööta põllumees suvel nii, et higi laubal, siis meie laiemad rahvakihid — linna proletariaat ja intelligents — tunneksid varsti seda ka oma elatismiinimumis. Aga kas põllumees looduse paratamatusest peab eraldatud salulaane elanikuna jääma ainult oma maalapil tallajaks

ja kodulinna vahet sõitjaks? Kaugeltki mitte. Tõsise isamaalasena on ta organiseerunud kaitseliidu kohaliku ühikusse. Matkatreening ja rännakulelamus on paratamatult seoses vähimasti malev-kondade laagripäevadega. Kui me kahtetsusundega siinkohal tõstisime esile põllumehe köidiku matka harastamisel, siis lähtusime kõigepealt patriootlikest motiivist — kas „igav“ kodukoht ei ärata lõpuks tülgastust ja ebaõiget hinnangut meie kodumaa looduse ilu suhtes?! Tervishoidlik printsip langeb siin eo ipso ära. Päike, õhk ja vesi — nende mõistega on seotud peaaegu iga kodumaa kolk. Aga leidub veel küllalt pühapäevi, millal tarmukas põllumeeski võib lüüa ühteist kohvrissi ja istuda huvirongile — külla vennale akustilise Taevaskoja ääre või abikaasa sugulasile Narva ajalooliste kindlusmüüride ümbruses. Huvirongide käikupane raudteevalitsuselt odavahinnaliste piletitega on tänuväärne samm meie turismi-probleemis. Ent seoses eelmainituga tähendame veel niipalju, et kodukaunistamise aktsiooniga iga eestlase kodu võib kujuneda meeldivaks ja armsaks, nii et see muutub tõelise isamaa-armastuse tekitamisel sellaseks eelpostiks, nagu väidab Aleksis Kivi oma teoses „Seitse venda“: „Ei ole maailmas teist kohta nii armast kui see, kus oleme sündinud ja kasvanud ja kus väikeste mudilastena püherdanud.“

Kellele on siis peamiselt määratud matkalõbu? Ja milleks inimene matkab? Kui vanemat põlve kutsuvad igapäevase töö kohustused ja elavhõbe soonis hakkab langema ning pealeselle on perekond, siis matkamine on eeskätt meie nooruse ülesanne.

Tavaliselt on siin maailmas ikka nii, mida meil tihetele armastatakse rõhutada, et meid veetleb välismaine vööp ja pettepill; välismaise jumaldamine on nagu mingi massipsühhoos. Areldi uneldakse võltsmentaliteedi ja valetõlgitsuse mõjul mingisuguste eelarvamiste köidikus. Ajal, millal tuntakse oma kodumaast natuke peale kodukoha, me sageli alateadlikult unistame igasugustest Nizzadest ja Pariisidest ja operetlikus õhinas hüüame: „Napolit näha ja surra!“ — See kõik on ju väga ilus ja on turismi ideaal, et kui

rahakott lubab, siis istugem mõningale luksusomnibusele ja all right — nach Europa! Siinkohal tahan vastu vaielda neile ringkondadele, kes paljudel põhjustel ei pääse välismaa vaatamisväärsusse ja siis kibestunult löövad käega: „Mis siin Eestis ikka näha! Ta on ju nii väike.“ — Nii paljud noored kui ka vanad kodanikud on omanud üht-teist geograafiliste teadmiste ringist meie kodumaa üle. Leitakse, et juhuslikust faktide nentimisest — peegelduva Pühajärve ja Alutaguse põlismetsa mainimisest koolipoisilikus numbrigaatsuses — on küllalt kodumaa tundmaõppimiseks. Aga nagu teist inimest võib põhjalikult tunda õppida isikliku vastastikuse läbikäimise kaudu, nii ka turismiküsimuses maksab kõigepealt põhimõte: „Oma silm on kuningas“.

Te küsite, mu noored ja vanad sõbrad, et milleks matkata? Te võite tuua rea vastuväiteid, et kogu see protseduur nõuab mõttetut (sic!) aja-, jõu- ja rahakulu. Kõik on ju väga ilus ja õige, aga harjuda võivad sellega ainult nürimeelse väikekodanlase kõrvad. Ma kutsun siinkohal endakaitseks appi vaid selle kaunihingelise hõimumaalase Johannes Linnankoski, kui ta lausub, et ilus on elu, kui tõkked murduvad, nagu põlenud lõngad. Sellane on nooruse õige tõlgendus ja mõiste. Elujaatava noorpõlve ülesanne on tunda oma kodumaad — ta peab matkama.

Matkamine mitte ükski ei karasta kehalist tugevust ega distsiplineeri ning kasvata elujaatavat vaimu, vaid siia lisandub rida teisigi inimese häid omadusi. Matkamine kujundab isiksuse. Ta kasvatab noores maailmalapses isamaa-armastust, kujundab isiku iseteadvust, tõstab noore kui ka vana julgusetunnet, arendab algatusvõimet, rohkendab energialaadungit, süvendab iseloomukindlust. Niisiis matkaprobleemi keskseimaid punkte on tugevatahtelise ja elurõõmsa isiksuse kujundamine. Kui te esitate veel küsimuse, mida annab matkamine, siis vastame koos tõsise Francis Younghusebandiga: „Mitte suuremat kasu kui jalgpall, mäng, muusika, luule, maalimine!“ Lepime sellega.

Ei taha enam ümber lükata nende väiteid, kes kardavad aja- ja rahakulu matkaeksperimenti sooritamisel kodumaa tundmaõppimiseks. Lihtsus — see on matkakunsti aabitsa ainuke ja õige motiiv. Matkamise all ei tule ometi mõelda luksusliku pulmareisi sooritamist kõikvõimsa komfordiga, vaid see on kitsa grupi (suuremad grupid hajuvad) ja samahuviliste elu tõlgitsus nii nagu ta on.

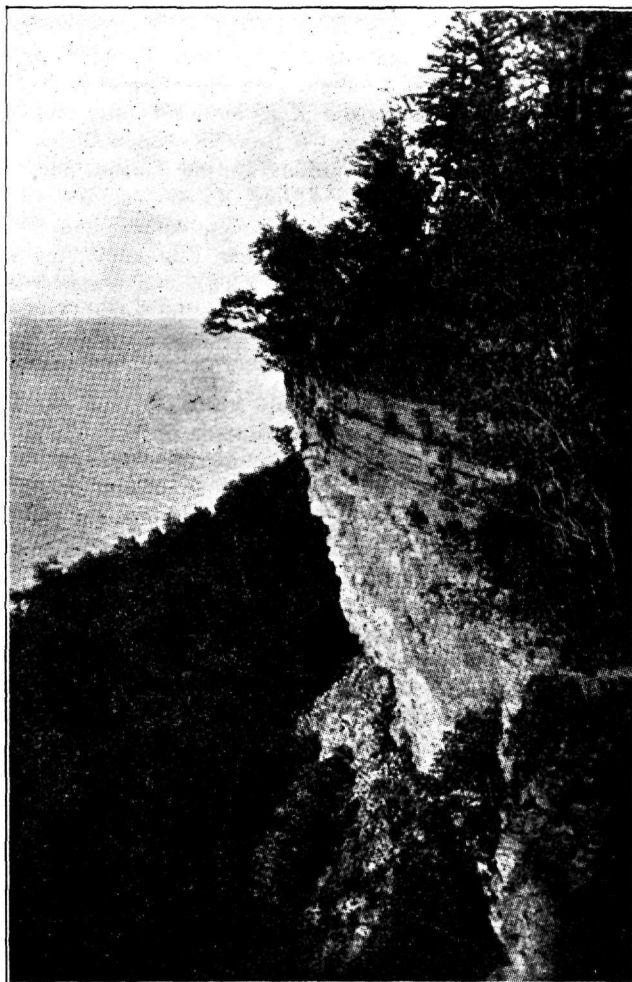
Just matkasesoonil saab anda õige tähenduse lausele, et ei ole midagi uut siin päikese all — nagu kõlab üks hommikumaine tarkusefraas. Ühelt poolt me kodumaa tundmaõppimisel ei idealiseeri elu mujal paremaks ega alaväärirista oma kodunurka. Ka ei leia me mujal jumal teab mis uut, aga kinolindiliselt veerevad maastikupildid on küllalt huvitavad ja varjundirikkad. Tõsise rahvaliikme ülesanne on tunda oma rahva liikmeid väga mitmesugustelt kutsealadelt. — Kui tuliketas kõrvetab põrgulikus kuumuses, siis Balakirevina vest maha ja läheme põllumehe juure ning maitseme leiba, mis tema sööb. Meil äsja rõhutati raamatu osatähtsust eesti kultuuriloo arengul. Ega muud kui astume külla „maa soola“ — maakooliõpetaja — juure ja

las' ta näitab, missugused teosed valgustavad ümbruskonna elanike vaimu. Las' talutab kohalik energilisem põllumees meid valla tsentrumi — vallamajja — lähedusse ja vaatame, mis vilja kannab kodukaunistamise aktsioon. Kas noorpõllumehe elamute kohta ja koolimajade ümbruse suhtes julgetakse ikka veel väita nii nagu seda tegi umbes aasta tagasi üks meie botaanikuid, kui ta ütles: „Maa on paljas!“ Kas agarad sipelganobedad noorkotkad ja kodutütred ei ole lõõnud metsaistutamispäevadele aktiivselt sekka? Terve rida sellaseid „lahendamatu probleeme“ võib kerkida riiklikult mõtleva ja rahvuslikult tunnetava kodaniku huulile. Matkamine õpetab eestlase iseloomu tunda ta üksikasjus.

Kuhu rännata? See on iga matkahuvilise esimene küsimus, sest laulab ju J. Kärner oma „Rändaja laulus“ nii kutsuvalt:

„On kaunis maailm, lai ja uus,
on veetlev ikka maantee kruus.“

Ei tee sugugi paha, kui koostatakse enne „lennu“ algust väike matkaplaan marsruudi kohta. Ka pole patt, vaid, vastupidiselt, otse tervitav, kui „rändlind“ heidab põgusa pilgu ühte-teise vaslavasse käsiraamatu

Ontika rand

matusse ja kontrollib oma teoreetilisi teadmisi külastatavate paikade üle. Meie omariikluse areng on tootnud geograafilises literatuuris üsna põhjalikku materjali — alates koguteosest „Eesti“ ja lõpetades maakondi kirjeldatavate koguteostega. Pinnapealsete geograafiliste riismete korrajale kodumaa matkatehinguil võib veel praegugi esmajoones soovitada H. Anso: „Õppe-reiside juhti“.

Niisiis, kui „tuik südamen ja rutt on jalun — ma tahaks joosta, lennata,“ siis võib alata ringi ümber kodumaa — kaasas reispauun, päevik ja — kui võimalik — fotoaparaat, ja las' palavate suvepäevade saabudes rändur viistab Ugala ürgorgude suunas. Õppigem tundma meie sirguvat kagu-eestlast — petserlast, kes kollasliivalises maapinnas harib hoolega põldu, kaevab „kulda“, ja kes on uhke kloostrile oma pealinnas. Petseri on maakolkaid, kus meie silme ette kergib elav rahvariide muuseum. Kui meid ei huvi enam jändrik kasetüvik Setumaa mäenõlvakuil, siis veeretame end Rõuge kanti ja tõuseme üles Haanja munamäe otsa, et saata pilk üle ummistunud soojärvede, otsida selge päevaga Lätimaa piiri joont ja hüüda noorusvallatustes: „Ilus oled, isamaa!“ Jätnud seljataha Rõuge sügavjärve, me siirdume taas äsjaristatud ajaloolisse linna — Otepäele. Teame, et selles rajoonis elab ja veedab oma vanaduspäevi ilusaviisilise laulu autor Gustav Wulff (G. Öis) ja taamal helendab Pühajärv oma sõsarate-saartega. Otsime üles vana naljameistri K. A. Hindrey ja laseme tal „õiendada“ seda heeringaleotamise lugu. Aga veel kohab Alutaguse oma „Eesti troopikaga“ ja kurjad keeled räägivad, et vana mesikäppi võib peituda seal. Kui meeldib mõnel imetella Alatskivi lossi majesteetlikku välimust või Juhan Liivi sünnikohta — Kodaveret — siis ka seal on vaatamisväärsust omapärasust. Ent kas ei ütle vallatule ja naudingumeeli omavale matkurile midagi naiste ainuke klooster Kuremäel Virumaa rajoonis, kus näeme asketismi liialdusi. Ja kui saabub võidupüha oma võidutuledega, siis Narva kindluse müürid ja meie vabadussõja „Verdun“ — ägedaim vaenlase vastupanupositsioon — ütlevad võidutähiseina kõige enam. — Kahtlemata veetlevad turisti veel lääneosa kodumaast — eelpoolmainitud Kasari jõe suudmemaa — edelakant Pärnu puhtuserikka kuurordiga, Tori, Viljandi kantsimäed, Vilsandi salapärase linduderiik, kadakane Saaremaa, meie suvituskeskused jne. — kas see ei moodusta omaette filmi „Kas tunned maad?“

Turismiprobleem ja matkapropaganda on meil rohkem viimaste aastate küsimus. Meie turismiasjandus on juba küllalt hästi organiseeritud, nii et meie aasta-

Abruka võlusid

aastalt tõmbame välismaalaste „laviiniga“ Balti mere pärlidesse — Narva-Jõesuhu ja Pärnusse — välisvaluuta alal mainimisväärsel kapitali. Eeldatavaks tagatisiks sel alal võivad olla soliidne ja järjekindel reklaam ning suvi-uskohtade plaanikindel ilustamine. Üle kõige aga on välisturistide tõmbenumbriks kodumaal jälle üks meie „omapärasus“: äärmiselt odav elamine.

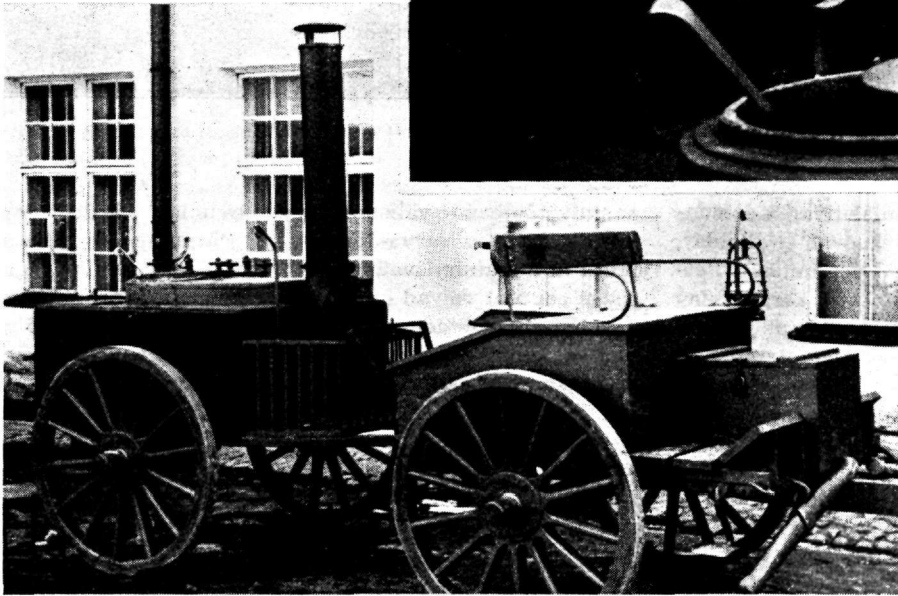
Rännu- ja matkahuvi on omane kõigile rahvastele — olgu üliõpilane tõusva päikese maal või agulielanik Londoni East-End'is, kes veedab kuskil oma week-end'i. Kuna välismaalane, näit. inglane ja ameeriklane, saab matkakirge rahuldada „Camping out“ org-is ja sakslasil on oma „Wandervogel“, siis meilgi on rida noorte org-e, eeskätt mõtlen noorkotkaid ja kodutütred ja turismi propagandat korraldavaid keskusi meie suurimais linnades. Nende õlgadel seisab kodumaa tegelik tutvustamine.

Matkasport ei ole ainult isikliku elu elamise küsimus ja keha treenimise vahend, vaid see on rahvusliku meelsuse ja mõtestamise kujundaja. Kui tahetakse, et meie tulev Eesti oleks küllalt patriootiline, algatusvõimeline, kindel oma kohustuses, siis patriotism võib tekkida inimeses ainult armastusest kodumaa vastu. Rahvuspsühholoogia teab väita, et sageli noorusaastad määravad tugevad muljed isiksuse edaspidise kujunemise tõukejõuna. Kui evitakse kodukohast, isamajast ja kodumaast häid ja ilusaid mälestuspilte, siis see on suureks eelduseks patriootilise ja eluröömsa kodaniku kasvatamiseks. Esiteks teatakse, milleks elada. Ja kui kutsub sõjasarv kodukaitsele, siis teatakse ka, mille eest surra või võita.

Rahvusliku meelsuse huvides ja patriootliku kodaniku kasvatamise eesmärk eeldavad elava filmi: „Kas tunned maad?..“ nägemist, hästiorganiseeritud turismipropagandat ja aktiivset matkasporti.

A. Tonska.

Uue- tüübiline väliköök

Ülal:

Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa, staabi ülem kolonel Maide ja kaitseliidu Harju maleva linnaümbruse malevkonna pealik uut välikööki proovimas

All:

Kaitseliidu Harju maleva linnaümbruse malevkonna uus väliköök

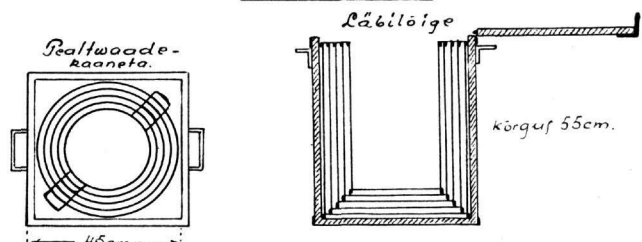
Tartu maleva majanduspealiku A. Lomp'i algatatud mõttel konstrueeris J. Ratniku masinavabrik Tartus uuetüübilise väliköögi ja hakkas neid valmistama. Uute väliköövide juures on ära kasutatud kõik need nõuded, mis on esile kerkinud tarvetest laagreis ja välisõppustel. Väliköök on konstrueeritud eriti kaitseliidule, erinedes senistest sellega, et uuele väliköögile on ehitatud ahi, kus samal ajal, kui katlas supp keeb, valmib ka praad. Pealeselle on sel eraldi katel kuuma vee jaoks, mida saab kasutada teevee keetmiseks; eraldi pliit ja lihalõikamislaud. Mis uue katla teeb eriti praktiliseks, on eelikus olev nõudepaak. Senistel kateldel oli tarviline kaasa vedada toobreid ja pangi. Neid uuele katlale tarvis ei ole, sest nõud on kõik plekist ja asetatud üksteise sisse nii, et nad palju ruumi ei võta, kuid tarviduse korral võivad mahutada 200 liitrit kas vett või suppi.

Erijoonisel on näidatud nõudepaak, mida saab monteerida sõjaväe seniste väliköövide juure. Need, kes tarvitavad seniseid välikööke, võivad paagi juure tellida. Plekkpaagid käivad üksteise sisse. Nende hind

ei tule üle 50 krooni, olenedes pleki väärtusest. Uutel paakidel on peal erimööddud ja nii saab nendega toitu otstarbekohaselt jaotada.

Uue väliköögi on seni omandanud Harju maleva linnaümbruse malevkond ja on sellega väga rahul.

*Wäliköögi vee- ja toidu-
nõude transporteerimise
kast*

Kogumaaht - 200 t

Sõna snaiping on inglise keelest „to snipe“, mis tähendab tabada vaenlast viimasele aimamata, s. o. nii, et laskur on hoolikalt moondatud vaenlase vaatluse eest.

Täpselt määrata seda aega, millal tekkis snaipingi idee, ei ole võimalik. Kindel on vaid see, et ajalooliselt põhjeneb snaiping jahipidamisel.

Snaipingi idee oli esmakordselt sõjas kasutusel inglise-buuri sõjas, kus seda tarvitasid buurid.

Buurid, asudes Hollandist Lõuna-Aafrikasse elama, vallutasid seal endale territooriumi metsikuilt pärismaalasilt, neegreilt. Nad elasid hajutatult üksikute perekondadena oma farmides. Alatised neegrite mässud ja kallaleungimised sundisid neid iga silmapilk valmis olema kaitsma relvaga oma perekonda, varandust, samuti abistama ka naabrit. Pealeselle tuli buuril kaitsta oma karja ka kiskjate metsloomade eest. See igapäevane eluvõitlus andis buurile omadused, mis on vajalised snaipingiks: suure kannatuse saagi luuramisel, head karastatud närvid, oma püssi ja laskemoona tundmise niivõrd, et nende peale igal juhul kindel olla, hea kauguse hindamise, enese varjamise oskuse jne.

Inglise-buuri sõjas sünnitasid buurid sõja algul oma tule täpsuse tõttu suuri kaotusi inglasile. Eriti aitas sellele kaasa asjaolu, et inglased tungisid peale kirevas vormiriietuses ihedas rivistuses.

Järgnevalt oli snaiping tarvilusel vene-jaapani sõjas. Seal tarvitasid snaipingit venelased. Viimased ei osanud aga sellest võtta suuremaid õpiseid snaipingi kasutamiseks tuleviku sõdades, niisama kui nad ei osanud ära kasutada oma kogemusi kuulipildujate kasutamise alal.

Need olid ainult katsed snaiperite kasutamiseks sõjas, mis olid kujunenud iseenesest, ilma vastava kaalutamiseta.

Esimeseks riigiks, kes võttis snaiperid oma sõjaväe üksuste koosseisu ja kasutas ära snaipingi idee täiel määral, oli Saksamaa. Maailmasõja algul olid saksa sõjaväe üksustes laskurid, keda nimetati „Scharfschütze’deks“ või „laskureiks, kel on vaatoru sihtimiseks“. Neid oli igas kompaniis üks. Nad olid varustatud parimate lahingupüssidega, millel oli peal optiline sihik. Nendega oli hea lasta. Snaiperite ülesandeks

oli hävitada vaenlase elavjõudu, eriti juhte, rikkuda relvade materjaalosi, nagu kk, rk, periskoope, vaate-torusid jne.

Need saksa snaiperid töötasid omaette üksinda. Kõik vaatlejad ja tunnimehed olid kohustatud teatama neile kõikidest märkidest, mis nad tähele panid oma vaatlussektoris.

Sakslased kasutasid snaiperina endisi asumaade jahimehi või ka kodumaa jahimehi, metsavahke, mägi-kütte ja laskesportlasi, kel olid juba sõja alates vint-jahipüssidel binoklid või optilised sihikud.

Sakslaste snaiperid sünnitasid liitlaste, s. o. prantslaste, inglaste ja belglaste, väeüksustes suuri kaotusi oma hävitava täpse tulega. See tõi liitlaste sõjaväe kaevikus suure moraali languse ja nad olid sunnitud otsima säärase laskurite olemasolu põhjusi, tegutsemise võimalusi ja oskusi.

Aegamööda saadi teada, kes on need täpsed laskurid sakslasil ja missuguste relvadega nad on varustatud. Selle tulemusena koondasid inglased ja prantslased õppepunktidesse häid laskureid, keda varustati optilise sihikuga püssidega. Pärast teatava kursuse läbitegemist 1915. a. saadeti esimesed snaiperid rindele. Rindele nad jäeti paaljonides nende ohvitseride käsutusse, kes olid määratud luure toimetamiseks. Liitlaste snaiperid osutusid väga tugevaks vastaseiks sakslastele ja nad likvideerisid ajajooksul paljud saksa snaiperid.

Inglaste snaiperid töötasid paaridena. Üks vaatles, otsis märke, teine oli valmis tulistamiseks. Nad vahtasid teineteist 15—20 min. pärast. Snaipereid kasutati mitte üksi hävitajaina, vaid ka vaatlejaina ja luurajaina, kuna korrapäraselt peetud päevaraamatu järgi saadi väärtuslikke luureandmeid. Iga paari snaiperi kohta oli üks binokkel vaatlemiseks.

Kui nüüd võrrelda saksa ja inglise süsteemi järgi töötanud snaiperite töövõimalusi, siis tuleb kindlasti eesõigus anda inglise snaiperile. Tema töö on produktiivsem just sellepärast, et snaiperid vaatlevad korraldamisi.

On teada katseist, et ühesuguse tähelepanelikkusega ei suuda vaatleja jälgida oma sektorit mitte üht tunnigi, rääkimata sellest, kui ta olukorra sunnil teinekord peab püsima koha peal kauemat aega. On selgunud

vastavate kaalsete abil, et inimese tähelepanemisvõime on püsinud ühesugusena ainult 15 minutit. Ainult hoolsa ja järjekindla treeninguga on heade füüsiliste omadustega inimesed suutnud tõsta oma tähelepanemisvõimet kuni 25—30 min. Ka ei või lootust panna vaatlejate ja tunnimeeste tähelepanekuile ja luureandmeile, kes ise suuremalt osalt määratakse üksikvaatlejaks. Peale selle ka märk, mida pani tähele harilik vaatleja, võib enne kaduda kui ta sellest jõuab teada snai-perile.

Üldiselt tegid snai-perid maailmasõjas vastaspoole ridades suurt hävitustööd.

Venemaal ei ole kogutud andmeid selle üle, kuipalju saksa snai-perid hävitasid oma täpse tulega maailmasõjas kaevikus vene sõdureid ja ohvitseri. Meie vanema põlve meestest, kes võisid osa maailmasõjast, võib peaaegu igäüks jutustada lugusid, kuidas üks ja teine täiesti ootamatult, eriti juhtkonnast, langes vaenlase üksiku kuuli ohvriks. Siis oli tihti kuulda ütlust neil kordadel, et sakslane laseb valiku järgi. Teine jälle arvas, olles asjast mitteteadlik, et see oli hulkuv kuul, mis teda tabas.

Maailmasõja läänerrinde snai-perite tegevusest on ilmunud inglise major H. Prytchard'i raamat „Sniping in France“. Selles raamatus tuuakse juhtumeid sellest, kuidas inimesi on välja nopitud, kes olid olnud vähegi hoolitud või teadmatutes ettevaatamatud kaevikus või liikuva sõja olukorras enda varjamiseks. On toodud ka snai-perite ütlust, mille järgi nad tundsid ära ohvitserid või allohvitserid teiste sõdurite hulgast, hoolimata kaugusest. Vahest ehk tagantjärele selgub, miks ka endises vene väes noorte lipnike eluiga liinil ennustati ainult üheks kuuks pärast liinile tulekut. Nende kohta aga, kes siis jäid kohale, üteldi, et sakslase kuul neid ei taba.

Eraldusmärkideks on olnud riietus ja jalatsid, mis ohvitseridel olid ikka rohkem ümber keha kui sõduritel, olgugi et õlakud ja teised eraldusmärgid ei olnud eraldatavad. Samuti on võidud juhte tunda nende liigutustest, käsuandmise viisidest jne.

Nüüdisajal on vististi kõikides riikides snai-perite ettevalmistus käimas, sest nende kasutamine tulevikusõdades leiab kindlasti aset.

Snai-perite ettevalmistusest N. Venes. Nõukogude Venemaal, kus praegusel ajal igasuguseid uuendusi ja saavutusi püütakse ära kasutada punaväe ja kogu rahva lahingu- ja laskeoskuse tõstmiseks, on ka eriline rõhk pandud snai-perite väljaõpetamisele punaväes ajateenijale ja osaviahimi organisatsioonides eraisikuile, osaviahimi liikmeile.

Peab aga kohe ütleva, et ka N. Vene hoiab oma snai-perite ettevalmistuse õppekava täielises saladuses. Selle sisu võib ainult osaliselt teada saada üksikute artiklite ja ka raamatute kaudu, ja sedagi rohkem möödunud aja kohta.

Esimesed snai-perite kursused olid 1929. a. kõrgema laskekooli juures ja laskespordiseltsi „Võstrel'i“ juures. Esimene snai-perite ettevalmistuse igakülgne kava

pandi maksma 1931. a., kuna senini oli snai-perite ettevalmistuseks mitmesuguste eriainetega peale kirjutatud mitmesuguseid kavu ja artikleid.

Punaväest valiti 1931. a. snai-periks territoriaalüksustest punaväelasi siis, kui oli mindud läbi teatud laskekursus ja laskurid olid juba laskeosavuse järele kvalifitseeritud. Kaadriüksustes valiti snai-pereid mitte enne suvise õppeperioodi algust.

Snai-perite ettevalmistus teostati peaaegselt snai-perite erilistel kogunemiste aegadel. Territoriaalüksustes need kogunemised korraldati kahel esimesel nädalal üldkogunemise ajal ja teisama ka vanemate meeste õppekogunemiste ajal talvel. Territoriaalüksuste kaader oli koos snai-perite õppustel ka üldkogunemiste vaheajal tarviduse järgi.

Kaadriüksustes snai-perid kogunesid 2—3 korda aastas, milledest üks kord oli talvel 15—20 päeva. Muul ajal need paremad laskurid olid oma üksustes. Õppekursus snai-peritele oli ühesugune nii territoriaal- kui ka kaadriüksustes. Kaadriüksustes koondati kõik snai-per-õpilased ühte komandosse tervest rügemendist või pataljonist, et kergem oleks korraldada väliõppusi.

Taktikalised õppused snai-peritega viidi läbi koos üksuste taktikaliste õppustega. Selle juures anti neile siiski eriülesanded ja nende ülesannete täitmise järele valvati erilise hoolega.

Üldise snai-perite õppuse käigu järele oli kohustatud valvama väeosa ülem siis, kui olid snai-perite kogunemised eriõppusteks. Muul ajal aga valvas nende õppuste järele väeosa ülema abi või pataljoniülem. Snai-perite kogunemiste õppekavad kinnitas väeosa ülem.

Snai-perite erikogunemise ajal oli moodustatud nendest snai-perite komando. Snai-perite komando ülem oli alati õppekavade koostamise juures. Kavade koostas väeüksuse staap. Kui snai-perid olid oma üksustes, siis komandoulem kontrollis nende õppusi üksustes.

Kui üksus läks välisõppusele, siis ta oli kohustatud valvama nende õppuste läbiviimise järele.

Üldiselt snai-perite väljaõpet teostasid instruktorid. Need pidid olema lõpetanud polgu kooli ja saanud snai-perite ettevalmistuse snai-perite kogunemisel. Nad oma-sid jaoulemate õigused.

Instruktooreid valmistati igakord enne ette kui snai-per-õpilased kohale tulid. Kuu aega enne snai-perite kogunemist võeti instruktorid kokku. Nendega võeti läbi kogu snai-perite kursus. Vaadati üle kõik relvad, valiti maastik väliõppusteks ja võeti seal ka läbi kõik harjutused. Laskerada seati korda tarviduse järgi, kui see alatiselt ei olnud selleks korda seatud. Samuti korraldati ka teisi õppeabinõusid.

Kui snai-perid tulid kohale, siis viie päeva jooksul teostati neile tervislik ülevaatus ja psühhotehnilised katsed, kui viimaseid polnud varem tehtud.

Laskeasjanduse peale oli arvaud tunde snai-perite kogunemisel järgmiselt:

Õppuste nimetus	Tundide arvestus		Märkusi
	Kui kogune- mine kestab 15 päeva	Kui kogune- mine kestab 20 päeva	
1. Relvade materjaalosa ja abinõud	4	6	Laskeharjutuste juures korraldati ka teisi kavas ettenähtud laskealalisi kõsimusi.
2. Ballistika	4	6	
3. Vaatlusteenistus:			Topograafia õppekava arvati ka taktikaliste laskeharjutuste tundide hulka.
a) maastikuluure	6	8	
b) märkide luure	6	8	
d) kauguste hindamine	4	6	
4. Laskeharjutused:			
a) laskmisteks ettevalmistuse harjutused	8	10	
b) laskeharjutused	26	32	
5. Taktikalised laskeharjutused:			
a) laskereeglite õppimine	6	8	
b) taktikaliste laskeharjutuste ülesannete lahendamine	6	10	
Kokku	70	94	

Oma üksustes snaipereile õpetati topograafiat, välikindlustamist, moondamist, samuti rõhutati kehalist kasvatust, põhjendades, et snaipereil tuleb tihti ületada suuri füüsilisi raskusi.

Näib, et snaipereid selle kava järgi kaheaastase teenistuse jooksul suudeti ette valmistada niivõrd, et nad tõeliselt suudavad nende peale pandud ülesannet täita.

Praegu on punaväes moodustatud kütipolkude juures snaiperite väljaõppe koolid snaiperite komando nime all. Kooli läkitatakse poliitiliselt täiesti ustavaid punaväelasi, kes on näidanud häid tagajärgi väikekalibrilisest püssist laskmises. Kooli sisseastujad kuuluvad tervislikule järelevaatusele ja psüühilisele katsetamisele. Kooli õppekursus on puht-lasketegevusala snaiperi seisukohalt võetuna. Kooli lõpetanud saadetakse laiali polgu allüksustesse. Praegu on ette nähtud, et sõjategevuse korral peab olema igas kompaniis ja eskadronis 6—10 snaiperit. Snaiperite koolis on 40—50 punaväelast. Pärast sundaja teenistuse lõppu snaiperid arendavad oma laskeosavust osoaviahimi organisatsioonides.

Snaiperite ettevalmistusest osoaviahimi organisatsioonides. Snaiperite väljaõppega osoaviahimi organisatsioonides tehti algus 1927. a. Siis valmistati esimene laskevõlli snaiperite ettevalmistamiseks. Märkideks olid: näiline känd vaatepiluga, laskuri rinnakuju, näiline kivi vaatepiluga, üles ja alla tõstetav müts, moondatud periskoop teenäitaja-posti juures, näiline künkas, milles oli märklaud. Märklaudadega tutvustati enne laskmiste algust meeskondade vanemaid. Laskurite eest olid märklaud suure riidega varjatud. Kui pärast 5 minutiks avati märgid ja laskurid neid pidid tulistama, siis olid eksinud nii meeskondade vanemad, kes märke enim olid näinud, kui ka laskurid, kellele meeskonna vanem oli märkide üle seletusi annud. Keegi ei osanud leida suure kiiruse ja ettevalmistamata tötü sääraasteks laskmisteks õigeid märke. Suurem osa laskureid oli tulistanud neid esemeid, milles ei olnud peidetud märke.

Juba see laskmine oli venelasile näidanud, et laskuri poolt teatud summa silmade väljalöömine ei tähenda veel, et ta oleks täiuslik laskur lahinguväljal, seda enam veel snaiper.

1928. a. korraldati esimesed snaiperite laskevõistlused. Ka siin tuldi arvamisele, et snaiperite õppekava peab sisaldama veel midagi muud kui ainult punkt-laskmise. Nad ütlesid: märgi tabamiseks on vajaline ainult üks kuul. Selle kuuli võib lasta välja ainult osavasti ja täpselt laskja. Seda ei või teha mitte iga laskur. On vaja õiget kauguste määramist harjutada, sest 50-m viga 500—600 m maa peale toob endaga kaasa möödalasu.

Osoaviahimi kesknõukogu hooleks alates 1928. a. on kõikide tsiviilorganisatsioonide laskespordiala juhtimine. Ta on võtnud selle oma peamiseks alaks, kuigi me hiljuti kuulsime, kui suurel arvul ta valmistab ette purilendureid ja langevarjudega allahüppajaid.

Osoaviahimi kesknõukogu laskespordi komiteele alluvad otseselt: snaiperite üldkool, üks hästi korraldatud laskerada, õppekatsejaam, instruktoreid rändkool, laskespordiala juhatajate-instruktorite täienduskursus ja laskespordi keskkubi.

Praegu on käimas õppus snaiperite üldkoolis, alates 1. veebruarist. Sinna võeti vastu üle kogu Venemaa 35 mees- ja 15 naiskodanikku. Iga vastuvõetav pidi olema II astme Vorošilovi kütt, omama 7-klassilise hariduse ja pidi olema töötanud osoaviahimi organisatsioonides vähimalt ühe aasta. Vastuvõtmise teostus võistluseksamite alusel. Katsed olid vene keelest, matemaatikast — lihtsad ja kümnendikarvud, füüsikast — üldteadmised valgusest ja mehaanikast ja tervislik ülevaatus. Sooviavaldusele tuli lisada oma tegevuskäik laskeväljaõppe alal.

Allapöole minnes on iga tehase, rajooni, linna kogukonna jne. osoaviahimi nõukogu juhatuse juures oma laskespordi komitee, kes ühendab ja juhatab laskespordi tööd tehase, rajooni või ringkonna osoaviahimi organisatsioonides.

Sellele komiteele alluvad otseselt: ränd- ja paigalised instruktorite koolid, snaiperite komandod ja koolid jm.

Snaiperite koolid valmistavad ette kõrgeklassilisi laskureid väikekalibribrilise püssist ja lahingupüssist laskmises, kõige rohkem aga panevad nad rõhku snaiperite ettevalmistamisele. Snaiperite koolid komplekteeritakse laskespordi komitee poolt osoaviahimi aktivistidest, kes töötavad osoaviahimi laskurite ringides ja kel on klassifikatsioon mitte vähem kui Vorošilovi kúti I aste. Koolidesse määratavad vaadatakse arstlikult läbi ja teostatakse psühhotehnilised katsed. Kooli võetakse 18—35-aastasi. Õpilased õppeajal vabastatakse kõigist ühiskondlikest tegevusist. Kooli lõpetaja saab kas välilaskuri, instruktori või snaiperi kutse, mis oleneb õppekavast ja katseil näidatud teadmistest. Kes on kooli lõpetanud, need peavad vähimalt 2 aastat töötama osoaviahimi laskespordi organisatsioonides.

Snaiperite koolis on keskmiselt 30 õpilast. Koolis on varustust:

- lahingupüsse 7,62 mm või mõni teine tüüp — igale õpilasele üks;
- väikekalibribrilisi püsse — igale õpilasele üks;
- Laimani dioptersihikuid — igale õpilasele üks;
- väikekalibribrilisi revolvreid — iga 10 õpilase kohta üks;
- laskejoonlaudu — igale õpilasele üks;
- võrguta binokleid — iga kahe õpilase kohta üks;
- maastaap-joonlaudu — igale õpilasele üks;
- gaasitorbikuid — igale õpilasele üks;
- mitmesuguseid abinõusid laskmise väljaõppe alal ja kirjandust tarvilisel määral.

Venelased ütlevad, et snaiperite ettevalmistamiseks peavad olema järgmised võimalused:

- head valitud relvad ja laskemoon;
- hästi ettevalmistatud laskurite kaader, kelle hulgast on võimalik välja valida snaiperite kandidaate või õpilasi;
- kõrgesti kvalifitseeritud instruktorid;
- vastavalt valitud ja väljatöötatud laskevälid.

Snaiperile endale seatakse üles valjud nõuded: Partei-poliitilise meelsuse selgitamiseks käivad snaiperi kandidaadid läbi suure kontrolli, et sinna satuksid poliitiliselt täiesti ustavad ja ka sel alal ettevalmistatud mehed, et nad juba varem kuuluksid komsomoltside organisatsiooni. Snaiperite koolis viibimise ajal tehakse järjekindlalt poliitilist selgitustööd, et igast snaiperist kujuneks täiesti truu ja ustav kodanik, kellele on armas oma kodumaa nii, et ta iga silmapilk oleks valmis tema eest jätma oma elu. Kes ei ole oma meelsuselt täiesti kommunismi pooldaja, seda ei võeta snaiperite kooli.

Snaiper peab olema füüsiliselt terve ja hästi tugevate närvidega. Seepärast enne snaiperite kooli vastuvõtmist teostatakse tervislik järelevaatus ja psühhotehnilised katsed. Eriti suurt rõhku pannakse nägemisele. Heaks laskuriks võib olla laskerajal ka see, kel on mõnesugune puudus nägemises. Lahinguolukorras, kus moondamine üha enam areneb, nõrga nägemisega ja

nõrga värviundmisega inimesed ei või kunagi täita täieliselt nende peale pandud ülesandeid. Seepärast katsetatakse snaiperite kandidaatide nägemist järgmistel aladel: nägemise teravus, refraktsioon, akkommodatsioon, selgesti nähtav lähim punkt, avalik ja varjatud viltu vaatamine, värvitundmine.

Kui mõnel on parema silma nägemine küll terav, aga vasaku oma nõrk, siis ei või teda võtta snaiperiks. Ta ei saa määrata õigesti kaugust, sest ta ei saa pildi sügavust. Samuti ei võeta prillikandjaid snaiperi kandidaatideks, sest et prillid udustuvad, lähevad vihmaga tuhmiks, takistavad panemast pähe gaasitorbikut jne. Värvipimedad ei eralda maastikul vaenlast värvide järgi.

Missuguseid psühhotehnilisi katseid iga snaiperi kandidaat peab läbi tegema, ei ole veel põhjalikult kindlaks määratud. Kuid öeldakse, et on vaja uurida laskuri juures nägemise ja liikumise reaktsiooni kiiruse ja aktiivsuse mõju laskmiseks järgmistel aladel: 1) nägemise kiirus, 2) nähtud asjaolule reageerimise kiirus, 3) otsustamise kiirus mitmesuguste võimaluste korral, 4) lihaste reaktsiooni kiirus lugedes otsuse võtmise momendist kuni tegevusmomendi alguseni, 5) väsimuse mõju tegevuse kiirusele, 6) närvide ärritus ühes füüsilise ja moraalse seisukorraga, 7) võimed automatiseerida tegevusi laskmisteks. Seepärast katsetatakse snaiperi kandidaadi võimet kauguste hindamises, tähelepanus, mälus, vaatlusvõimes, kuulmises (teravus ja orienteerumine), nägemise teravuses.

Tehnilised tingimused, millele N. Vene snaiper peab vastama ja milles teda ette valmistatakse, on järgmised:

- 1) omada lasketehnikat mitteliikuvate märkide pihta laskmisel kuni 600 m täiuslikult;
- 2) omada kogemusi ja oskusi laskmisel vääratuseti lasta liikuvate ja väikeste moondatud märkide pihta 3—4 sek. jooksul;
- 3) omada oskusi moondada enmast, oma laske- ja vaatluspunkti vaenlase maapealse ja õhust vaatluse eest ning samal ajal leida moondatud vastast;
- 4) omada kogemusi ja oskusi tarvilise täpsusega määrata kaugusi silma järgi, ilma milleta tabav laskmine lahinguolukorras ei ole üldse võimalik;
- 5) omada oskusi vaadelda ja lugeda kaarti, koostada krokiisid ja skeeme, kanda nende vastase pool tähelepanud märke, pidada vaatluse päevaraamatut;
- 6) omada oskusi õigesti taktikaliselt hinnata märke ja vastavalt nende tähtsusele jagada oma tuld, milleks on vaja teada praeguse aja väeliikide taktikalisi ja tehnilisi omadusi;
- 7) täpselt tunda oma lahingrelva-snaiperpüssi, et saada laskmisel maksimaalseid tagajärgi.

Snaiperite laskekursus. Missugune on tegelikult täieline N. Vene snaiperite laskekursus, seda ei ole olnud võimalik näha. Snaiperite laskekursus on eraldatud punaväe ja ka osoaviahimi laskespordi laskekursusest. Ta on kasutusel ainult vastavates snaiperite koolides. On teada, et ta koosneb laskeharjutustest 150—800 m maa peale. Märkideks kasutatakse kujumärke, mis kursuse algul on püsivad, siis ilmuvad ikka lühema aja jooksul, lõpuks on moondatud, mis veel omakorda

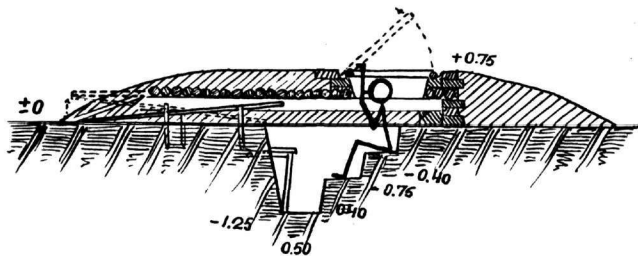
on ilmutavad. Eriti nõutakse suurt lasketreeningut õp-
pepadruniga ja ainult vahetevahel teatud kava järele
on laskeharjutused.

1933. a. snaiperite laskekursuses olid nähtud ette
järgmised kolm esimest kontroll-laskeharjutust. Nende
eesmärk on õpetada snaipereid täpsele ja kindlale väi-
keste püsivate ja liikuvate märkide hävitamisele, las-
tes lahtise ja ka optilise sihikuga kuni 800 m kaugusele.

Ülesanne nr. 1. Eesmärk: õppida väikeste püsi-
vate märkide tulistamist, laskes lahtise sihikuga kuni
400 m peale. Märk — rinnakuju, 10 sm vahedega rin-
gid, kaugus 300 ja 400 m, padruneid 26 (iga kauguse
peale 10 ja iga seeria ees 3 proovipadrunit), aega 10
min. iga seeria peale, laskeasend lamades käelt rihma
kasutamisega, näitamine pärast proovilaske ja ka pä-
rast iga seeria laske. Täitmise tingimused: lasta välja
mitte vähem kui 135 silma, nendest 400 m peale mi te
vähem kui 60 silma.

Ülesanne nr. 2. Eesmärk: õppida täpselt ja kindlat
väikeste mitteliikuvate märkide tabamist kuni 800 m
peale määramata aja jooksul lahtise ja optilise sihikuga.

Märk — kerge kuulipilduja, tabamispinna suurus
100 × 50 sm, kaugus 800 m, 5 padrunit, aeg piiramatu,
asend lamades käelt rihma kasutamisega, näitamine
pärast kõigi padrunit väljalaskmist. Täitmise tingi-
mused: tabada märki mitte vähem kui 2 kuuliga.

Snaiperi pesa profiil

Ülesanne nr. 3. Eesmärk: õppida kiiresti tabama
ilmuvaid märke 600—800 m kaugusel lahtise ja optilise
sihikuga lastes. Siin on üks kontrollharjutusi järg-
mine: märk — peakuju, suurus 50 × 30 sm, ja rinna-
kuju, suurus 50 × 50 sm, märkide vahe 1—2 m. Mär-
gid kujutavad snaiperite paari põõsastikus ja on kuk-
kuvad või allatõmmatavad pärast tabamist. Märki
kaugus 300—400 m, padruneid 5, aega laskmiseks, laa-
dimist mitte arvestades, 35 sek., asend laskmiseks vaba,
rihma võib kasutada, tabamuste näitamine pärast kõiki
laske.

Täitmise tingimused: tabada mõlemaid märke.
Tulistamiseks märk ilmub 35 sekundiks, pärast seda,
kui laskur on võtnud endale sisse laskekoha ja on laa-
dinud püssi, laskur määrab ära kauguse kuni märgini
iseseisvalt. Harjutus täidetakse moondamishalatis.
Tabatud märk enam ei ilmu.

Iga kontrollharjutuse eel on 4—6 ettevalmistushar-
jutust, peaaegu samatüübilised kui kontrollharjutused.

Käesoleval aastal, kui tõsteti üles küsimus, et on
vaja kõigi laskeharjutuste silmade summat tõsta, võeti
üles ka snaiperite lasketingimuste täitmise küsimus.

Ettepanek on tehtud võtta sisse järgmise laskehar-
jutus: 7,62 mm püss optilise sihikuga; kaugus 100—
800 m; märgid — snaiperite paar — peakuju ja rinna-
kuju intervalliga 1 m; periskoop mõõdus 7 × 20 sm;
kerge kuulipilduja positsioonil sihturi ja laadijaga,
mõõt 100 sm × 50 sm, ja kerge kuulipildur ühes kuu-
lipildujaga hüppel. Aega kohaleasumiseks, vaatluseks,
nurga plaani koostamiseks ja laskmiseks 12 min. 20
sek. Padrunite arv 15; laskeasend laskuri valiku järgi.

Täitmise järjekord: snaiperite paar (vaatleja ja
laskur) saavad laskejuhatajalt ülesande, vaatlusekõri
ja juhatused oma asukoha valikuks. Snaiperid asuvad
kohale signaali järele, moondavad endid, seavad kokku
nurga plaani (kannavad peale orientiirid ja nende järgi
määravad kauguse), tutvuvad neile antud sektoriga.
Pärast 10 min. möödumist signaali andmisest hakkavad
ilmuma märgid:

1. Laskmiseks 300—400 m peale ilmub snaiperite
paar 35 sekundiks. Kui märk on tabatud, siis ta ise
kukub maha.

2. 45 sek. pärast esimese märgi ilmumist ilmub
30 sekundiks periskoop, mis tabatuna ise ka kukub.

3. 1 min. 30 sek. pärast esimese märgi ilmumist
650—850 m kaugusel ilmub 30 sek. märk — kuulipildur
hüpet tegemas. Märk liigub kuni järgmise varjendi
20 m rinnetpidi 10 sek. jooksul.

Kõik laskmised teostab üks laskur. Teine laskur
on vaatleja. Harjutus loetakse täidetuks, kui kõik mär-
gid on tabatud.

Snaiperite laskeharjutustele lubatakse ainult neid,
kes on sooritanud katse optikast ja on täitnud punkti-
laskeharjutuse 600 m peale. Snaiper-sportsmeni ni-
mele katsete andmiseks lubatakse ainult neid, kel on
Vorošilovi märgi II astme kutse ja märk ja kes on
teinud läbi snaiperite ettevalmistuse kursuse.

Nagu näha neist laskeharjutustest, on jäänud N.
Venese põhimõtte juure, et snaiperid peavad töötama
paaridena.

Moondamine. Erilise tähtsuse omab snaiperi töös
enda moondamise oskus, sest vaenlase poolt avastatud
snaiper hävitatakse kohe vastase snaiperi poolt. Moonda-
mise õppeharjutused viiakse läbi järgmise kava järgi:

- harjutused ümbruskonna maastiku ja vormi-
riietuse värvi võrdlemiseks;
- kohanemine maastikule ja kohalike varjete kasu-
tamine laskmise ja vaatluse ajal, tehes hüppeid
või olles paigal kaevikus;
- kohapealsete esemete kasutamine enda moonda-
miseks;
- harjutused kiiresti valida ja ehitada endale
moondatud vaatluspunkte ja laskurpesi liikuva
sõja olukorras;
- sama positsioonisõja olukorras;
- harjutused varjatult asumiseks oma laske- ja
vaatluskohale;
- positsiooni avastavate tunnuste tundmine;
- maastiku kasutamine ja maastikuluure.

Snaiperi pesa moondatult — väliselt

Snaiperite asukohad valitakse väljaspool laskurite kaevikuid niisugustes kohtades, et nendel oleks hea vaatlusväli, laskeväli ja moondamisvõimalus. Nende asukoht on kõrgendike esi- ja tagalängul, olenedes vajalisest tulesuunast, põõsastikus, rohtaias, metsaserval, kraavis, aia varjus jne., kust poolt oodatakse vaenlast.

Kaitsel snaiperid valmistavad endale kaks asukohta, ühe tegeliku ja teise tagavara-asukoha. Asukohad on omavahel ühendatud hästi moondatud ühenduskraaviga. Eriti hoolikalt moondatakse laskepilud. Need tehakse õige väikesed, kaetakse pealt ülestõstetava kilbiga. Snaiperi asukoha lähedusse ehitatakse mõni vale känd või kungas, mis on täiesti sarnane ümbruskonna maastikule.

Laskepilu suurus on sellest, kui suur vaatlusväli määratakse snaiperpostile vaadelda. Harilikult on vaatlusnurga suurus 20—30°. Vaatlejale ja snaiperile ehitatakse laske- ja vaatluspilu üksteisest eraldi.

Snaiperi asukoha juures ja selle läheduses ei ole lubatav mingisugune üleliigne liiklemine. Ka ei tohi snaiper anda mitut lasku järjest oma asukohast.

Vaatlemine. Vaatlusharjutusi teostatakse palja silmaga, periskoobiga ja binokliga. Palja silmaga vaadeldakse maastikku antud sektoris hoolikalt, et leida varjatud märke. Periskoobiga vaatlemisel harjutatakse ka periskoobi kasutamist ja ta hoidmist. Binokliga vaatluse harjutustel ühtlasi mõõdetakse binokli võrgu abil horisontaalseid ja vertikaalseid nurki. Samuti õpetatakse vaatlema oma kuulide kukkumist, et osata korrigeerida tuld kuni 1500 m kauguselt. Pealeselle harjutatakse vaatluspäevaaramatu pidamist ja kaartide lugemise oskust, perspektiivvisandite tegemist ja tulekaartide koostamist. Lõpuks tutvustatakse ka õhust ülesvõtetega.

Kauguste hindamine. Kauguste hindamine jaguneb nelja harjutuse peale:

1. Kauguste määramine silma järgi lihtsamate abinõude abil, nagu laskuri joonlaua abil ja teiste käepärast olevate asjade abil, kuni 1500 m.

2. Kauguste määramine silma järgi ja eriliste

mööduriistade abil kuni jalaväe relvade äärmise laskekauguseni.

3. Kauguste määramine öösi tule ja ka hääle järgi kuni 400 m.

4. Kauguste määramine lennukiteni kuni 1500 m kauguseni.

Kõik eelpool nimetatud harjutused viiakse läbi kaks korda, esiteks harilikes tingimustes, pärast gaasitorbikuis.

Taktikaline ettevalmistus. Taktikaline ettevalmistus seisab selles, et õpetatakse tundma oma taktikalisi ideid, mida peab hästi teadma. Pealeselle õpetatakse üldjoontes tundma mõne naaberriigi sõjaväe taktikalisi tegevusi määrustike järgi. Pärastpoole maastikul taktikalistel harjutustel snaiperid peavad leidma vastase tähtsaimaid märke, milleks ühegi mõnikord riietatakse vastaspoole osa kujutavad õppustest osavõtjad selle naaberriigi sõjaväeriietusse.

Snaiperite relvastusest. Kirjanduse järgi on näha, et kõik laskmised kuni 600 m on nõutavad täita dioptersihikuga ja harilikult lahingupüssist. Kaugemale laskmisteks aga lubatakse kasutada, ja on ka laskekavas ette nähtud kasutada, optilise sihikuga püsse. Piltides on toodud aga suurem jagu snaipereid teostamas laskeharjutusi optiliste sihikutega püssidega. Igal pool toonitatakse, et püss ka sel juhul on harilik lahingupüss, kuid see annab kahelda, sest ühel pildil olid kasutamisel snaiperil püssid, mis ei olnud enam harilikud lahingupüssid, vaid olid jämedamate raudadega.

Snaiperite väljaõppe täieliseks läbiviimiseks soovitatakse ja otse nõutakse, et snaiperid võtaksid osa ja hilkäikudest. Sest ainult jahil võib rahuajal harjutada näpsavat laskmist elavate märkide pihta. Seda on ka hakatud viimasel ajal väga praktiseerima.

Kokku võttes peame konstateerima, et N. Venes on kauemat aega tõsiselt tähelepanu pöördunud snaiperite väljaõppele. Kirjanduse järgi on sel alal ka asi edenenuk õige kõrgele astmele ja snaiperite arv kasvab väga jõudsasti. Kuigi venelase iseloomu teades võime ütelda, et selle asja vastu on algul palju huvi ja pärastpoole hakkab see vähenema, siiski võib suure rahva hulgast teatud eesõiguste andmisega ja mõnede teiste abinõudega ergutamise varal välja valida ja välja õpetada teatud hulga eriliste kogemustega inimesi, kes oma osavuses ka järjekindlalt end edasi treeneerivad. Seda tuleb tõsiselt arvestada kohe algul neil, kel tuleks N. Venega oma õigusi õiendada sõjaga.

Kuigi me tahame elada täielises rahu ega taha kellegagi tülitseda lootuses, et ka teised meile asjata kallale ei tungi, siiski peame hakkama korraldama ka oma snaiperite ettevalmistamist. See on hädatarviline juba seepärast, et neil, kes meile tahavad kallale tungida ükskõik missuguse ettekäände all, oleks teada, et me oleme niisama tugevad ja osavad lahinguväljal laskmises ja oleme selleks ette valmistatud nagu oleme seda praegu punktilaskmises möödunud aastal Roomas ülemaailmsel võistlustel saavutatud lasketagajärgede põhjal.

E. M.

Harju maleva merekaitse liidu pealikute eriala kursus

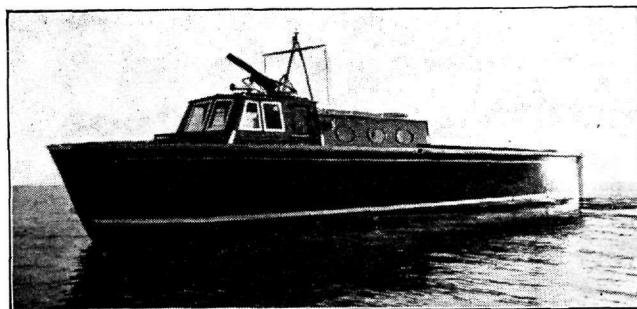
Harju malev korraldas maleva merekaitse liidu pealikuile 18. aprillist — 25. aprillini kursuse. Kursuse õppetegevuse aluseks võeti põhimõtted: 1) anda merekaitse liidu pealikuile võimalikult mitmekülgset ettevalmistust meresõjaasjanduse alal ja 2) ühes sellega võimaldada neid teadmisi rakendada ka kaitseliitlasile nende igapäevase tegevuse juures kas oma elukutsena merel või maal põllumajanduses. Neist põhimõtteist väljudes võeti läbi järgmised õppeained:

1) Meremäärustikust anti lühike ülevaade, eriti mainiti säärast osa, mis võib olla tarviline merekaitse liitlasil kokkupuutumises mereväega, samuti ka oma sisemise teenistuse korraldamisel. Mainitud juhud on paratamatud, sest merekaitse liitlasi võetakse sõjalaevadel õppustele kaasa, mispärast nad peavad alluma sõjalaeva korrale ja sel puhul on neil tarvis teada meremäärustikku. Merekaitse liit on ette nähtud abijõuna mereväele, seepärast tuleb merekaitse liitlasil töötada koos mereväelastega ja sõjalaevadega, missugusel juhul jällegi on paratamatult tarviline tunda meremäärustikku. Nii näeme, et meremäärustiku tundmine on merekaitse liitlasile väga tarviline.

Et merekaitse liitlased oleksid võimelised täitma ka mõnd operatiivülesannet merel oma väikeste laevadega või paatidega, selleks on tarvis teada ka meresõjakunsti ajalugu. Sellest ainest anti kolme tunniga lühike ülevaade, eriti aga mainiti ranna torpeedo-mootorpaatide tegevust ja üksikuid väikesi laevade rünnakuid suuremate vastu, missugused olid üldjoontes säärased operatsioonid, nagu seda võiks läbi viia merekaitse liit. Ohukaitses anti lühike ülevaade ja tutvustati kaitseliitlasi naaberriikide ohulaevastiku tüüpide ja tunnustega.

Tervishoiu-loenguil anti juhatus sagedaimini mere teenistuses ettetulevate haiguste ja õnnetusjuhtumite puhul esimese abi andmiseks.

Et merekaitse liitlased oskaksid teha mõnesuguseid vaatlusi meresideme alal selleks tutvustati neid naa-

R. A. F. Power-kiirpaat

Soome k.-l. mootorpaat S. P. 11

berriikide sõjalaevastikega, andes ülevaate tähtsaimatest laeva tüüpidest ja nende äratundmisest merel.

Merepraktikat võeti läbi kipri kava ulatuses, andes küllalt täielise ülevaate nii auru- kui ka purjelaeva praktikast.

Pearõhku pandi aga navigatsiooni-, miini- ja mootoriasjandusele. Navigatsiooni alal võeti läbi kipri kava ja merekaitse liitlased, kes nõutava meresõidu praktika olid läbi teinud, said kursuse lõpetamisel vastava kutsetunnistuse, mille alusel nad võivad iseseisvalt juhtida kuni 20-brutto-registertonniseid laevu.

Miini alal võeti läbi mereväe minööride õppekava ulatuses, millele võeti lisaks veel lõhketööde alal põllutöeministeriumi poolt kinnitatud kava, mida peavad teadma isikud, kel lubatakse tarvitada lõhkeainet põllumajanduslike tööde juures. Seega minööride kursuse lõpetajad said ka tunnistused, et nad võivad töötada lõhkeainetega, s. o. olla tööde läbiviijajaks või juhtideks säärase tööde juures, kus on tarviline kasutada lõhkeainet.

Mootorialal võeti läbi samuti mereväe motoristide allohviteride kava ulatuses. Seega kursuse lõpetajad, kes omavad vastava motoristi meresõidu staaži, võivad saada kaubalaeva I järgu motoristideks.

Loenguid peeti mereväe õppeklassides, kus olid kõik õppevahendid kättesaadaval ja lektoreiks olid parimad ja suure praktikaga lektorid mereväest, nagu: van-

Kuidas rakendada algkooli-east välja jõudnud maapoisse Noorte Kotkaste tööpõllule

Noorte Kotkaste organisatsiooni juhtivais ringkonnas on järjest aktuaalsemaks muutunud väljaspool kooli asuva noorsoo organiseerimise vajadus nii maal kui ka linnas. Koolis on poiss õpilasena niikuinii õpetajate järelevalve all, kuid sealt lahkudes 14—15-aastasena jääb ta juhtiva käeta, sest sageli peab ta vanemate juurest lahkuma ja algama iseseisvat elu. Väga vähe on neid vanemaid ja töödandjaid, kes panevad rõhku poisi kasvatamisele, enamasti lepitakse sellega, et kui töö on tehtud, kasutagu poiss oma vaba aega nii nagu heaks arvab.

On arusaadav, et see on väär vaade, sest selles vanaduses poiss on kergesti mõjutatav halva seltskonna poolt, head eeskujud libisevad peaaegu kõik mööda. Ta omandab halbu harjumusi, ta vaimne ja kõheline arenemine jääb seisma, halvemal juhul läheb see koguni tagasi, sest tal puudub kasvataja, juht. Peame pidama silmas, et just algkoolist lahkumisel on poiss kõige enam mõjutatud puberteediaja rahutuist otsinguist, omades tegutsemisihia ja ülekeevat energiat. See kõik on väga hea materjaal, kuid see on ka väga ohtlik materjaal, mis põhjustabki seda, et peame algkoolist lahkumisel poisi energiat tõkestama, ta tegutsemisihia rakendama loovaks ja kasulikuks tööks. Kui me seda ei tee, voolab see vabalt, kasutult, sageli tehes kahju noorele enesele kui ka seltskonnale.

Kui vanemad ja töödandjad püüavadki poissi kasvatada ja valvata, et see kasutaks oma aega kasulikult, siis ärgem unustagem, et puberteediajalises nooruris on kahanenud ema ja isa autoriteet, nende sõnu ja õpetusi on küllalt kuulnud, nüüd otsib poiss omastuguste õpetust, sallib ainult seltsimehelikku nõuannet. Seda suudab rahuldada täiel määral noorte kotkaste töö korraldus ja seal valitsev seltsimehelik vaim, mis liidab kõik noored kotkad rühmas ühiseks sihtgrupiks, kus talle antakse lõplik väljaõpe distsipliini ja korraarmastuse alal, et sealt lahkudes astuda uuesti kaitseliidu ridadesse ja säilitada omandatud teadmisi.

Teame, et noorte kotkaste laialdasel peres on 2% maanoori, viimase kokkuvõtte järgi 6344 maanoort ja 3124 linnanoort, mispärast peame erilist tähelepanu pühendama algkooli-east väljajõudnud maanoorte organiseerimisele, peame neid suutma köita kuni 18—20 aastani. Selle aja jooksul on poisist sirgunud noormees, millal ta astub kaitseliitu, hiljem kaitsevähke, kus talle antakse lõplik väljaõpe distsipliini ja korraarmastuse alal, et sealt lahkudes astuda uuesti kaitseliidu ridadesse ja säilitada omandatud teadmisi.

Kuidas aga korraldada poiste tööd noorte kotkaste rühmas algkooli-east väljajõudnuile, kes ei lähe enam edasi õppima, s. o. poistele 14—20 aastani?

Kõige esimeseks tingimuseks on, et juba kooli keskes tuleb asuda poisi kasvatamisele noorte kotkaste töötöödi kohaselt. Selleks tuleb igasse kooli asutada haukapere, ja sellest perest võrsunud poisid astuvad

koolist lahkudes noorkotkaste rühma. Sellega ühenduses tuleb võtta revideerimisele põhimäärusis rühma ja pere vahetõde. On loomulik, et rühm ja pere on teineteisega seotud, et poiss, kes on jõudnud vastavasse ikka, läheb automaatselt üle rühma. Aitab sellest, et mõlemad üksused alluvad vanakotkale ühes isikus, kusjuures aga jäävad alles haugas ja kotkas — pere ja rühma tegelikud juhid. Vanakotka käsutusse jääks ka rühma staap, kes korraldaks rühma kui ka peresse puutuvat asjaajamist. Staabi moodustavad koolis olevad vanemad poisid, et vanakotkal oleks käepärast asjaajamiseks vajaline tööjõud.

Algkooli ainult haukaperet asutama sunnib õpilaste vanaduslik koosseis, 8—14 aastani, kus on raske, sageli võimatu, saada kokku rühma. Lisaks sellele sunnib uus koolireform algkooli V ja VI klassist lahkuma linna keskkooli osa õpilasi, kes tahavad edasi õppida. Järele jääb kahte viimasesse klassi väga vähe neid õpilasi, kes oma vanaduselt ei kuuluks haukapere koosseisu. Need üksikud vanemad poisid saame siduda haukapere juhtivaiks jõududeks. Pere kaader — haugas, hauka abi ja pesavanad lisaks rühma staap, — võib omaette valmistada noorkotkaste järgu- ja erikatsete vastu ja neid sooritada, kuna esmajoonel lasub tal ikkagi pere töö juhtimine. Nii saab iga poiss vähemalt ühe aasta tegutseda juhina, mis poisi arenemiseks ja enesetunde kasvatamiseks on väga oluline.

Asjatu on kartus, et kõiki vanemaid poisse ei saa rakendada pere juhtimisele, sest arvestada tuleb järgmist: osa õpilasi ei lubata kodunt mitmesuguseil põhjusil perre astuda, osa ei saa nõrga edasijõudmise ja halva käitumise tõttu võtta vastu ja osa, nagu varem mainitud, suundub keskkooli. Ja kui suuremas koolis jääbki mõni 13-aastane töötama lihtliikmena, siis ei tee see mingit takistust pere tööle, kuna maapoiste intelligents ei arene sellasel kiirel sammul nagu linnasel, et ta ei tunneks end enam koduselt nooremate seas.

Haukaperesse peab poiss astuma hiljemalt 2.—3. klassis, sest kui me tahame teda ka pärast kooli siduda noorkotkaste töö ja tegevusega, ja kui tahame, et ta seda tööd teeks armastuse ja arusaamisega, peab ta olema veendunud noorkotkas selle sõna parimas mõttes. Talle peab see töö saama armsaks koolis olles ja peres töötades, siis saame temast väärtusliku poisi noorkotkaste rühma, kel on tahet oma elu korraldada nii, et saada kasulikuks kodanikuks, tubliks meheks. Ta peab jõudma ka kotkapoja katsejärku, eeldusega, et see katsejärgk muudetakse kergemaks.

Neid nõudeid võib ka pehmedada, võib saada asja ka päris uutest liikmetest, aga need on võrrastele mõjutustele hulga vastuvõtlikumad. Kui poiss püsiva tööga on saavutanud kotkapoja katsejärgu, on viibinud aastaid organisatsioonis, siis ta vaevalt tahab

loobuda talle armsaks saanud tööst. Seda poissi tiivustavad uued saavutused, uued eesmärgid, vaja teda vaid hoida sellelt kõrvale kaldumast. Noorkotkaste rühmas jääb ta endiselt, kuigi kaudselt, oma kasvatajate järelevalve alla, mis on organisatsioonile suureks kasuks.

Raske kohustus lasub siin vanakotka õul, kes on poisi kasvataja ja vaimustaja. Ta peab astuma poissiga seltsimehelikku vahekorda, et poiss saaks üle koolist lahkumise momendil tekkivast tundest, et kõik viisata eemale, mil on ühist kooliga. See on omaette psühholoogiline vabanemise moment, kus ollakse rõõmus ja õnnelik muretu ja ohjeldamatu vabaduse saabumisel. Vanakotkas ei tohi olla enam õpetaja, vaid poiss peab temale suhtuma kui vanemale seltsimehele, kelle nõuandeid ja soovitusi poiss meeeldi paneb tähele.

Maa hõre asustamine ja suured kaugused asulate vahel dikteerivad nõude, et pesad peres tuleb organiseerida territoriaalselt, s. t. et näiteks Metsküla poisid kuuluvad kõik ühte pessa, Rannaküla poisid teise ja aleviku poisid kolmandasse pessa. Koolis hoiavad harilikult ühe nurga poisid ikka kokku, samuti on sel pesa koosseisul kooliteegi ühine. On täiesti normaalne, kui pesa suundub koduküla poole mänge korraldades või teemärke õppides, mis eelmisel päeval või samal hommikul pesavana poolt teele joonistatud. Täiesti lubamatu on pesi moodustada enam-vähem klasside järgi, siis muutub esiteks igal aastal koosseis, teiseks pole pesade vahel võistlust, sest vanemate poiste pesa on niikuinii tugevam. Igas pesas peab olema nooremaid ja vanemaid poisse, pesapoegi ja noorhaukaid.

Kooli lõpetades lähevad kõik üle rühma ja nii, et Metsküla poisid ühte salka, Rannaküla poisid teise jne. Nii toimub see aastast aastasse. Vajaline on see süsteem seetõttu, et noorkotkad saaksid töötada salgasüsteemis, asutades küla tsentrumisse salga kodu mõne noorkotka juure. Poisid ei tarvitse sel juhul käia üle 1—2 km koondusele minekuks. Neil on võimalus igal õhtul tulla kokku kas või lihtsaks pallimänguks, keskusteluks, mis neid poisse seob üheks intiimseks kambaks.

Neil aluseil organiseeritud rühmas langeb töö peaarõhk siiski rühma koondusele, kus koonduse juhiks on kas vanakotkas või kotkas, olenedes sellest, kumb on pedagoog. Kui vanakotkaks saadakse mõni valla tegelane, kes rühmale aitab kaasa ükskõik mis suhtes, siis on kotkaks kooliõpetaja, ja kui aga sellast tegelast ei leidu, on kooliõpetaja vanakotkaks, kes sel juhul on rühma õpetegevuse juhiks peale oma otseste kohuste, kuna kotkale jääks peamiselt juhtida rivialaline külg ja noorkotkalisel teadmised neis piirides, nagu see poisse huvitab. Käesolevas artiklis lähtume viimasest võimalusest, mis esineb sagedamini ja on vastuvõetavamgi, sest kotkas, kes on poiste vahenditu sideme looja, peab olema võrsunud poiste eneste keskelt, siis pääseb ta seal mõjule, kus vanakotkal see ei ole võimalik.

Maa eri olukorrale vastuvõetavaim töömetood algkooli-east välja jõudnud poistele oleks sellane, et igale

poisile antaks võimalus töötada oma kodus, et tööpeaarõhk langeks just individuaalsele töötamisele. See toimub sel teel, et vanakotkas rühma koondusel, mis peetakse kuus üks või kaks korda, annab igale salgale, igale poisile mingi ülesande, soovitab teatud kirjandust, alates ilukirjandusest ja lõpetades rakendusteadusega, ja pärib järgmisel koondusel aru, laseb kanda ette sooritatud töö tulemused. Sel teel võib poiss õppida edasi ja end täiendada, mis tuleb seada iga rühma sihiks. Loomulikult need koondused peavad toimuma võrdlemisi vabas vaimus, kus vähemalt pool osa ajast pühendatakse keskustelule, päevaküsimusile, spordile ja mängule.

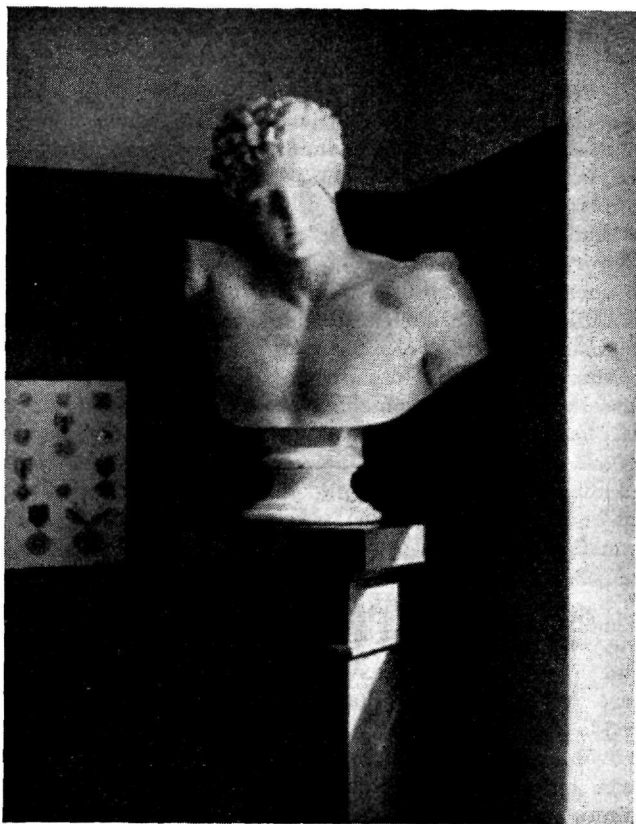
Sügisel ja talvel korraldatakse loenguid ja kursusi, seltskondlikke kohtuid ja kõnevõistlusi, vaidlusi ja huviohtuid, kus esikohal on seltskondlik mäng, laul ja muusika. Kehakasvatuse alal korraldatakse sihtvõimlemist, suusatamisvõistlusi ja suusamatku, vanemaile poistele võimaluse korral lisaks poksi ja teisi raskejõustiku alasid. Soetatakse õppe- ja mänguvahendeid, täiendatakse raamatukogu jne. Sissetulekute hankimiseks tuleb viia läbi aasta jooksul vähemalt kaks maksulist pidu, üks talvel, teine kevadel lõkkeõhtu taoliseks. Elustada vanade eestlaste kombeid ja tähtpäevi nende pühitsemisega ja läbiviimisega nii nagu tehti vanasti.

Suvel korraldada kergejõustiku võistlusi, milline ala maanoori on eriti haaranud. Samuti jalg- ja käsipalli võistlusi. Neile lisaks võiks viia sisse pesapallimängu. Igal pool maal mängitakse n.-n. laptuud, mis on pesapall ta algelisimal kujul, kuid kellelgi pole aimu pesapallist, sellest kombinatsioonirikast ja köitvast mängust. Selles areneb silm ja viskeosavus, see mäng muudab nõtkeks iga maapoisi tugeva keha. Selleks kõigele tuleb aga korraldada rühmale hea spordiplats kõigi mainitud mängude tarvis.

Ala, mis iga poissi eranditult köidab, on laskeasjandus. Siin tuleks luua sidet vastava kaitseliidu üksusega, et poisid saaksid kasutada püsse. On hea, kui rühm ise suudaks muretseda ühe või kaks väikekalibri püssi, kuna laskemoona kulu kannaks igaüks ise. Hilisemal ajal on ilmunud müügile võrdlemisi häid õhupüsse, mille laskemoonaks on haavlid, mistõttu nende tarvitamise kulu on äärmiselt odav, kuid sihtimisoskuse omandamiseks ja asendite harjutamiseks on see püss ideaalne, sest ta on hea spordipüssi kaaluga. Kaitseliidu üksuse juures töötades võib poisse rakendada sideteenistusse, selgitades neile luuramiskunsti, üldse taktika algteadmisi.

Kevadel anda igale poisile põllumajanduse alal mingi ülesanne, mis talle meeldiks. Võiks propageerida arstirohutaime kasvatamist, kuna seni kõik vastavad üleskutsed on jäänud tagajärjeta välisvaluuta kokkuhoiuks. Teine võiks katsetada sordi-paranduse alal, kus talle enne, loomulikult, tehakse selgeks sordi-paranduse seadused, jne. Kolmandal võiks lasta teha kindlaks, milline on soodsaim külviaeg ühel või teisel viljal, milleks poisil peab olema korralik katselapp. Neljas võtab oma kohuseks isatalus teha mõne tüki uudismaad, see ei pruugi olla suur, aga peasi on, et poiss

Peavanemalt 15 auhinda „Alati valmis!“ võistlusele

Riigivanema auhind noortele kotkastele „Alati valmis!“ võistlusteks

Noorte kotkaste 6. aastapäeva puhul, mis oli 27. mail, annetas peavanem „Alati valmis!“ võistlusele iga maleva parimale rühmale väikesed kooptiad „Hermesi“ kujust, mille härra riigivanem annetas noortele kotkastele „Alati valmis!“ võistluseks 1932. a. Nimetatud kuju asub Noorte Kotkaste peastaabis ja selle kuju omandab üheks aastaks üleriiklikult parim rühm, mida tähistatakse kuju juure asetatava vastavasisulise pla-

süveneks praktilise töö ja katsetamise läbi põllutöö saladusisse ja et talle see saaks armsaks.

Paljusid huvitab kindlasti kodujäneste pidamine. See on niisama kõitev tegevusala maapoisile kui linnalasele sidetuvide pidamine. Heade kodujäneste tõugude puhul avaneb suur teenimisvõimalus nahkade müügist. Võiks veel nimetada mesilaste pidamist, sest vähe on neid talusid, kus see on sisse viidud.

Meie talud enamikus ei või kiidelda oma ümbruse korraldamisega. Ka siin on nooril kotkail ees laialdane tööpõld. Vähe on neid asundustalusid, kus pööratakse tähelepanu ka selle sisemuse kui ka ümbruse kaunistamisele. Vastavaid plaane ja nõuandeid on kõigis põllumajanduslikes ajakirjades, eriti nüüd, kus on kuulutatud välja kodukaunistamise aasta. Loomulik on,

ketiga. Seni on „Alati valmis!“ võistluses parimad rühmad olnud järgmised, kelle nimed ühes resultaadiga on kuju alusel: 1932. a. Saaremaa/Kihelkonna/Võhma rühm, 1933. a. Võru/Kanepi/Valgjärve rühm, 1934. a. teiskordselt sama rühm ja 1935. a. Sakalamaa/Viljandi/„Välgu“ rühm.

Nimetatud kujust peavanema auhinnad valmistab kujur Hermann Halliste, mis lähevad esmakordselt väljaandmisele möödunud aasta maleva e parimatele rühmadele. Auhinna omandab rühm jäävalt, kui ta seda on võitnud 5 korda.

Käesoleva aasta „Alati valmis!“ võistluse tingimusi on tunduvalt muudetud ja need saadeti möödunud nädalal peavanema käskkirjana kõigile rühmadele. Võistlus toimub sel aastal ajavahemikus 15. oktoobrist 15. novembrini ja koosneb 5 alast: morsetähestiku tundmine, enese mõõdete tundmine, sõlmede sidumine, kivi kaugusvise hooga ja lökketegemine. Võistlevad kõik katsejärkudes olevad noorkotkad.

Üldiselt omab „Alati valmis!“ võistlus noortele kotkastele sama mõtte mis kaitseliitlastele iga-aastane karikavõistlus.

Kooptiad päralejõudnult N. K. peastaapi

et noored kotkad lähevad kaasa oma lugupeetud auvanema algatusega ja aitavad jõudumööda kaunistada enese ja rühma kodu ümbrust ja sisemust. Tubade sisustamine, õuede, aedade ja ehituste välisilme korraldamine rahvuslikult omapärasel stiilis vajab noorte käsi ja leiutavat ning otsivat vaimu.

Kõige selle juures peab vanakotkas olema mitmekülgsede teadmistega inimene. Ta peab tundma põllumajandust, maatulundust, peab teadma, kuidas sisustada kodusid ja kaunistada taluümbrust, peab oskama kavakindlalt juhtida poisse eneseharimise suunas. Ta peab hankima poistele kooli või avalikust raamatukogust raamatuid, peamiselt populaarteaduste alalt, et poisid tutvuksid põllu- ja rahvamajandusega, omandaksid teadmisi üldteadusis. Talve jooksul noorkotkad mitte ainult ei loe läbi, vaid töötavad läbi teatud hulga

raamatuid, sest pikil sügisõhtuil ja talvel on noortel selleks aega küllalt.

Näeme, et teha on palju, loendamatud tegevusalad ootavad poisse, kes neid korraldaksid ja sel teel end täiendaksid. Palju on tõusval noorusel teha ka meie taludes, väga palju huvitavat tööd ja nokitsemist leiab poiss kodus igalt poolt enesele vaba aja veetmiseks. Vaja on ainult teda juhtida, talle anda nõu, milline töö, loomulikult, peab lasuma vanakotka õlul, kui ta poisse kutsub kokku teatud ajavahemikel.

Loeteldud huvialade kohaselt võiksid poisid grupeeruda, moodustades ringe, sest ei saa kõiki panna igast alast võrdset tunda huvi. Neisse ringidesse kuulumine oleks vaba, kuid kui poiss sinna on astunud, tuleb tal ringi tegevusest võtta aktiivselt osa. Ringe organiseeritagu ainult vajaduse järgi, sest nende ootuste seisab selles, et poisid, kel on rohkem võimalusi kooskäimiseks, leiaksid endile tegevust. Kel see aga puudub, sellele piisab küllalt rühma tegevusest, mille koondusist osavõtmine on kohustuslik. Ei ole hea, kui neid ringe on palju, mis poisse liialt killustaks. Ja kõiki eelpool loeteldud tegevusalasid ei saa üks rühm võtta oma tegevuskavasse, vaid kava koostatagu ikka sellaselt, et see selle rühma ulatuses poisse võiks kõita.

Rühma töö kõrval tegutsevad salgad eraldi noorkotkaliste teadmiste omandamisel kindla kava alusel, kus salga pealik tutvustab poisse näiteks signaliseerimisega, sidemega, topograafiaga jne. Salga koondusist osavõtmine on samuti kohustuslik, sest vähemat gruppi poisse — salka — on maa oludes hõlpsam kokku saada, kuna kaugused on vähemad ja kokkutuleku aega saab seada igaühe võimaluse piires. Rühma juures on see raskem ja see tulgu harvem kokku.

Praegu töötab maal igasuguseid ringikesi. Osa neist on registreeritud, oma mitte, nende eesotsas tegutseb igasuguseid juhte. Osal on teadmisi ringide juhtimises, teisel osal mitte, ja töö viimaste juhatusel ei saa jalgu alla. Otstarbekam oleks, kui noorkotklus laiendaks oma tegevust ja kogu valla piires algkooli lõpetanud poisid koondaks noorte kotkaste rühma. Sellaselt töötava rühma näol jääb noortel side kooliga ja aegapidi muutub rühm poistele nagu mingiks järelkooliks, kus poiss asjatundliku juhi — vanakotka — juhatusel võib end täiendada sel alal, mis teda huvitab.

Leian, et väljaspool kooli asuvate rühmade tööd tuleb just juhtida vabaharidustöö, enesekasvatuse ja enesetäiendamise suunas, siis annab see tulemusi ja võidab poolehoidu.

Vanakotkas on selle rühma hingeiks, temast on kõik, sest see on kasvatustöö ja seda ei tohi anda oskamatutesse kätte. Pealeselle saavad ju pedagoogiumi lõpetajad vastavad teadmised noorte kotkaste tööks sealt kaasa.

Selle kava teostamiseks on tarvis, et kõik õpetajad oleksid rakendunud väljaspool kooli asuva noorsoo edasiarendamise ja -täiendamise teenistusse. Me teame, kui väga on maa õpetajaskond koormatud üle seltskonnatöoga, et teenida lugupeetud rahvajuhi nime, mille kohta „Kasvatuse“ keegi kooliõpetaja kirjutab: „Nii rühmavadki paljud ja paljud õpetajad maal väga mitmesuguseil, sageli iseloomult suuresti erinevail seltskondlikel tegevusaladel: haridusseltsis, rahvaraamatu-koguseltsis, tuletõrje ühingus, tarvitajate ühisuses, põllumeeste seltsis, ühis pangas, vastastikusel kindlustusseltsis jne. jne. esimehe või mõnel muul juhtival kohal; laulukoori, näiteseltskonna juhina, näidendeis peosamängijana, pidude peakorraldajana, kaitseliidus kompanii jne. pealikul jne. jne. Ja ei ole siis midagi imestada, kui seesuguse rühmamise juures õpetaja unustab iseene ja paiguti koolitöö kipub jääma kõrvaliseks asjaks.“

Siin tuleb võtta kindel seisukoht — kui muidu ei saa, siis seadusandluse teel: kooliõpetaja pühendagu end ainult noorsoo kasvatuse tööle, eeskätt algkoolieast välja jõudnud maanoorte organiseerimisele ja nende töö juhtimisele. Ainult siis võime neist loota teovõimsaid isikuid meie organisatsioonile ja kooliõpetaja on oma kutseteenistuse kõrgusel. Kuni seda ei sünni, on noorkotklus talle mingiks kõrvalharrastuseks täiskasvanute organisatsioonide ja tegevusalade kõrval. Teiste maa haritlasile — ja neid on seal küllalt — jäägu muu seltskonna tegevus.

Praegu on haridusjuhtide keskel päevakorral järelkooli teostamiseks võimaluste leidmine. Otstarbekaim ja kindlasti produktiivsem on seda teha noorte kotkaste organisatsiooni kaudu eelpool käsitletud töömetoodi alusel, sest mida noor õpib vabatahtlikult, see meeldib talle ja sellest on talle kasu. Nagu kaitseliit on vaba militaristlik organisatsioon, samuti olgu vabaks kasvatuse ja enesetäiendamise organisatsiooniks noored kotkad. Nagu iga täiskasvanud riigitrüü kodanik astub kaitsevääst vabanedes kaitseliitu, samuti astub iga rahvuslik ja teadmistehimuline noor koolist vabanedes noorte kotkaste rühma.

AR—AL.

A.-S. PÄRNU LINATÖÖSTUS

PÄRNAS, RÄÄMA 1. 38. TEL. 125

Suurim ja täielisim linaketramise ja kudumise vabrik. riide ja lõngade värvimise, pleegitamise, villa kraasimise ja ketramise, kalavõrgu-kudumise ja nõõrivabrikud.
Cadud: Pärnus, Tallinna mnt. 11 ja Vene tän. 9

Cadus müügil valmis mitmesugust linast pesuriidet, käsitöö-, presendi-, kofii-, ja vaflagiinet. Ilusate mustritega laudlina-, käterätii- ja päevatekiriiet. **Kalavõrgud** puvilla- ja kanepilõngadest Pöörduge järelepärimistega.

Kriuša lahingu mälestusmärgi avamine

24. mail oli pidulik Kriuša lahingu mälestusmärgi avamine, mida toimetas kaitsevägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner. Avamisel viibisid ka kõigi nende väeosade delegatsioonid, kes vabadussõjas võtsid osa Kriuša lahinguist.

1934. a. sügisel tekkis mõte tähistada meie tähtsaimat lahinguvälja vabadussõjas — Kriuša platsdarmi — lahingu mälestusmärgiga, mis jäädvustaks tulevastele põlvedele meie vaprate ja ennastalgavalt võidelnud vägede kangelaslike ja võidurikkaid lahinguid kümnekordses ülekaalus oleva vastasega. Oli ju Kriuša koht, kus peeti vabadussõjas raskeimad ja ühtlasi veriseimad lahingud ja korduvalt murti vastase katsed üleolevate jõududega läbi murda meie rinne, et jõuda Narva all võitlevate vägede seljataha ja selle operatsiooniga saavutada üldist meie Narva rinde kokkuvarisemist.

Mõtte ja idee algatajaks oli 1. jalaväe rügemendi ülem, kelle energilisel kaasabil ja tegevusel asuti ka kohe asja teostamisele. Ühtlasi avaldas kohalik elanikkond soovi mälestusmärgi püstitamisega osaltki täita oma aukohustust nende Kose valla kodanike vastu, kes on langenud vabadussõjas ja hukatud punaste poolt.

Mälestusmärgi püstitamiseks Krivasoo seltskonna poolt valiti komitee kosseisus: Stepan Blagodatski, Jaan Teder, Nikolai Jakobson, Sergei Kutusov, Ivan Novikov, Mihail Smidt ja Peeter Alas, kes kohapeal pidi teostama mälestusmärgi ehitust, kusjuures komitee palus 1. jalaväe rügemendi ülemat, kolonel L. Jakobsoni võtta enda peale üldjuhtimine. Hiljem komitee täienes Tagavaraväeohvitseride Kesksektiooni juhatuse liikme kapten F. Kabaga.

1934/1935. a. talvel oldi eeltöödega juba niikaugel, et 9. juunil 1935. a. toimus mälestusmärgi nurgakivi panek Krivasoos. Ebasoodsa ilmastiku tõttu 1935. a. suvel ja sügisel ei olnud võimalik mälestusmärgi ehitustööd viia lõpule ja mälestusmärgi avamine tuli lükata edasi 1936. a. peale.

Mälestusmärgi püstitamiseks on mõjuvalt aineliselt kaasa aidanud väeosad ja nende järglased, kes on võidelnud vabadussõjas Kriuša lahinguväljadel. Ettevõttele on suhtunud soojalt ka kohalik omavalitsus ja elanikkond ja seda jõudumööda toetanud. Mainimist vajab samuti nii riikliku propaganda juhi aineiline toetus kui ka Port-Kunda tsemenditehase juhataja ja Oru lossi töölismasside soe osavõtt annetuste näol.

Mälestusmärk kujutab endast põllukivist laotud obeliski 5 × 5 m alusega ja 7,5 m üldkõrgusega. Samba tippu kaunistab vabaduse sümbolina metallist valatud kotkas (1,7 m kõrge). Seega on mälestusmärgi üldkõrgus 9,2 m. Samba külgedele on asetatud plaadid väeosade nimetustega, kes võtsid osa Kriuša lahingust, ja nimestik Kose valla elanike kohta, kes langesid vabadussõjas või hukati punavägede poolt vägivaldselt.

Kriuša lahingust võtsid osa järgmised väeosad:

- ratsapolk;
- ratsapatarei;
- Järvamaa kaitsepataljon;
- 4. jalaväe polk;
- Soome välipatarei;
- Kalevi malev;
- 1. suurtükiväe polgu 3. patarei;
- 2. suurtükiväe polgu 2. patarei;
- 5. jalaväe polk;
- 1. jalaväe polk;
- 2. kindluse raskesuurt. divisj. 6. patarei;
- väljapatarei nr. 17;
- 6. jalaväe polk;
- 8. jalaväe polk.

Kose valla kodanikud, kes on langenud lahinguis punavägede vastu:

1. Morosov, Nikolai;
2. Zirnov, Ivan;
3. Niilov, Mihail;
4. Nikitin, Dimitri;
5. Karpov, Fedor;
6. Dimitriev, Mihail;
7. Trofimov, Spiridon;
8. Kononov, Leonti.

See võimas sammas peab tulevastele põlvedele tuletama meele kangelaslikemaid hetki vabadussõjast ja kinnitama, et Narva jõe mõlemad kaldad peavad alati jääma meie kodumaa piiridesse.

Naiskodukaitse Sakalamaa ringkonna aastapäev

Naiskodukaitse Sakalamaa ringkonnal on traditsiooniks igal kevadel tähistada oma aastapäeva. Seda tehakse igal pool ise jaoskonna piirides. Käesoleval aastal pühitseti aastapäeva 24. mail naiskodukaitse Suure-Jaani jaoskonna piirides.

Kell 1000-ks kogunes suurem osa aastapäevast osavõtjaid Suure-Jaani. Sealt mindi ühiselt Eesti surematu maalikunstniku prof. Köhleri hauale, kuhu olid kogunenud samaks ajaks ka Suure-Jaani jaoskonna Viljandi linna kodutütred ning kodutütarde ringkonna vanem. M. Koit, kodutütarde ringkonnast, pani suurmeisteri hauale kimbu kevadlilli. Viljandi linna jaoskonna koor laulis „Tähtede taga“. Kalmistult siirduti Suure-Jaani vabadussõjas langenute mälestussamba juure, kuhu samuti asetati kimp lilli. Sealt siirduti sõidukite juure tagasi ja sõideti Lõhavere täienduskooli, kus toimus aastapäeva töökoosolek.

Kella 1100-ks, koosoleku alguseks, oli kogunenud umbes 300 naiskodukaitse liiget. Esindatud olid ka kõige kaugemad jaoskonnad, Riidaja, Kärsna, Pajusi, Pajusi-Rinsaare. A. Tassa avas töökoosoleku, kui kõik külalised end olid registreerinud külaliste raamatus, ja palus kõikide koosolijate nimel ringkonna põlist esinaist E. O s k a r i t, kes äsja kutsuti NK peasekretäriks, võtta koosoleku juhtimine enesele. E. Oskarile annetati hiigla kimp punaseid tulpe ja avaldati soovi teda alati näha ringkonna keskel, ka siis, kui ta tegelikult on ringkonnast eemal.

E. Oskar andis lühikese ülevaate ringkonna möödunud aasta tegevusest ja rääkis sellest, kuidas peaks kujunema töö tuleval aastal. Tähtsaim osa töökoosolekust pühendati sisedistsipliini küsimuste käsitlemisele. Töökoosolekule järgnes kooride lauluharjutus ringkonna koorijuhi E. Lillaku juhtimisel. Kella 1500 koguneti mõni kilomeeter eemale Lembitu linnamäele, kus toimus aastapäeva pidulik osa — vabaõhu-jumalateenistus — ja sellele järgnes kontsertaktus. Vaimuliku kõne pidas Suure-Jaani õpetaja A. Jürgenson. Jumalateenistuskaunistas lauludega ringkonna laulukoor.

Jumalateenistusele järgnes ringkonna esinaistele teenetemärkide väljaandmine. Teenetemärke said esinaised, kes enam kui 5 aastat on tegutsenud tulemusrikkalt. Nimetatud esinaised olid: Meeri Mägi — Pajusi esinaine, Olga Allas — V.-Põltsamaa esinaine, Amaalie Peterson — Põltsamaa esinaine, Anna Lusikas — Holstre esinaine, Salme Vaher — Paistu esinaine, Selma Kõrgesaar — Öisu esinaine, Anna Koik — Suure-Jaani esinaine, Selma Sihver — keskmalevkonna II kompanii esinaine, Juulie Rätsepson — Käo-Venevere esinaine, Liisa Johanson — Adavere esinaine, Elly Tasane — Suure-Kõpu esinaine, Ida Johanson — Tarvastu eskadroni jaoskonna esinaine, Liisa Merilai — keskmalevkonna eskadroni jaoskonna esinaine, Marie Kull — keskmalevkonna III jaoskonna esinaine ja ringkonna endine abiesinaine Aliide Eisenberg.

Teenetemärgid andis esinaistele üle E. Oskar, tervitades ja tänades neid tehtud töö eest ja tuletades meele, et teenetemärk on samuti ka kohustusmärgiks ja

tagatiseks, et tema saajail jatkuks veel palju indu kodukaitse tööks.

Maleva pealik andis üle Valgeristi Suure-Jaani kodutütarde vanemale ja praegusele esinaisele Klaara Rebasele.

Suure-Jaani jaoskonna liikmed annetasid teenetemärgi saajaile ja värskete Valgeristi kavalerile lilli. Orkester mängis tušši, laulukoor laulis kodukaitse laule.

Ajaloolise kõnega „Lembitu ja Lembitu linnamägi“ esines ajaloolane õp. Kuusik, kes elavas ja huviküllases kõnes manas esile Sakalamaa kangelase Lembitu. Samuti kerkis elavalt silmade ette Lembitu linnus. Kõnele järgnes Viljandi jaoskonna liikme F. Rosenbergi ettekandel katkend „Ümera jõel“, mis käsitleb Vello külaskäiku Lembitu juure. Selle järele laulis kodutütarde Viljandi jaoskonna koor. Mainimata ei saa jätta, et koorijuhina esineb väike 11-aastane kodutütar Evi Lauri. Kodutütarde laulule järgnes ringkonna koorilaul ja Suure-Jaani kodutütarde rahvatantsud.

Tervitusi aastapäeva puhul ütlesid maleva pealik major Eisenberg, maavalitsuse esimees Lauri ja linna-pea Maramaa. Traaditeel olid saatnud tervitusi ringkonna auliikmed Mari Raamot ja Miina Hermann ning kohapealsed kaitseliidu üksuste juhtivad tegelased.

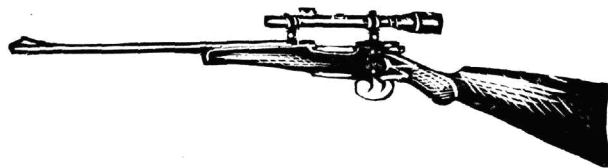
Lauldi ühiselt hünni ja siis manitses külm kiirele lahkumisele.

Kõik aastapäevast osavõtjad viigu kaasa mälestusi üheskoos veedetud ehk küll külmast, siiski kaunist päevast.

-ar.

Laskeriistade töökoda

Igasuguste laskeriistade parandus,
uute osade ja padrunite laadimise
abinõude valmistamine

Karl Koppelman —

laskeriistade töökoda

Tallinn, V. Karja 3, tel. 472-40

MUISTSEST RATSAVÄEST

Läti Hendriku kroonika järgi paistavad muistsed eestlased sõjaka rahvana, kellega arvestati ja kelle sõprus või vaenlus polnud naabreile ükskõikne. Sõjakusele seltsis veel võitlus- ja vastupanutahe, mis iseenesest selgub juba sellest, et eestlased ligi paarkümmend aastat vahetpidamata panid vastu seitsmele tugevale vastasele. Seda aitab veel tõendada see ajalooline fakt, et IX sajandil viikinglased, olles oma sõjakuse kõrgeimal astmel, jätsid Eesti vallutamata, sõites Venemaale rajama uut riiki. Ent hoolimata sellest pole täit selgust muistse Eesti väeliikide ega varustuse kohta. Balti saksa ajaloolased kinnitavad, et eestlased olevat kaotanud võitluse just nõrga ja viletsa relvastuse tõttu. Võttes arvesse pikaajalist ja visa vastupanu arvuliselt mitu korda tugevamale vaenlasele võib oletada, et nende varustus pidi seisma tolle aja sõjatehnika kõrgusel. Mitte palju selgem pole lugu väeliikidega. Kroonikad kõnelevad, et eestlased olevat löönud lahinguid harilikus korras, kuid missugune see tavaline või harilik kord õigupoolest oli, jääb tumedaks. Kas nad võitlesid jalgsi või ratsa, ei ole otseselt kusagil tähendatud. Paljud nimetatud ajaloolased püüavad koguni kinnitada, et eestlasil polnud väljakujunenud väeliike ega ka maa-kaitsse viise. Nad olnud vaid sääraseid vihased vennad, kes tormanud peale siis, kui neid ärritatud või korraldanud röövretki saagi otstarbel. Loomulik, et mitse Eesti ja praeguste sõdade vahel on suur vahe. Maade vallutamine ja mõjuvõimu laiendamise küsimus, mis on õigupoolest praeguste sõdade sõjapoliitiline siht, ei tõusnud muistses Eestis muidugi päevakorradele. Sõjakäigud olid kõigepealt röövretked mitte üksi Eestis, vaid peaaegu kõikjal. Mitte väga suured väesalgad tungisid võimalikult kiiresti vaenlaste aladele, riisusid, rüüstasid, laastasid, tapsid ja võisid vange niipalju kui nad seda kiire korras teha suutsid ja tõttasid siis ruttu minema, et vaenlane ei saaks koguda väge ja hakata kimbutama retkijaid. Vastavalt sellele oli korraldatud ka maa-kaitsse. Kui võtta arvesse, et Eesti piir oli ligemale ka-

heksa korda pikem kui praegu, siis võime järeldada, et püsivaid piirivalvemeeskondi kogu piiri ulatuses ei peetud. Seepärast on ka mõistetav, et mõnest kohast metsade, soode või rabade kaudu võisid vaenlaste röövsalgad hiilida asulate ja külade juure. Kõige mõjukam abinõu sellaste röövretkede ärahoidmiseks olid vasturetked, mis võimaldasid naabrilt pressida välja soodsaid rahutingimusi. Kui õnnestus võtta kaasa küllaldane hulk pantvange, tähtsamaid isikuid ja nende poegi, siis oli rahu kindlustatud nii kauaks kui pantvangid elasid. Aeg oli säärane, et pealetung võimaldas kõige parema ja kindlama kaitsse. Muistne Eesti vabadusvõitlus on eriti rikas sääraseist näiteist. Kui venelased 1212. aastal tungisid Vaige kaudu Järvasse ja Harjusse, laastades maad ja rahvast, läks Sakala vanem Lembitu venelastele selja taha, kuid ei otsinud nendega kokkupõrget, vaid läks Pihkva kallale ja põletas selle tuhaks enne, kui venelased jõudsid koju. Alguses kogu sakslaste ja eestlaste vaheline võitlus kujutas enesest tükati ainult vastastikuste retkede sadu, kus vastane ei saanud hingegi tagasi tõmmata ega mõelda kohapealsele enesekaitsele. Siia lisandub veel asjaolu, et niisuguseid retki korraldati kauge maa taha, nagu näiteks eestlaste ja leedulaste vahel, mis ei ole mõeldavad kiirete liikumisabinõudeta. Seesuguste kiirretkede sooritamine on võimalik ainult hästi arenenud ratsaväe abil, kes suutis operatsiooni viia läbi ja lõpetada enne, kui vaenlane ootamatust pealetungist jõudis toibudagi. Ja et eestlasil ei olnud hobustest puudus, seda kinnitavad Breemeni Aadama kiitvad otsused Saaremaa hobuste kohta 11. sajandil.

Kui samal sajandil Skandinaavia viikingite tegevus Balti meres jääb vaiksemaks, asuvad eesti ja kure meresõitjad ja viikingid Läänemerel mängima peaaegu ainuperemeest. Nende retked saavad sedavõrd kuulsaks, et neile vaadatakse kui eestlaste tavalisele harjumusele. Mainitakse, et eestlased olid, „nagu see nende komme on“, jällegi käinud siin või seal retkel. Ka kiirretki sissemaale sooritati harilikult hobuseil. Teisiti ei saanudki

FOTOLA GROHMANN JA KO.

Tallinn, V. Karja tänn. 1. Tel. 455-09

Soovitab eriti järgmisi saadusi:

Iford ja Imperial plaadid

Golden Iso Zenith
Iso Zenith
Auto Filter
Double X Press
Hypersensitive Panchromatic
Soft Gradation Panchromatic

Eclipse Ortho

Eclipse Ortho Soft jne. jne.

Iford rull- ja pakk-filmid

Selo
Selochrome
Fine Grain Panchromatic
Hypersensitive

Iford paberid

Broomhõbe
Clorona

Selo Gaslight Rapid j. n. e.

Kõige suurema inglise kemikaalivabriku
Johnson & Sons, Ltd. London
kemikaalid

Amatööridele soovitame fotokemikaale valmispakendeis, padrunites, tablettides ja tahvlites

Fototarbed ka teistest parematest vabrikutest

seada teostada, sest seljas ei saa ju ära tuua kuigi suurt sõjasaaki. Pealegi nõudis enesekaitse retke kiiret läbiviimist. Läti Hendrik kiidab mitmel korral hobuste hulka, mis sakslased siit saanud. Sakslaste, venelaste, lätlaste ja liivlaste ühine retk 1210. aastal Soontagasse annud neile muu vara kõrval määratu hulga hobuseid. Kaupo linnuse piiramisel 1217. aastal kaotavad, Läti Hendriku järgi, eestlased üle 2000 hobuse. Parem pole lugu ka sama aasta madisepäeva lahingus. Ka siin langeb vaenlasele saagiks 2000 hobuse ümber. Vanadest kroonikaist selgub, et ratsavägi oli eriti hästi välja arenenud eestlasil, liivlasil ja leedulasil, kuna lätlased olid sel alal palju nõrgemad. Liivlaste ratsaväes seisiski see võim, mille tõttu lätlased „alatiselt olnud liivlaste poot rõhutud“, nagu teatab Läti Hendrik. Sakslaste vallutusajal kuuleme enamasti ikka Liivi ratsanikest ja Läti jalaväest. Vihavaen eestlaste, liivlaste ja leedulaste vastu oli lätlasil nii suur, et nad tervitasid rõõmuga preestreid ja nende kaitseväge, kes võimaldasid neile rahu ja kaitset vihatud naabrite vastu. Liivlaste ülevõim, eestlaste ja leedulaste rüüstamised ja tapmised ei mahtunud nende hinge. Sakslased oskasid ära kasutada kohalikke vas. olusid. Nad õhutasid pärisrahvaid üksteise vastu, luues sellega endale abivägesid. Liivlased kannatasid palju rüüstamisi leedulaste ja venelaste poolt, kelle arvulisele ülekaalule nad ei suutnud vastu panna. Samuti õnnestasid neid sisemisest vastolud. Nii pidi näiteks liivlaste vanem Kaupo oma võimu kindlustamiseks sakslasilt otsima abi. Lätlased aga nägid sakslasis päästjaid, kelle abil nad vabanevad sõjakaist naabreist. Sakslased jõudsid liivlased ja lätlased 1207. aastaks allutada peaaegu täieliselt. Nüüd kerkis küsimus, kumma kallale asuda enne, kas leedulaste või eestlaste. Mõnesuguseil majanduspoliitilisel põhjusil asuti enne leedulaste kallale. Saades aga leedu ratsaväelt raskesti lüüa, otsustati Riias mitte enam sõidida paganatega paganate vastu, vaid Issanda peale loota ja võidelda liivlaste ja lätlastega kõigi paganarahvaste vastu. See ongi sündinud, sest samal aastal Püha Neitsi lipp liivlaste, lätlaste ja sakslaste poolt kanti Ugandisse ja nii edasi kõigi eestlaste ja ümberkaudsete rahvaste peale. (Läti Hendrik.)

Raske rüütlivägi ei tulnud toime kerge ratsaväega, keda oli võimalik arvuliselt rohkem välja panna ja kes tarvitas idamaist taktikat. Pea tungisid nad peale, pea

taganesid või kadusid hoopis silmapiirilt, et teisest kohast üllatada vaenlast ootamata kallaletungiga. Rüütelite kolonn oli tugev kõigepealt eest, kes suutis läbi murda tihedaimastki vaenlase rindest. Ent kerge ratsavägi tungis sellastel juhtudel lihtsalt rüütleist mööda, haarates neid külje pealt ja tagant. Nüüd võtsid rüütliid appi liivlastest kergeid ratsasalku, kes pidid kaitsma nende külgi. Varsti selgus, et isegi liivlaste kerged ratsanikud ei suutnud rüütleid hoida kaotuste eest. Nad ei saanud ühes manööverdada, sest liivlased liikusid palju rutemini ja rüütliid ei suutnud pealetungil ega taganemisel arendada nii suurt kiirust. Kaitsetõkkeks tarvitati pärastpoole lätlaste jalaväge, kelle liikumise kiirus oli loomulikult aeglasem ratsaväest ja kes sellega kujundasid rüütlikele kaitsetõkke. Õige õpetlik on ses suhtes Ümera lahingu käik, mida on käsitanud M. Metsanurk oma romaanis „Ümera jõel“. Eestlased, kes sel korral piirasid Võnnut, said kuulda, et sakslastele tuleb appi abivägesid, keda värvatakse liivlaste ja lätlaste maalt. Nad tõttasid näiliselt põgenema ja meelitasid sellega rüütleid ja Kaupot ühes liivlaste ja lätlastega enese tagaajamisele. Manööver õnnestus sedavõrd, et rüütliid ei läbenud oodata abivägesid, vaid hakkasid eestlasi jälgima kohalolevate jõududega. Kaupo, tundes eestlaste sõjakavalust, hoiatas küll neid, et põgenemine võib muutuda lõksuks jälgijaile, kuid teda ei võetud kuulda. Nii ka juhtus, et Ümera jõe juures tormas eestlaste vägi äkki metsast ja tungis rüütlikele kallale mitmest küljest korraga. Rüütlike eelrühm ei suutnud end kaitsta ootamata kallaletungi vastu ja paisati segamini. Sama juhtus ka liivlastega, kes liikusid rüütlike seljaga. Rüütliid suutsid vaevu jäänuseist korraldada uue kolonni, kes suurte kaotustega taganes Koivani. Et Ümera lahingus eestlased võitlesid ratsa, selles pole mingisugust kahtlust. Läti Hendrik ütleb selle lahingu kohta oma kroonikas, et ratsarüütliid taganesid võideldes Koivale. Samuti ütleb ta, et eestlased ajasid taga nii sakslasi kui ka liivlasi ja lätlaste jalaväge, kes põgenesid paremal ja vasakul. „Eestlased püüdsid neid kinni saada, keda nad osalt maha löid, osalt Ümerale tagasi viisid ja piinasid raskesti.“ Jalavägi loomulikult poleks saanud ratsaväge jälgida ega neile taganemisel teha nii suurt kahju. Iseküsimus on muidugi, kas eestlasil oli regulaarne ratsavägi või võitlesid nad vahel ratsa, vahel jalgsi. See muidugi olenes igakordsest olukorrast, maastikust ja muudest tingimustest. Tuleb arves-

*Kevade saabudes maailmas kõik saab uueks,
„STAR’i” riidevärvi ga ka vana kuub saab uueks kuueks,
 Seepärast iga naine, nii maal kui linnas,
„STAR’i” riidevärvi sõprust hoidku kõrgel hinnas.*

Kui kuum, siis nõudke

„TERVIS“

karastavaid jooke

Telefon 463-35

Tallinn, Herne tänav 14

tada asjaolu, et enam-vähem puhtaid välilahinguid tuli pidada ainult paaril-kolmel korral, kuna teised kokkupõrked on sündinud enamasti linnuste piiramisel. Pole mõeldav, et linnuse vallile tormaks keegi hobusel. Kuid et ka seal ei puudunud hobused, tõendab Beverini piiramise lugu. Lätlased olevat, nagu seda lahingu käiku kirjeldatakse vanades kroonikais, tormanud välja piiratast linnast, lõõnud maha eestlasi ja röövinud neilt hobuseid. Siit selgub, et isegi piiratast linnuste ümber eestlased ringlesid hobuseil. Enam-vähem üksikasjalise kirjelduse on Läti Hendrik annud Kaupo linnuse piiramisest. Siin sakslased, võttes õpetust Ümera lahingust, saatsid ette jalaväe, kuna ratsavägi läks teed mööda, mis on paremal pool“. Jalavägi tormas äkki mäeveerult alla oru ratsaväe laagri vastu ja sööstis üle oru põhjas oleva jõe. Eestlased asuvad rinde korraldusele. „Nad jooksevad, haaravad kilbid, mõned tõttavad hobuste juure, mõned kargavad üle pihtaia, kõik satuvad hunnikusse, panevad õhu oma sõjakisaga värisema, tõttavad suure hulgaga kristlaste vastu, saadavad neile odasid kui vihmavalinguid kaela. Kristlased püüavad odad oma kilpidega kinni. Kui nood on ära tarvitatud, haaravad nad mõõgad, rühivad lähemale, asuvad käsitaplusse. Haavatud langevad, mehiselt võitlevad paganad...“ Ka sellest kirjeldusest selgub eestlaste kalduvus asuda hobustele. Nimetatud juhtumil takistasid seda looduslikud tingimused. Kitsas oru põhjas poleks olnud küllalt ruumi ratsaväega manööverdamiseks. Seda enam, et pealetung tuli sedavõrd ootamata ja järsku, et ratsudele asumine olnuks kahjulik ajaviide. Ent samal ajal, kui eestlased lähivõitluses olid saanud juba võidu kätte ja oma sõjariistad vaenlase vastu ära kasutanud, tormavad rüütlid jalaväele appi. Neile lisanduvad veel linnusest väljatormavad liivlased, kes tungisid eestlastele peale selja tagant. Eestlased taganevad teisele poole linnust saarlaste laagrisse, jättes hobused vaenlastele saagiks. Selle lahingu tagajärg on üldiselt

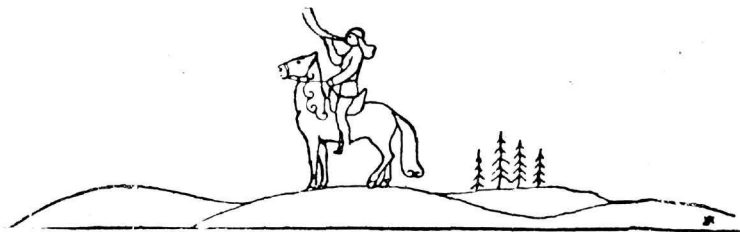
teada. Kui eestlased öökatte all tahtsid laevadel põgeneda mööda Koiva jõe merele, oli tee ära lõigatud. Sakslased olid ehitanud jõele kaitsesilla, kus eestlastele sadas kaela nooli ja odasid. Nad olid sunnitud oma laevad maha jätma ja põgenema metsadesse. Sakslastele jäi sõjasaagiks 2000 hobust, üle 300 röövlaeva ja palju muud vara. Nad kiitlesid, et „nüüd on langenud Eesimaa pea: see on Saare, Ridala ning teiste maakondade vanemad“.

Juba eelpool nimetasime, et madisepäeva lahingus eestlased kaotasid 2000 hobust. Läti Hendrik on annud sellest lahingust päris üksikasjalise kirjelduse, kuid pole siiski märkinud eestlaste ratsaväe osa selles lahingus. Ainult lahingu käigust selgub, et eestlasil pidi sellest võtma osa ka ratsavägi, sest muidu oleksid üksikud kiired liikumised ettekujutatud.

Eestlaste ratsaväe olemasolu kinnitab veel asjaolu, et nad olles juba sakslastele allutatud, korraldasid ühes viimastega sõjaretke leedulaste vastu. Ja nagu riimkroonika teatab, keeldunud nad lahingusse minemast, kui peavad jätma maha oma hobused. Siit ei selgu küll, mispärast eestlased keeldusid võitlemast. Kas sundis ordumeister neid hobuse seljast maha tulema ja jalgsi võitlema või kõhklesid eestlased seekord alata ratsavõitlust, kartes kaotada hobuseid. Kuid ütlus iseenesest on küllalt iseloomulik, millest võib järeldada, et eestlasil olid hobused siiski muuks kui ainult transportabinõuks. Ja kui jälgida meie rahvaluulet, siis näeme, et sõjameest ühendatakse ikka hobusega. Kõrvutades ajaloolisi fakte rahvaloominguga, selgub, et meie muinasaegses sõjanduses langes ratsaväele kaugele suurem tähtsus kui seda ajaloolased seni on näinud.

Seepärast ei pea paika Balti saksa ajaloolaste eelarvamuslik vaade, et „talupojavägi“ tuli lahingu puhul hobuse seljast tingimata maha.

— ju.

ÜKS KANGELASTEGU LANDSVÄÄRI SÕJAST

Eesti rahva võitluses oma vabaduse ja iseseisvuse eest on sõda landesvääriga helgeim ja kangelaslikem ajajärk. Siin tundsid eesti rahvas ja eesti sõdur instinktiivselt seda hädaohtu, mis ähvardab Eestit. Kandes oma hinges viha ajaloolise vaenlase vastu ja kartes ajaloo ülekohtu kordumist, täitis eesti sõdur siin oma ajaloolise ülesande. Lahingud landesvääri vastu on rikkad meie väeüksuste ja üksikute sõdurite kangelaslastegudest. Enamus neist jäävad ajaloolise ja meie järeltulevaile põlvedele unustushõlma. Üksikud saavad üldsusele teatavaks — eeskujuks võrsuvaile noorile.

Isiklike mälestuste ja tegelase enese jutustuse järgi toon ühe eesti sõduri kangelassteo Võnnu lahingus.

Tegelaseks on kapral Jüri Lubi. Kaasvõitlejad hüüdsid teda „Soomusvest“, sest ta kandis ka soojal ajal lambanahkset pihtkasukat ja hoolimata hulljulgetest tegudest ning hädaohtlikest silmapilkudest jäi ta vaenlase kuulidest puutumata.

Kapral Lubi on sündinud ja üles kasvanud Läänemaal, Kirbla vallas. Enne maailmasõda töötas ta vabrikuis, sadamas ja laevadel töölisena. 1917. a. tuli vene väest 1. eesti jalaväe polku. Vabadussõjas teenis 1. jalaväe rügemendi 5. kompaniis.

Lugu sündis Võnnu lahingus. 22. juunil, ilusal süvipäeva hommikul, kell 0600 astus 1. jalaväe rügemendi II pataljon Volmarist välja, et likvideerida landesvääri läbimurret Läti rügemendi rindest Starte rajoonis. 5. kompanii liikus eelväes. Kapral Lubi kahe venna Külaga oli eelpiilkonnas. Sproge talu juures kohtasid meie piilurid landesvääri luurajaid, kes taandusid. Paar kilomeetrit edasi, Starte kõrtsi juures, kohati landesvääri peajõude. Pataljon hargnes lahingusse. Ootamata teiste kompaniide ja järelejõudmist, 5. kompanii asus pealetungile, esiridades kompanii vahvaamad lahingumehed veltveebel Noor, kapralid Männik, Lubi, vennad Küla'd ja teised. Lahing ja võitlusihä landesvääri vastu tiivustas mehi. Tormati hulljulgelt landesväärile lähemale. Siin ei olnud tarvis ohvitseride käske ei pealetungiks, edasilükkumiseks ega hüpeteks. Pigem oli tar-

vis tagasi hoida. Nii valdas võitlusihä mehi. Kiire ja äkiline pealetung löi segi landesvääri read. Ta taandus. Starte majade vahele oli landesväär jätnud r.-kuulipilduja, kes avas ootamata tule, kattes landesvääri taanduvaid osi ja takistades meie kompanii edasitungi. Siin roomas kapral Lubi lohku ja kraavi mööda kuulipilduja lähedusse küljepealt, kus osava laskega haavas raskesti üht kuulipildurit kaelast, kolm tahtsid põgeneda, mis neil aga meie kuulide all korda ei läinud. Nad peitsid end kartulikuhjaauku ja andsid siis end vangi. R.-kuulip., kes takistas 5. komp. edasitungi, oli kõrvaldatud. Esimene lahing kompaniil landesvääriga oli lõplikult võidetud. Lahinguväljal lebas üle 50 sakslase laiba, saagiks saadi 5 rasket kuulipildujat, hulk püsse, varustust ja 3 hobust. Karastanud end Läti talus värske piimaga kapral Lubi saagikssaadud hobuse sadulasse ja ruttas taanduvate sakslaste jälgedes luurele. Sellest luurekäigust jutustas „Soomusvest“ ise järgmist:

„Jõuan mööda teed Sarini talude juure, mis on kompanii lahingukohast, Starte kõrtsist, umbes 1,5 kilomeetrit lõuna pool. Kohtan tee ääres üht Läti peremeest. Küsin vene keeles: „Kas sakslasi külas on?“ Peremees vastab: Ei! Taandusid Riia poole.“ Palun juua. Tuuakse toobiga piima. Tuleb meele, et viibin võõra rahva hulgas ja palun peremeest enne juua. See imestab. Miks? Seletan, et piim võib olla kihvitatud. Peremees seepeale maitseb piima ja pärast seda mina tühjendan piimatoobi. Sõidan edasi natuke maad Riia poole ja näen, üks sakslane on minemas külast metsa poole, binokkel kaelas ja revolver kabuuris vööl. Sõidan tähelepanematult edasi ja lasen umbes saja sammu kauguselt sakslase pihta ühe kuuli. Ei tabanud. Nüüd heidab landesväärlane enesest binokli, tõstab käed üles, et anda end vangi. Lähemale tulles annan sakslasele märku, öeldes „weg“, „weg“, et ta minu eel läheks. Nüüd hakkab sakslane põiklema, nähtavasti otsides soodsat juhtu, et mind sadulast maha tõmmata. Tulevad meele sakslaste kavalused; panen püssi palge landesväärilasega lõpparve tegemiseks. Pauk käib ja sellest puruneb minu püssiraud. Ei tea miks?

Järgmine «Kaitse Kodu!» number ilmub Võidu- pühaks ühisväljaandena Eesti liputoimkonnaga

Silmapiikselt haarab nüüd sakslane minu püssist, tõmbab selle minu käest ja annab mulle püssiga hoobi sadulasse. Õnneks riivab see hoop ainult minu paremat kätt. Välgukiirusega olen hobuse seljast maas ja hüpates ümber hobuse annan landesväänlasele vasaku käega — olen harjunud lööma vasaku käega — ühe „tulise“. Nüüd tahab sakslane mind lüüa pussiga, aga enne kui ta seda saab teha, haaran tema käe, murran selle taha ja puss kukub sakslase käest maha. Ei ole nüüd enam aega mõelda, mis teha või mis ette võtta. Annan sakslasele lööke vastu nägu ja lõua alla, kuhu aga trehvab. Korraga haarab sakslane minu parema käe ja tõmbab selle sõrmed enda suhu, kukub neid närima ja närib väikese sõrme luu kildudeks. Hoolimata valust annan vasaku käega lööke edasi. Juba jookseb sakslasel suust ja ninast veri. Vihaga annan kaks tugevat lööki vastu lõuga ja tõmban siis käe sakslase hammastest. Rinnutsi koos olles hüppab nüüd sakslane hammastega minu kulmu ja hammustab selle katki. Tehes äkilise tõuke peaga, vabaneb minu kulm sakslase hammastest. Järgmine võte oli sakslasel mind kõrist haarata. Hüppan paar sammu tagasi, sakslast enda järele tõmmates ja kukkusime mõlemad. Nüüd algab võitlus pikali. Rabeldes tõuseme mõlemad üles.

Veel paar „heledat tulist“ ja sakslasel pritsib suust ning ninast verd. Ta jõud kaob ja tuigerdades hakkab ta midagi paluma. Aega saades tahan võtta maast muna-kivi, et anda sakslasele tugevamat lööki, kui kuulen jutukõminat. Vilksatab mõte — kas omad või sakslased? Hetkeks hüppan majanurga taha. Kuulen — eesti keel. Meie luure oli järele jõudnud. Üks neist haarab püssi ja laseb sakslase maha. Mina võtan siis sakslase kaarditasku, löön selle endale kaela, pesen kaevu ääres end verest puhtaks, seon haava, istun siis uuesti sadulasse ja sõidan kompaniiülema juure, kellele kaarditasku ära annan. Läbinäridud sõrm ja hammutatud kulm teevad niivõrd valu, et mind evakueeritakse, olgugi et on kahju lahkuda võitlusest landesvääri vastu.“

Surmasaanu kaarditaskust saadi kindral von der Goltzi operatiiv-käskkiri, päevaraamat ning teisi väärtuslikke dokumente.

Kapral Lubi vastane tema käsitsivõitluses oli leitnant Katz Bremenist. See oli üks haruldasem juhtum meie vabadusvõitluses landesvääri vastu, kus Eesti sõdur rind rinna vastu käsitsivõitluses võitis landesvääri ohvitseri.

Leida Kibuvits: **Manglus Sepapoeg** (Lugu Manglusest, Sepapojast). Romaan. Lhk. 233, hind kr. 3,25. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus 1936. a.

Kaitseväe ja kaitseliidu rivi- ja ajaviite-laulud. K.-l. Nõmme malevkonna kirjastus. 80 lk. Hind 60 s.

Teel ellu. Paul Rummo noorsoonäidend 3 vaatuses vahemängudega. Magda Bachmann-Söödori muusika. Eesti Haridusliidu kirjastus.

Rändauhind. Arn. Tuliku spordinäidend noorsoole 2 vaatuses.

Käabuste kuninganna. Arvi Rahula muinasjutuline laste laulumäng ühes vaatuses. Lauluviisid heliloojal A. Vedrolt.

Eesti Tuletõrje nr. 5.

Kaubandus-Tööstuskoja Teataja nr. 10.

Sõdur nr. 19.

Kodu nr. 10.

Spordileht nr. 5.

Protestantlik Maailm nr. 5.

Eesti naine nr. 6.

Le Gymnaste nr. 5.

Soome kaitseliidu häälekandja **Hakkapeliitta** nr. 19 ja 20.

Suomen Sotilas nr. 9/10.

Poola kaitseliidu häälekandja **Strezelec** nr. 18 ja 19.

Läti kaitseliidu häälekandja **Aizsargs** nr. 5.

Leedu kaitseliidu häälekandja **Trimitas** nr. 20 ja 21.

Suurim valmisriiete- ja
manufaktuuri
Viljandis,

Tallinna tänav nr. 5,
telefon 2-63

R. BLUMBERG

Alati laos saadaval
kõige moodsamad

viimased moeudised

Hinnad võistlemata!

**Riigi- ja omavalitsusteenijatele
järelmaks võimaldatud**

J. A. Põder & poeg

Valgas, Kesk tän. 14, telefon 58

Äri asut. 1881

Koloniaalkaubad

Maiusained

Likööriid, veinid, napsid

Rauakaubad

Ehitusmaterjal

Põllutööriistad

Portselaan-, klaaskaubad

Alumiiniumkeedunõud ja

muud majapidamistarbed

Bensiin ja petrooleum

Müük suurel ja väikesel arvul

Suurim Lõuna-Eesti

RIIDE- JA VALMISRIIETEÄRI

S. JUDEIKIN & POJAD

Võrus, Jüri tän. 16. Tel. 187

Võru nahatööstus

M. Goldberg

JÜRI TÄNAV 2, telefon 43

NAHATÖÖSTUS Jüri tän. 1

Toornahkade ja parkainete ostmise

NAHATÖÖSTUSE LADU Tartu tän. 15

Igasuguste nahatööde müük

Valga Ühispank

**Aleksander Volke
vorstitööstus**

müüb lihasaadusi ja vorste suu-
rel ja väikesel mõõdul

Müügikohad: Jakobsoni 18
Uueturu tõldades

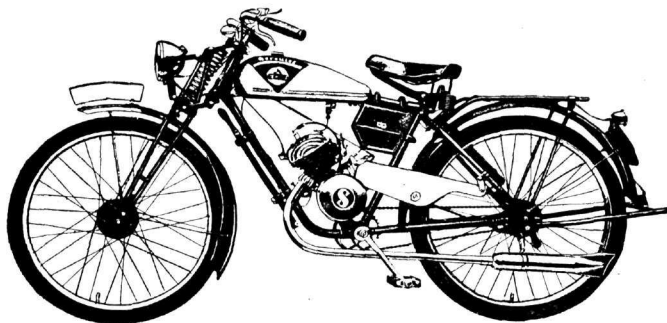
EESTI NÖÖBITÖÖSTUS
„MERKUR“

valmistab kunstsarvest

moe-, ilunööpe ja pandlaid

TALLINN, S. TARTU MNT. 69, sissekäik Lauulupeo tän. 2. TEL. 306-74

LIIKUMISVAHENDINA ÜLETAMATU ON HEA MOOTORRATAS

Nõudke parimaid ja usaldusväärsemaid mootorrattaid

„F. N.“
„NEW IMPERIAL“

ja mootorjalgrattaid

„HERCULES“

Hind alates Kr. 495.—

Need masinad pakuvad Teile suurimat rahuldust nii kiiruse kui ka sõidu mugavuse ja ökonoomsuse poolest

JOH. FREYBACH,
TALLINN, V. KARJA S

TKV

**Jaava sisalvaibad,
linikud ja matid**

on kauneimaks toahteks,
sobivad moodsa sisustusega,
on otse põlised vastupidavuses
N õ u d k e k õ i k j a l

A.-S.

Tallinna Kõievabrik

John Carr'i pärijad

Kopli tän. 33, tel. 439-79

A. AMAN

Plekisepatöökoda

Rüütli t. 4, tel. 430-19

*

Tehakse igasuguseid
pleki- ja vasetõid ehi-
tustel kui ka oma
töökojas

KORRALIK TÖÖ, SOODSAD HINNAD

Põllumajanduse Pank.

Asukoht: Tartus, Suurturg nr. 9, omas majas. Telefonid: juhatuse 10-65, üldine 50.

Arvete seis 30. aprillil 1936. a.

AKTIIVA		PASSIVA	
Kassa ja j/arv. teist. pank	Kr. 504.449.93	Osa- ja muud kapitalid	Kr. 130.183.26
Väärtpaberid ja osamaks teistes asutustes	„ 126.894.82	Hoiusummad:	
Väärtused	„ 106.66	tähtajal	kr. 701.842.15
Laenud	„ 1.476.019.79	jooksvad	„ 1.298.884.57
Riiklikud laenud	„ 1.360.58		„ 2.000.726.72
Korrespondendid: „Loro“	„ 50.442.07	K/korrent E. P. Tartu os.	„ 29.402.12
„Nostro“	„ 4.202.62	Riikl. võlad Pikalaenu P.	„ 1 471.45
Vallasvara	„ 17.674.93	Korrespondendid: „Loro“	„ 8.230.01
Kinnisvara	„ 71.930.—	„Nostro“	„ 50.922.57
Ärikulud ja maksetud 0/0 0/0	„ 26.962.05	Saadud 0/0 0/0 ja komisjon	„ 53.294.45
Garantiide deebitorid	„ 16.091.66	Väljaantud garantiid	„ 16.091.66
Muud aktivad	„ 11.437.72	Muud passivad	„ 17.250.61
	<u>Kr. 2.307.572.83</u>		<u>Kr. 2.307.572.83</u>

Pank võt.b raha hoiule ajakohase 0/0, annab heade kindlustuste vastu takistuseeta laenusid 6—70/0, ostab ja müüb E. V. Riigikassa pantkirju, milledega võib soodsalt tasuda asunikkuude talude võlgu, ja toimetab kõiki panga operatsioone.

Korrespondendid kõigis tähtsamates keskkohdades.

Pank ostab ja müüb välisvaluutat.

Pangal tulekindel varakamber.

Põllumajanduse Pangaga opereerivad kõik põllumehed, põllumajanduslikud ühised ja omavalitsusasutused.

Panga juures E. O. ja Ü. A. Kindlustusselts „Oma“ agentuur.

JUHATUS.

Eesti Hüpoteehipank

Tartus, Promenaadi tn. nr. 5,
omas majas,

annab linnade ja alevite kinnisvaradele pikaajalist laenu pantlehtedes. Laenult võetakse aastas 6¹/₂0/0 intresse ja 10/0 kustutusmaksu. Laen kustub automaatselt 33¹/₂ aastaga.

E. Hüpoteehipanga pantlehed annavad aastas 60/0 sissetulekut ja on heaks kapitali mahutamise vahendiks, olles kindlustatud kõigi panga varadega, laenuvõtjate kinnisvaradega ja nende solidaarse vastutusega, samuti ka kindlustusseltsidega sõlmitud erilepingutega. Neisse pantlehtedesse võib mahutada seltside, ühingute, haigekassade, vaestelaste, omavalitsuse ja muid kapitale ja neid pantlehti võetakse valitsusega tehtavate lepingute tagatiseks ja aktsiisi- ning tollimaksu kindlustuseks. Eesti Hüpoteehipank on asutatud 1884. aastal. 1. jaanuaril 1936. a. oli tema pantlehti ringkäigus üle 9 miljoni krooni väärtuses, kusjuures nende kindlustuseks panditud kinnisvarade väärtus oli panga hindamise järele üle 20 miljoni krooni ja 2 miljonit kuldrubla; tule vastu olid need kinnisvarad kindlustatud üle 26 milj. kr. eest.

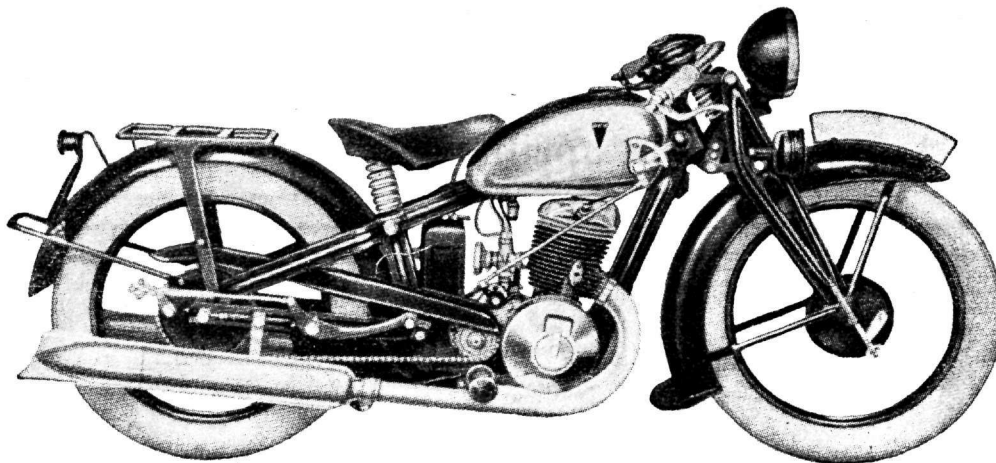
„ERIKA“ VENNAD TÖNISSON & Ko.

TARTUS, SUURTURG 2. TELEFON 7-79
VILJANDIS, TALLINNA T. 5, „SEASAARES“
RAKVERES, LAI TÄN. 1.

Soovitame hästiidanevaid sordiehtsaid aedvilja-
lille-
söödajuurikate } seemneid

„ERIKA“ puukoolist viljapuid ja -põõsaid
Rikkalik valik ilupuudest, põõsastest ja roosidest

Nõudke hinnakirju! Jällemüüjatele ja aednikkudele kõrged 0/0 % Nõudke hinnakirju!

DKW

mootorrattad

ja esiratta veoga

DKW

väikeautod

on vastupidava-
maid, ökonoom-
semaid ja odava-
maid Eestis

Soovitame veel:

AUDI JA WANDERER, BÜSSING-NAG bensiini- ja diisel-
mootoriga, **DODGE** bensiinimootoriga autobuse ja veoauto aluseid

E E S T I A/S. C. SIEGEL TALLINN

UUS TÄN. 2, TEL 450-86

LITOGRAAFIA

J. MÄNNIK

VALMISTAB
KÕIKSUGUSEID
VÄRVILISI
TRÜKITÖID

TALLINN,
SOO TÄN. 23. TELEF. 436-86

K-m. Tallinna Tekstiil

Suures valikus

Inglise ja Prantsuse vabrikutest
viimaseid uudiseid, mittekortsu-
vaid trükisiide, markisett-pits-
riideid kleitideks. Prantsuse
tafte, schifoone ja siidorgandiisid;

pealeselle

daamidele ja härradele Inglise
kostüümi-, mantli- ja ülikonna-
riideid ja kõigist kodumaa vab-
rikuist villaseid, siid- ja puu-
villaseid kaupu

soovitab

K-m. Tallinna Tekstiil

V. Karja 1

ÜHISUS
„ESTONIA EKSPORTTAPAMAJAD“

TALLINNAS

on suurim kaitseväge varustaja lihaga ja lihasaadustega

A. SCHEER

Posamendi-,
paela- ja
trikoovabrik

Tallinn, Viru t. 4

Kino „Heliose“ peal,
III korral, tel. 444-82

Valmistab seltsidele
lipunööri ja -narmast

Kõiksuguseid mööblinarmaid, topse ja nõöri, siidist, puuvillast ja villast pidžamagarnituure ja igasuguseid muid posamenditööstuse artikleid, ka kummi- ja saapapaelu, siidipaelu ja -nööre ning igasugust trikood

Tellimiste täitmise kiire ja korralik — mõõdukate hindadega

M. JUDEIKIN

METSAEKSPORT

GRAAFILINE ASUTUS

„LIGRA“

TALLINN, TOOMPUIESTEE 10

TELEF. 435-88

VALMISTAB KÕIKSUGUSEID
KIVITRÜKITÖID KORRALI-
KULT, ASJATUNDLIKULT
JA ODAVATE HINDADEGA

KLAAS-, PORTSELAN-

J A T E I S E D

MAJATARBED

SUURES VALIKUS

A/S. D. MIRVITZ JA POJAD

TARTUS
RAEKOJA TÄN. 6

TALLINNAS
S. TARTU MNT. 13
ESTONIA PST.

Tubaka-, napsi- ja veinikauplus

V. Laane

Tallinn, Veneturg 7

Kalevi kaubamajas. Kõnetr. 305-55

Valmisriiete suuräri

K/M „ERPE“
Viru 22

on soodsaim daamide ja härrade valmis-
riiete ostukoht

K/M „ERPE“
Tallinn, Viru 22

Tellimiste vastuvõtmine

Kõige soodsamate tingimustega ostate
FOTOAPARAATE ja -TARBEID

KARL SILLAM'i

FOTOÄRIST, VIRU T. 11, TALLINN

Kaup heas kvaliteedis, rikkalik, varimaist
vabrikuist

Amatöörtööde vastuvõtt

Kirjutusmaterjali-
ja
raamatukauplus

Õpetajate Kooperatiivühisus

LIIT

Soodsaim ostukoht

Pärnus, Rütli t. 40, tel. 173

T/Ü. „MAJA“

, Estonia" teatri vastas

Ehitusmaterjali ja majatarvete
k a u p i u s

Telefon 461-39

Soovitab hooajaks:

värve, värnitsat, igasuguseid
maalritarbeid ja
moodsaid kardinaliiste

A/S. „EESTI REISIBÜROO“

PEAKONTOR: Tallinn, Raekojaplatsil Kinga tän. 3. Tel. 433-20

OSAKONNAD: Tartu, Suurturg 7. Tel. 3-72

Pärnu, Rüütli tän. Endla majas. Tel. 1-13

TELEGRAMMIDE AADRESS: Erbo, Tallinn.

RAUDTEEPILETITE MÜÜK:

a) kõikidesse kodumaa jaamadesse; b) kõikidesse Euroopa suurematesse linnadesse

LAEVAPILETITE MÜÜK:

a) kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel; b) ookeanipiletid inglise, saksa, poola, prantsuse, rootsi, hollandi, itaalia ja ameerika laevaliinidel, kõikidesse suurematesse ulgumere sadamatesse.

Esindus ja agentuur kõikidest suurematest Euroopa reisibüroodest. Rahavahetus ning valuuta ost ja müük turistidele. Välismaa passide ja viisumite muretsemine. Ringreisipiletid turistidele terves Euroopas. Ohusõidupiletid turistidele „Aero“, „Deruluft“ ja „Loti“ liinidele. Kohalikkude omnibuseliinide piletid, o-ü. „Mootor“ ja teised. Nõuanded ja arvestused reiside kohta tasuta.

A/S. „EESTI REISIBÜROO“.

Asjatundja tarvitab ainult

Agfa

filme, pabereid, plaate.

Saadaval igas paremas fotoäris.

Chr. Jürgenson

Tallinn, Raekojaplats 15
Asut. 1887. a.

—
Pesu,
pudukaubad ja
rätsepatarbed
—

Telefon 431-66

NIKOLAI SKOBELEV

**Naha- saapa-, ja
hobuseriistade kauplus**

Tallinn, Maakri tän. 2. Telefon 314-99

*

Soovitan oma ärist võislemata
headuses igasuuguseid naha-
kaupu, vene saapaid ja hobuse-
riistu

*Kaupmeestele ja maameestele eriti soodus
ostukoht*

NIKOLAI SKOBELEV

Miks on

„Päevaleht“

suurim Eesti ajaleht?

Sest „PÄEVALEHT“ on juba enne Eesti iseseisvust julgustanud Eesti rahva eneseteadvust ning virgutanud teda parema tuleviku poole.

„PÄEVALEHE“ suur objektiivsus, suurte elutõdede õigesti mõistmine ja eestluse ideaalidest kinnipidamine teevad ta kõigi poolt kõrgesti hinnatavaks.

„PÄEVALEHE“ töötamise-, tööpakkumise-, ostu-, müügi- ja kuulutused, mis eriti huvitavad laiu hulki kõigist ringkonnist, väljendavad elavalt ja iseloomustavalt **mitmekesise** ja **rohkearvulise** kuulutajaskonna **soove ja nõudeid**.

Miks just „Päevalehes“ kuulutamine tasub end mitmekordselt?

Sest „PÄEVALEHT“ on **kõige suurema levikuga ajaleht** kodusmaal ning tema lugejaskonna suur mitmekesisus kindlustab kuulutuste kasuliku mõju kõikidesse ringkondadesse.

Seepärast on ka arusaadav, et äri- ja tööstusringkonnad kaupade turustamisel kasutavad esmajärjekorras just

„P ä e v a l e h t e“

PIIMAÜHINGUTE KESKLIIT
„VÕIEKSPORT“

TALLINNAS, S. KARJA 23.

Telefonid: kaubaosakond – meiereitarbed 446-06.
kaubaosakond – või 446-08.

Võtab piimatalitustelt vastu välis- ja siseturu
võid, juustu ning muid piimasaadu-
si turustamiseks välis- ja siseturul.

MÜÜB PIIMATALITUSTELE

piimatööstusmasinaid,
tunnimaterjali,
võisoola,
võivärvi,
pergamenti,
väävelhapet,
amüülalkoholi
ja kõiki
piimatööstustarbeid.